

MEDIA-MAOISME, MICROAUTARKIE versus GLOBALCAPITAL?

...Little darling, it's been a long cold lonely winter
Little darling, it seems like years since it's been here...

...Little darling, I feel that ice is slowly melting
Little darling, it seems like years since it's been clear...

(Here comes the Sun, George Harrison, Abbey Road 1969)

van de jaren zestig naar de jaren zeventig

*Er is nog een verhaal dat ik te vertellen heb.
Ook dat gaat terug tot op het jaar waarin ik met mijn
uitdijende cultuuronderzoeken begon: 1968.*

In dat jaar ontmoette ik Mahmoed Rabanni bij een lezing op mijn school. Hij was de handelsconsul van Koeweit; maar tevens vertegenwoordiger en belangenbehartiger in Nederland van de Palestijnen. Het was een hele innemende man met een onthutsend verhaal. Hij vertelde ons in die lezing dat de Staat Israël 1,3 miljoen Palestijnen de vluchtelingenkampen van de VN in de Gaza, Libanon en Jordanië in had gejaagd. Daar woonden ze nu in erbarmelijke omstandigheid, van huis en haard verdreven. Wat hij er niet bij had verteld was dat veel Palestijnen Arabieren waren die er door de Ottomanen naar toe waren getransporteerd als tegenwicht tegen de nog sporadische Joodse kolonisten tijdens de Ottomaanse overheersing van Palestina. Dat was voordat Engeland het mandaat overnam via de VN. Frankrijk kreeg Syrië aangeboden. Dat was allemaal de opmaat voor een Westers voorgekookte brandhaard. Die flakkert sindsdien steeds weer op, opgestookt door de Arabische moslimwereld die de PLO van Yasser Arafat en de Hamas op het schild hebben getild om hun boontjes te doppen. Resultaat: een immens menselijk drama waar maar geen eind aan komt en dat de wereldvrede permanent bedreigt omdat alle grote mogendheden er steeds ook bij betrokken willen zijn. Amerika voorop, vervolgens Europa en Rusland als zogenaamde intermediair.

Dat deed me toen tot het pacifisme bekeren en ik werd meteen lid van de PSP. Een adolescentie bevlieging? Ik ben er nog steeds trots op dat te hebben gedaan. Dat pacifisme weerhield me er ook van openlijk steun aan de Palestijnen te gaan verlenen, zoals allengs Dries van Agt en Anja Meulenbelt zouden doen. Ik kan dus ook heel goed begrijpen waarom Sigrid Kaag met de vertegenwoordiger van de Palestijnen bij de VN trouwde, gezien haar studieachtergrond. Ik bewonder haar zelfs hierom! Ik lig ook niet wakker van onderstaande foto, die in Alt-Right en Joodse kringen wordt verspreid. Haar wordt nu

verweten elitair te zijn. Natuurlijk is haar afkomst dat. Maar een vrouw in haar positie die kiest voor een relatie met een Palestijnse man die deel uitmaakt van het kabinet van Arafat is een hele dappere vrouw. Natuurlijk heeft ze daarmee ook stelling genomen en zich be- en veroordelingen op de hals gehaald. Maar ze dient alleen beoordeeld te worden op de wijze waarop ze daarmee omgaat. En dat is alleszins verdienstelijk. Want ze heeft steeds geprobeerd haar positie aan te wenden om niet alleen voor de Palestijnen op te komen - iets wat ik nobel vind - maar ook om niet alleen de vrede te bewaren, maar dat zelfs te bevorderen. Dat gaat nog veel verder dan het statement dat Madonna heeft geprobeerd te maken bij het in Israël georganiseerde Euro-Songfestival. Dat heb ik behandeld in het essay 'Isis' op deze site.

Ik geef meteen toe zoiets nooit gedurfd te hebben!

Iets vergelijkbaars was wel mijn inzet bij die keus voor een lidmaatschap van de PSP. En dat heb ik op een heel bepaalde manier geprobeerd in te vullen. Maar het moet gezegd en geschreven: lid worden van de PSP, sympathiseren met de Palestijnen en dat voorzichtig en totaal geïsoleerd uitdragen in mijn plattelandsdorp was zeker ook gewaagd. Nu was ik een enorm buitenbeentje in dat dorp met een merkwaardige afkomst.

Ik ben van boerenafkomst. Mijn vader was echter opgeleid als timmerman, opgegroeid op een piepkleine keuterboerderij aan de rand van het 'rooie dorp'. Mijn moeder kwam uit een groot 'nest': een boerenfamilie van ook meest keuterboeren levend in grootfamilie-verband. Haar vader was echter een 'dikke' ondernemende boer die er een houtzagerij naast uitbaatte. Mijn kindertijd bracht ik zomers veel door op de boerderijen van mijn vele neven en nichten. Ik heb van dichtbij de ontwikkeling meegemaakt naar het ontstaan van de bio-industrie. Mijn familie was niet erg religieus, maar moeder werd 'zwaar op de hand', misschien door haar heftige oorlogservaringen. Zo kwam ik terecht op de 'School-met-de-Bijbel' waar ik me tot een nette, ietwat verlegen model-

leerling ontpopte. Mijn leraressen droegen me op handen. Ik leerde heel makkelijk, maar was een uitzonderlijk tekentalent. Zowel van vader als moeder had ik het sportfanatisme meegekregen. Ik was de snelste en beste voetballer van de klas. Maar door de vreemde samenstelling van de schoolklas ontwikkelde ik een passie voor aardrijkskunde en geschiedenis. In de klas zaten namelijk twee Molukse meisjes. Hun afkomst intrigeerde me vooral omdat ze ernstig werden geïntimideerd door sommige van mijn niet al te christelijke medeleerlingen. Ik had geen ambitie om naar de HBS te gaan, want in het dorp stond een oergezellige experimenteerschool voor de zogenaamde Mammoetwet. Op die school verschenen een aantal kinderen uit het voormalige Papoea Nieuw-Guinea. Tot mijn verbazing werden zij door de andere kinderen op handen gedragen, terwijl de Molukkers doorlopend door de stoerste jongens werden getreiterd. Ik ging me met de geschiedenis van ons kolonialisme bezighouden om hier antwoorden op te krijgen. Maar dat bezorgde me een uitzonderingspositie die overigens door mijn leraren met instemming werd begroet. Ik ging me allengs anders kleden dan de rest en liet het haar over mijn oren groeien. Ik werd een buitenbeentje dat wel in sport excelleerde en daarmee toch bewondering afdwong. Zowel bij de meisjes als bij de jongens. Daar kwam nog bij dat ik volledig opging in de ontwikkeling van de popcultuur aan de hand van de Beatles en de Stones. Die Beatles waren meer iets voor vooral de meisjes en de jongens uit de betere kringen. De Stones werden de helden van de vrijgevochten en onbesuisde 'arbeiderskinderen'. En ik: ik werd een uitgesproken fan van allebei en van veel meer van al die uitzonderlijke rasartiesten uit de alternatieve hoek. Zoals van de The Byrds, Jimmy Hendrix, Bob Dylan, The Doors en de Incredible Stringband en Crosby Stills & Nash. En Young! Tot aan de fenomenale Sandy Denny van de alternatieve folkgroep Fairport Convention en Lowell George van de bluesy en funky Zappa-adepten Little Feat. Slechts een zielsverwante enkeling kon daar met mij in mee gaan.

Het was echter een nummer op de magnifieke Beatles-LP Rubber Soul die een doorslaggevende indruk maakte. Ik adopteerde het als mijn mantra: 'Think for Yourself'. De vertolker van dat nummer werd mijn absolute idool: George Harrison. George formuleert in dit eerste protestlied uit de popcultuur een diepdoordachte kritiek op het establishment van na de oorlog dat pretendeerde de wereld te zullen verbeteren. En in een beweging door ook op zijn fans die zich verloren in de Beatlemania. Hij kiest ineens niet voor een afbuigende politieke route, maar voor een anders bezielde richting. Ik voelde me vanaf dat nummer met hem diep verwant en dat bleef zo tot aan zijn 'Concert for Bangladesh'. Hij schoof daarmee ook de 'Love-and-Peace' benadering van Lennon&McCartney opzij

en bleek zo jaren op zijn maten vooruit te lopen¹. Het is niet zozeer "Love is All you need" maar veeleer "Care is All everybody needs". Ook presenteerde hij zijn eigen stijl van schrijven en componeren die steeds herhaald en verbeterd zou worden en tot sublieme nummers als 'Here comes the Sun', 'Something' en 'While my Guitar Gently Weeps' zouden voeren. Steeds met die melancholieke en wat zeurderige ondertoon in de refreinen. Maar hij voerde zo ook oppositie tegen de opstandigheid die door de Stones werd verwoord en zijn meest pregnante uitdrukking vond in het nummer 'Satisfaction'. Dat werd de song van de grote naoorlogse consumptiedwang en het cultureel ongenoegen. Tot aan het Stones-nummer 'Jumping Jack Flash' waren beide bands eigenlijk gelijk opgegaan in een hang naar hedonisme en geestverruiming. Met dat nummer keerden de Stones terug naar hun 'Roots' van de opzwepende R&B uit Chicago en het zuiden van de VS. Eigenlijk zijn de Stones veel betere muzikanten en popartiesten dan de Beatles. Vele briljante songs getuigen daarvan. De Stones kenmerken zich juist door de stekelige teksten. Zoals '(Baby you're) Out of Time'. '19th Nervous Breakdown', 'Sympathy for the Devil' en 'Street-Fighting Man (in sleeping London-town)' en natuurlijk '(I can get no...) Satisfaction'. Of het rauwe en aanstootgevende 'Brown Sugar' dat slavernij en discriminatie op een merkwaardige manier aan de kaak stelt. De Beatles deden vervolgens hetzelfde met het nummer 'Get Back' maar bliezen zichzelf daarmee op als gelegenheidsgezelschap.

Al waren de Beatles en dan met name Harrison veeleer de meesters van de opwindende gitaarloopjes. Vaak als combinatie van het muzikale vernuft van McCartney gecombineerd met een magnifiek gevoel voor lyriek van Lennon. Dat leverde al die gevarieerde en enerverende popsongs, van opwindend tot heel sentimenteel. Dat leverde hun de status van meest populaire en spraakmakende band ter wereld. Harrison bleek als kind van een buschauffeur geworden zeeman het meest gevoelig voor het veranderende tijdsgevoel en een dreigende culturele catastrofe die met een politieke of artistieke instelling - hoe links ook gericht - niet was te keren. De Stones waren ook verbonden met de stoere maar vaak al te agressieve en seksistische instelling van de popfans uit de lagere milieus. Beatles en Stones kwamen uit hetzelfde milieu in totaal verschillende Engelse metropolen waaraan ze zich ontworstelden via een bovenmatig artistiek en muzikaal talent. Of althans daar dweepten ze mee. Maar tussen hun fans was er een soort milieuonderscheid, meer dan een klassenonderscheid. Dat verschil is te typeren als burgerlijk-artistiek versus

¹ 'Harrison zette in het concert ook Stephen Stills op grove manier opzij en liet hem treurend achter in de kleedkamer van Ringo Star. Stephen had daar de dag ervoor opgetreden en al zijn spullen beschikbaar gesteld. Hij hoopte mee te kunnen doen, wat het entourage enorm zou hebben versterkt. Maar blijkbaar was hij voor Harrison een soort muzikale bedreiging als geweldige zanger en gitarist. Hij werd niet opgeroepen en er kon ook geen bedankje af!

arbeideristisch-consumistisch (in plaats van verondersteld socialistisch of communistisch!) Ik heb mijn hele leven heel veel te stellen gehad met al die wilde agressie en het kostte mij op mijn vijfde al bijna het leven. Ook was er wat dat betreft weinig verschil tussen jongens en meisjes of mannen en vrouwen. Wel vertoonden de steeds veeltallerige zelfbewuste 'andersgeaarden' een hele andere, vooral vredige, aard. Ik ben er ook zo een. Omdat ik die instelling deelde werd ik ook nogal eens voor een 'homo' uitgescholden, nadat ik eerst om mijn lange haar als verwijfd werd te kijk gezet. Dat was allemaal hoogst discriminerend, maar het deed me niet! Want toen had ik nog de overtuiging een bepaalde superioriteit te belichamen. Dat was het beter-zijn van de creatief ingestelde avant-garde versus de meute! Was dat een vorm van 'dedain'? Een houding die, naar later bleek, ook de gegoede burgerij steeds vaak heimelijk elitair naar de gewone man (het 'klootjesvolk' in de woorden van de Provo's) uitstraalde. Ik zocht het zeker in de creativiteit en wilde allengs de wereld redden door al tekenend te scheppen. Ik bleek over een behoorlijk expressief tekentalent te beschikken naast een welhaast bovennatuurlijk ruimtelijk inzicht.² Ik koos voor het bestaan van architect, in plaats van dat van de ambachtsman zoals mijn vader en zijn broer. En daarvoor moest ik gaan studeren! Iets wat op de MULO in de zestiger jaren nog niet bij me was opgekomen. Maar zo is te begrijpen dat ik begin 1970 lid werd van de Pacifistisch Socialistische Partij en overging tot het dienstweigeren op politieke gronden. Maar dat ik op de TU Delft terecht kwam was weliswaar daaraan te danken, maar eigenlijk vooral toeval. Ik moest mijn erkenning afwachten en dat kon nog lang duren vanwege allerlei gênante keuringen en beoordelingen. Daarom schreef ik me maar vast in op de afdeling Bouwkunde van de Technische Hogeschool. En terwijl menige popartiest en dus ook mijn idool George Harrison zich in drugs en de zonde onderdompelden, werd ik een heel gedreven en fanatieke student met een missie. Ik ontwikkelde me tot een universeel intellectueel in navolging van het zogenaamde Franse denken. De Beatles en de Stones hadden daar alleen maar aan geroken en bleven dweperige Sartrianse existentialisten.

Toch was er wat mij betreft nog een extra overeenkomst met Harrison. George ontdekte via The Byrds een nieuwe inspiratiebron die hem aan de Beatlemanie deed ontsnappen. Dat was allereerst de geestverruiming via LSD en daarna de rijkdom van de Indiase muziek en de daarmee nauwverwante diepzinnige cultuur. Hij leerde met de sitar de popmuziek te verrijken als leerling van de Indiase meestermuzikant Ravi Shankar. Dat

² Bewijzen kan ik het niet meer. Want op een dag heeft mijn moeder in een vlaag van histerie al mijn zo zorgvuldig uitgewerkte magische prenten verscheurd. En later maakte mijn ex de rest, waar ik bijzonder trots op was, zoek in een vlaag van afkeer. In '89 zorgde een bootongeluk ervoor dat ik mijn tekenvaardigheid volledig verloor, waarna ik het van mijn schrijftalent moest hebben waarvan misschien ook dit essay nog getuigt.

bracht hem op het spoor van een andere religieuze instelling. Zo kon hij zijn katholieke opvoeding overstijgen. Dat mondde in 1970 uit in het driedubbel-album 'All Things must Pass'. Dat was als titel ontleend aan een spreuk uit de Tao-te-Ching. Zo benadrukte hij dat het 'Beatle'-zijn existentieel van voorbijgaande aard was. Maar daarmee was hij nog geen Taoïst. Ik was dat echter inmiddels al wel wat voorzichtigjes. Ik las Lao-Tse al op mijn achttiende omdat ik dat boekje in de dorpsbibliotheek aantrof. Om het aan te wenden om zo rigoureuus met mijn protestants-christelijke opvoeding te kunnen breken. Tot groot verdriet van mijn ouders. George ging in reïncarnatie geloven om zo een antwoord te vinden op de vraag 'wie ben ik'. Want hoe had nou dat bizarre popheldendom hem zo kunnen overkomen als toch vrij simpele ziel. Ik stelde me vergelijkbare vragen, maar kwam via het Taoïsme terecht bij de universele mystiek die schuilgaat achter elke vorm van spiritualiteit of filosofie. Harrison vond voor zichzelf de transcendentale God of avatar Krishna als levensvervulling. Maar in 1970 hield het voor hem op. Nu was 1970 ook het jaar dat de Pop en met name de Underground schipbreuk leed met de dood van Janis, Jimi en het in mijn ogen vermeende overlijden van Jim Morrison. Voor mij begon alles pas in dat jaar. Ik raakte juist toen totaal van God en de spiritualiteit los en verbond me met een denken dat later als 'postmodern' werd aangemerkt. Ook keerde ik me af van George en vond een nieuw idool in Sandy Denny, die Engelse folk heldin. Tot aan haar tragische dood in 1978. En daarna David Bowie en Bonnie Raitt als leerling van de in 1979 ook overleden Lowell George. Gelukkig leeft Bonnie nog steeds! Ik werd vooral een nuchtere maar leergierige Hollandse wereldburger die brak met elke vorm van gewilde en fanatieke interpretatie.

Ik werd een studentenlevensgenieter die opging in alle muziekvormen van opera en Russische klassiek tot Underground en Free-jazz. En in hardlopen, voetballen en fietsen voor en op mezelf en het me intellectueel oriënteren op het dramatische wereldgebeuren van alle tijden.

filosofische oriëntaties

Dat ik op de afdeling Bouwkunde in Delft terecht kwam was weliswaar uitdrukkelijk mijn gewenste bestemming, maar eigenlijk meer toeval dan bewuste keus. Ik had totaal geen toestemming daartoe van mijn ouders. Zij hadden ook vergeten voor mij een beurs aan te vragen, al wist ik dat ik daar recht op had. Ik moest het dus doen buiten hen om en bijna een jaar wachten op toekenning. Ik was genooddaakt voorlopig naast mijn studie te gaan werken om in mijn onderhoud te kunnen voorzien. Ik werkte een tijdje in de Rotterdamse haven bij de Europese Container Terminal ETC in gevaarlijke omstandigheden. Om de hoek lag de oliehaven en raffinaderij Pernis, sinister op de

achtergrond. Al snel werd ik ziek en kreeg last van ontstoken luchtwegen. Vervolgens ging ik bij de Gist-Brocades voor de nachtploeg in de kantine aan de slag. Als vervanger van een kantinejuffrouw die met zwangerschapsverlof was. Zo ondervond ik onder welke mensonterende omstandigheden de werkende bevolking de kost verdiende voor hun gezinnen en het zich verrijkende uitgekookte management en haar geldschietters of kapitaalverstrekkers. In Delft werd ik noodgedwongen meteen opgevangen door een vroegere vriend en klasseggenoot die mij in de berging van zijn studentenflat een voorlopig onderdak bood. Hij was wel ooit naar de HBS gegaan en daardoor vier jaar op mij uitgelopen. Hij was inmiddels lid geworden van de CPN en bezig met zijn kameraden de havenstakingen in Rotterdam te kanaliseren. Onder aanvoering van Free Meis en nog wat later een puberale Paul Rosenmöller. Ik zou ze jaren later weer tegenkomen bij mijn activiteiten in de studentenbeweging. Via de PSP raakte ik meteen betrokken bij de eerste grote kraakactie in Delft. Die van een prachtig oud statig grachtenpand aan de Oude-Delft wat een jongenstehuis was geweest en zich uitstekend leende voor studentenhuisvesting. Zo kwam ik in vol hippie-ornaat in de krant en in de bak. De fotograaf van die krant nam me op de korrel terwijl ik een boek las dat ik ergens had opgeduikeld en me hevig intrigeerde: De 'Kool-Aid Acid Test' van Ken Kesey. En in de cel van het plaatselijke politiebureau probeerde een vriendelijke politieman-in-burger mij te rekruteren voor de BVD. 'No-way' natuurlijk.

In de eerste studiejaren zette ik me aan tot overmatig natrekken wat er te koop was op intellectueel gebied. Ik wilde mijn studie van Architectuur goed onderbouwen. In '72 kwam het Rapport van de Club-van-Rome uit en dat werd mijn eerste 'eyeopener'. Die club voorspelde een onheilspellende toekomst onder het motto 'grenzen aan de groei'. De te trekken conclusie was eigenlijk nogal evident. De dramatische groei van de wereldbevolking diende te worden teruggedrongen in de naaste toekomst. Want aan een groeiende behoefte en de hang naar welvaart zou op termijn niet meer kunnen worden voldaan, wat de wereldeconomie zou kunnen doen instorten. De groep wetenschappers introduceerden het werken met modellen om voorstelbaar te maken wat de ontwikkelingen konden zijn. Die manier van werken was natuurlijk nog te verfijnen. Maar dit werd ook de grondslag voor de benaderingen van de milieuorganisaties van de VN die de trends van de klimaatontwikkeling inzichtelijk gingen maken. Merkwaardig was dat hier voortaan de groei van de wereldbevolking niet meer beslissend in beschouwing werd genomen. Alsof dat inmiddels een taboe was geworden.

Vervolgens vond ik in de boekhandel het boek 'De Woorden en de Dingen' van ene Michel Foucault. Dat boek werd de volgende

bron van inspiratie. Sindsdien heb ik me in het werk van Foucault op een kritische manier verdiept.³ Over vele jaren buiten mijn directe studie om. Zo kwam ik ook in aanraking met werk van geestverwanten, zoals Bataille, Guattari en Deleuze, Roland Barthes, Baudrillard en aan het eind van de zeventiger jaren Derrida, Lyotard en Virilio. En ten slotte Susan Sontag die eigenlijk op hen vooruitliep.

Maar er was een ervaring opgedaan als practicant bij een aannemer die me bijbracht hoe de wereld werkelijk draaide. Ik werd aangesteld als assistent van de boekhouder en calculator en zo werden me de beginselen van de economie van de bouwsector – de sector waar de hele economie van ons en menig ander land op is gegrondvest – bijgebracht. Mijn opperste baas en firma-eigenaar was lid van de PvdA in zijn woonplaats Deventer, maar ook van de loge van vrijmetselaars. Zo leerde ik via de fluisterverhalen van de boekhouder dat de aannemerij via open aanbestedingen eigenlijk steeds doorgestoken kaart is als het eropaan komt. Simpelweg omdat de belangen op velerlei vlakken veel te groot zijn om dat via de wetten van vraag en aanbod te laten verlopen. Maar al te vaak is het een schimmenspel dat als volstrekt corrupt is aan te merken, waarbij bepalende politiek met die van grote projectontwikkelaars en hun architecten als lakeien is vervlochten. Ik zou hier in mijn afstudeerwerk over de bouw van de Bijlmer op terug komen. Kapitalisme of socialisme: er blijkt uiteindelijk alleen maar een verschil te bestaan in de wijze van disciplineren van de werkende en profiterende bevolking. Het komt erop aan de disciplinevormen in kaart te brengen. Het was Foucault die daarvoor handvatten aanreikte en Deleuze hoe die wijzen te omzeilen of te pareren. Maar daarvoor is wel nodig om alles uit te drukken in begrijpelijke taal en zich niet achter 'hermeticisme' te verschuilen. Op dit punt gingen de Franse postmodernismen behoorlijk de mist in. Ze gedroegen zich al te pedant, menend dat ze de waarheid in

³ Foucault is vooral bekend van zijn aforismen, geënt op de schrijfstijl van Nietzsche. het lijkt er veel op dat hij zo met hoogdravendheid á la Nietzsche de banaliteit van zijn concepten die met briljante metaforen werden opgeluisterd, probeerde te verhullen. Zo stelde hij bijvoorbeeld: *"The lyricism of marginality may find inspiration in the image of the outlaw, the great social nomad, who prowls on the confines of a docile, frightened order."* Ik heb de indruk dat hij hier doelt op het fenomeen van de 'Wild One' zoals ik dat in diverse essays heb uitgewerkt. Maar zoiets laat Foucault steeds na of over aan zijn zielsverwanten. Zijn boeken over de 'Geboorte van de Kliniek' en het 'Straffen en Bewaken' suggereren een enorme bedachtzame diepzinnigheid, maar traceren juist niet wat Waan of Criminaliteit is en door de Maatschappij wordt behandeld of afgedaan. Ze schetsen alleen maar het ontstaan van het regime dat in de burgerlijke maatschappij van na de Renaissance en Verlichting in speciale Instituten is ingesteld. Maar hoe de Maatschappij met gekte en criminaliteit omgaat behelst veel en veel meer. Om te beginnen het probleem om daar beschaafd mee om te gaan. Nog een voorbeeld: hij benoemt macht als *"... not an institution, and not a structure; neither is it a certain strength we are endowed with; it is the name that one attributes to a complex strategical situation in a particular society."* Maar macht wordt vrij simpel bezeten en uitgeoefend door bepaalde instellingen en mensen. Bijvoorbeeld een regering of een bedrijfsleiding. Natuurlijk zijn zowel de machtigen als de machteloze onderdanen onderdeel van een stelsel van disciplineren maar hoe dat dan werkt of wordt uitgevoerd vraagt nog om een hele nauwgezette analyse die je bij Foucault nergens aantreft. We moeten hiervoor bij zijn kompaan Deleuze zijn die wel uitvoerig en ongehinderd door vooroordelen, analyseert.

pacht hadden of misschien vanuit heimelijke twijfel daaraan ingegeven. Het gaat er echter steeds om open kaart te spelen! Ze verborgen hun persoonlijke geschiedenissen en heiligden daarmee hun verhaal. Om zo aan de relativering door het tijdsgewricht te ontkomen?

Ik zal dit in het vervolg van mijn verhaal proberen te illustreren. Om die reden ga ik steeds anekdotisch te werk, al kleeft hieraan weer de ophemeling via het mythologiseren. Wel in plaats van het uitpuittend opdissen van intellectueel ingebeelde hoogstandjes en haarkloverijen.

Het was de Nederlands filosoof en levensbeschouwingswetenschapper Fons Elders die in november '71 Foucault op de Nederlandse buis presenteerde middels een interview en een debat met linguïst en ultralinks-politiek activist Noam Chomsky. Chomsky kende ik al van de Vietnam protesten en zijn spraakmakende boek 'At War in Asia'. Hij noemt zichzelf anarcho-syndicalist. Het debat draaide om het thema 'Rechtvaardigheid versus Macht'. Chomsky kende ik als een felle anti-Vietnam campagnevoerder. Hij opteert voor het primaat van het 'Manifest voor de Rechten van de Mens' als universele formulering van rechtvaardigheid. Foucault twijfelt aan elke vorm van universaliteit van uitspraken en kennis. Volgens hem kan er geen alom geldigheid worden bepaald anders dan als krachtdadige normering via allerlei maatschappelijke organisaties. Daarvan zijn ook de universiteiten, alle soorten scholen en de gezondheidsinstellingen en -inrichtingen, naast de gevangenissen, een onderdeel. Naast bestraffen bestaat er overall een strikt stelsel - een maatschappelijk netwerk - van disciplineren en normaliseren, zo stelt hij. Hij leek daarmee te suggereren dat er weinig verschil bestaat tussen een zogenaamde dictatuur van het proletariaat onder het communisme en de hegemonie van de bourgeoisie in het kapitalistische Westen. Wel zegt hij te hebben geconstateerd dat er breuken zijn in de manieren van disciplineren. Maar ook dat de veronderstelling van het creatieve streven naar vrijheid als uitdrukking van de menselijke natuur een hersenschim betreft. Dat veronderstelt nu net het soevereine, scheppende subject waarvan Foucault stelt dat het een illusie is - het in bezit zijn van zichzelf - waarin het moderne normeringsnetwerk haar gevangenen doet geloven om ze in zelfbewaking (zogenaamd panoptisch) te binden.⁴

Het debat spitste zich toe op de vraag of er een algemeen geldig gelijk kan zijn dat rechtvaardigt dat men zich tegen de overheid keert die onrecht begaat. Zoals in het geval van de bombardementen in Vietnam met dodelijk insecticide. Kan een gewoon mens dat simpel voor zichzelf soeverein beslissen en dat oordeel uitspreken en uitspelen? Dit is waar Chomsky op

⁴ Zie voor een verslag van en commentaar op dit debat: <https://www.youtube.com/watch?v=3wfNI2L0Gf8>

attendeert. En hij verduidelijkt dat uit zijn onderzoek van het leren beheersen van de taal blijkt dat er een autonome creativiteit is die mensen individueel tot handelen aanzet. Hij benoemt dit als een alledaags gegeven. Hij ontkent de veronderstelling van Foucault van het ingebed zijn in normerende netwerken niet, maar voegt dit gegeven eraan toe. Foucault ontwijkt dit inzicht, alsof het hem niet interesseert. Zo lijkt het hem ook niet interessant hoe mensen tot een bepaald standpunt komen. Als wetenschapper en filosoof gaat het om vragen die op zichzelf staan en een geldigheid hebben los van persoonlijke geschiedenissen. Jaren later zal Chomsky hem hierom bestempelen tot een moralist om hem als zodanig af te doen. Maar in een begeleidend interview met Michel al rondkuierend in het Hollandse landschap betrapt Elders hem slim op een mogelijke verklaring van zijn uitgesproken afzijdigheid.⁵

Hij kent de Sahara als een landschap zonder cultuurachtergrond; uitdrukkelijk heel anders dan onze polders. Hij was leraar in Algerije aan de rand van de weidse woestijn. Dat moet hem een bepaald existentieel gevoel hebben meegegeven. Denkt Elders!

Het debat bleek dus eigenlijk geen debat maar een welkome aanvulling op de stelligheid van het Franse poststructuralisme en post-marxisme. Want in het debat verbloemt Michel niet zich aan dat marxisme – vooral bepleit door leermeester Sartre – te hebben ontworsteld. Zijn denkverwant Gilles Deleuze graaft nog dieper, door het kapitalisme als systeem met instemming van Michel tot een splijtzwam te benoemen. En daar eindigt de helderheid van het poststructuralistische betoog. Kapitalisme schept een schizoïde wereld en werkelijkheid door alle traditionele en solide banden onmogelijk te maken en daarmee de mensen structureel in verwarring te brengen en dolend achter te laten. Maar Deleuze schetst een overgang van normering via dwang-en-drang naar een systeem van gewiekste verleidelijkheden en het zo paaieren van het individu. Hij benoemt de wensmachinerie als het leidmotief voor de disciplineringsmethodologie van de naoorlogse consumptiemaatschappij, die nu wereldwijd eenduidig is afgestemd. Die machinerie die het wereldwijde spel van vraag-en-aanbod vooral via de media en de reclame opzweept, overschaduwde de freudiaans traumatiserende – want niet te vervullen – wilde verlangens en lustbeleving die nauwelijks tot productie en consumptie aanzetten. De wensmachinerie wordt nauwelijks nog door politiek en veelal exclusief door de instabiele media en bij uitstek de reclame. Via de tv en tegenwoordig vooral de smartphone als een constante

⁵ zie: <https://youtu.be/qzoOhhh4aJg> en Michel Foucault: *Freedom and Knowledge*; Interview bij Fons Elders; Elders Special Productions BV, Amsterdam, 2012

hersenspoeling gestroomlijnd. Zoals Foucault bepleit de geschiedenis - of beter nog de archeologie - van het normeren op met name microniveau te beschrijven, zo bepleit Gilles om over te gaan tot zogenaamde schizo-analyses. Het resultaat is dat wonderbaarlijke meerduidige boek 'Milles Plateaux', oftewel 'Duizend (en 1) Lagen'. Naast de zogenaamde 'Anti-Oedipus' - het eerste deel van 'Kapitalisme en Schizofrenie' - waarin het denken van Freud op zijn kop wordt gezet door te demonstreren dat het veronderstellen van het veroveren van de Moeder via het vermoorden van de Vader een dwingende illusie is waarvan het kind nu juist moet worden bevrijd. Want het vormt een onderwerping van het Kind aan de Wetten die door de Vader worden gepersonifieerd. De wegen met het ongetwijfelde morele gelijk van betweter Chomsky scheidden zich. Zowel Foucault als Deleuze waren al te kortzichtig in de maatschappelijke beoordeling van het in de maatschappij repressief omgaan met afwijkend gedrag. Ze zaten nog te vast in het denken in termen van het slachtoffer zijn van het systeem en zoeken naar mogelijkheden voor ontsnapping. Chomsky was al te blind voor de duistere maatschappelijke werkelijkheid die zich schuilhoudt achter de machtsstructuren. Al zouden beiden later een enorme invloed op de Tegencultuur krijgen. Naast natuurlijk die helende en motiverende instelling van popkunstenaars als de Beatles en critici als Susan Sontag. Maar ook al die kritiek is onderdeel van dat hele stelsel! Het moment dat het inzicht van de gevolgen van de ontwikkeling van het kapitalisme vooral vanuit het tot ontwikkeling aanzettende kolonialisme echt doorbrak, liet nog lang op zich wachten. En dan was er als eerste met name George Harrison in zijn uiteindelijk hoogstpersoonlijke en meest hoogdravende songteksten die de nog hevig bloedende wonden stelde die in India door het kolonialisme zijn geslagen. De Beatles werden ook daardoor niet alleen populairder dan Jezus, maar ook veel invloedrijker dan Marx en Freud bij elkaar. Dat allemaal buiten de normerende instellingen van wetenschap en cultuur om en dwars tegen die van de correctieve en regulerende instellingen en maatregelen in. Het stelsel kwam in beweging en organiseerde zichzelf op een nieuwe manier die alleen maar eerder een bevrijding lijkt te zijn. Dat is wat de geschiedenis van de betekenis van Pop laat zien en dit is waarover ik nu schrijf.

Met dit allemaal als zwaarwegende bagage begon ik na een rondreis door Amerika aan het lezen van Freud, Marx en Lenin, de meest invloedrijke denkers-en-doeners van de afgelopen eeuw. Al moet daar wel Einstein en Bohr aan toegevoegd worden als revolutionairen van de technologie, die de relativiteit van ruimte en tijd benoemden en wisten door te rekenen en bruikbaar te maken. Zowel voor de ruimtevaart als voor de geweld ontradende atoombom als voor de nanotechnologie. Met die technologie werd de hele wereld via wetenschap en

communicatienetwerken inclusief programmeerbaar. Om zo definitief aan de politiek te ontsnappen die alleen nog achteraf kan proberen te corrigeren wat al niet meer te beheersen was.

Tegelijkertijd was ik van de noodzaak tot het overgaan naar een soort Foucault-achtige micropolitieke actie doordrongen geraakt. Niet als anarcho-syndicalist of schizo-analist maar als studentenactivist. Niet om de wereld van oorlogsgeweld en onrecht te bevrijden. Hoe loffelijk mij dat Chomsky-aanse streven ook toeleek! Maar heel prozaïsch en weinig hemelbestormend om de mogelijkheid om te gaan studeren zo veel mogelijk te bevorderen voor kinderen uit de lagere burgerklassen zoals ik. 'Studeer, studeer, studeer..' beviel Lenin het Sovjetgepeupel aan. Het is zijn enige leerstelling die ik van ganser harte onderschrijf. Maar wel gevoed door een andere, minstens zo proletarische, optiek! Wijs geworden uit eigen ervaring was ik ervan overtuigd geraakt dat kinderen van lagere komaf - zoals ik - zich alleen kunnen ontplooien en aan alle dwang pogen te onttrekken door te gaan studeren en zich zodoende te ontwikkelen. De mogelijkheden daartoe moeten daarom voor hen zo optimaal mogelijk worden gemaakt. In mijn studie ging ik me richten op het inrichten van steden met de grootst mogelijke ontplooiingsmogelijkheden. Seks, drugs en Rock-'n-Roll kon je in mijn ogen beter links laten liggen om zo je zelf te disciplineren en gedegen te verzorgen, zoals Foucault zijn volgelingen uiteindelijk voorhield. Ik bleef dus uitermate idealistisch, maar wel zo beheerst mogelijk. Ook in dat verband presenteert Foucault een alleraardigst, maar toch wel pedant aforisme: *"There are more ideas on earth than intellectuals imagine. And these ideas are more active, stronger, more resistant, more passionate than politicians think. We have to be there at the birth of ideas, the bursting outward of their force: not in books expressing them, but in events manifesting this force, in struggles carried on around ideas, for or against them. Ideas do not rule the world. But it is because the world has ideas... that it is not passively ruled by those who are its leaders or those who would like to teach it, once and for all, what it must think."*

We need to cut off the King's Head: in political theory that has still to be done." Die pedanterie is inmiddels teruggekeerd met het opduiken van de neo-consevatief Thierry Baudet. Wat me nu enorm intrigeert en tegelijk volstrekt afstoot! Nou moet Baudet weer totaal niets hebben van Foucault en de postmodernen. Hij en zijn leraar Cliteur blijven zich doodstaren op de nogal merkwaardige dweperij van Foucault met de Revolutie die door Immam-al-Khomeiny werd ontketent vanuit Parijs. Wat jammer toch. Baudet heeft zoveel met hen gemeen, blijkbaar zonder het zichzelf te realiseren.

Mij stond iets anders voor ogen. Net zoals veel jonge mannen en vrouwen spiegelde ik me in aan het lot van mijn vader. Temeer omdat het doorwerkte in mijn eigen lot. Hij werd geboren in bijzonder roerige tijden. Dat was in het begin van de Eerste Wereldoorlog. Eeuwen van feodalisme en kolonialisme hadden er toch toe geleid dat zijn vader kort na het begin van de twintigste eeuw een eigen keuterboerderijtje kon laten bouwen aan de bloemrijke en vruchtbare rand van het dorp. Grootvader, waarnaar ik traditioneel ben vernoemd, wist wat geld te verwerven door als spoorwegwerker te helpen bij de aanleg van de spoordijk en -lijn naar Twente en Duitsland. En zich met het Protestantse streven van antirevolutionair Abraham Kuiper naar christelijk onderwijs te verbinden. Zelf stemde hij uit traditie Christelijk Historisch en dus in feite op de aloude adel. Maar hij bleef volkomen vrijgevochten. Ook van het opkomend Socialisme en later het Fascisme. Om in hun voetsporen te kunnen treden kon ik alleen maar ervoor kiezen om kunstzinnig ambachtsman te worden zoals in feite ook elke popartiest. Of om te gaan doorleren om zo aan de dwang van het bestaan – als arbeider of ambtenaar – te ontsnappen. En dus een intellectuele keuterboer te blijven die de wereld op begrip brengt via het aangeleerde inzicht van de wezenlijke zaken in het bestaan.

sovjet-marxistische machinaties

Een leerling van Nietzsche, Meysenbug, beschikte over een handgeschreven dictaat van de colleges van Jacob Burckhardt aan de universiteit van Basel. Meysenbug citeert Burckhardt uit dit dictaat over het wezen van de Griekse beschaving: 'Pessimismus der Weltanschauung und Optimismus des Temperaments'. Dit motto werd beroemd gemaakt door Italiaanse oprichter van de PCI [Antonio Gramsci](#), die aanstipte dat de Franse pacifist en socialist [Romain Rolland](#) ze gebruikt had in verband met de [socialistische revolutie](#). Gramsci maakte er zijn lijfspreuk van en Chomsky haalde deze spreuk diverse keren aan. En precies in het tweede deel van de uitspraak schuilt de breuk met de postmodernisten. Als eerste stelt Deleuze dat ook een 'optimisme van de wil of het temperament' een zinsbegoocheling of zelfs een valkuil van het disciplineringsnetwerk betreft. Foucault stelt in dit verband dat er alleen maar door de mazen van het netwerk kan worden geglipt en hij wil daar de instrumenten voor aanreiken. Of dat hem lukte is nog de vraag!⁶

⁶ Deleuze stelt voor het 'Zijn' uit het fenomenologisch existentialisme van Heidegger te vervangen door het concept van het 'Worden'. Maar volgens de mystiek is dit te simpel gedacht. Alles is een kwestie van beleven en het is, constant en over tijd drieledig: worden..zijn..vergaan. Oftewel voor mensenkinderen: opgroeien tot volwassenheid en dat een tijdje zijn om als bejaarde af te takelen en in het Niets te verdwijnen, waarin niets is na te vertellen als alleen voor het nageslacht. Alles verandert en vergaat. Ook een steen *lijkt* alleen maar solide, maar valt uiteen in deeltjes die nooit meer een steen zullen vormen. Dat heet 'entropy'. En alles is principieel een illusie die in het Niets oplost. Alles is principieel vergankelijk in wat

Het spel met die politieke wil als uitdrukking van maatschappelijke betrokkenheid is inmiddels geworden tot een vorm van hoogst energetisch amusement. Vooral de film fungeert als de spiegel van voorstelling van de opstandige verworpene tegenover de te vernietigen onderdrukker. Van kindsbeen af wordt iedereen hierin meegesleept en de figuur Spiderman is hiervan de grote film-icoon. Men name in de film 'Into the Spider-verse' komt alles samen als een wild geanimeerd orgasme, geschikt gemaakt voor kinderen vanaf 6 jaar! In de eerdere Spiderman films is het nog een aan het systeem ontsnapte blanke jongeling - Peter Parker - die de beschikking krijgt over het bovennatuurlijk atletisch vermogen om in magische vermomming aan alle geweld te ontsnappen en zo de mensheid te redden van de overheersing door een alomtegenwoordige grootindustrie. Die industrie wordt fictief gerepresenteerd door de chemie-multinational OSCORP, die opereert vanuit de Oscorp Toren in New York en wordt geleid door diens oprichter [CEO Norman Osborn](#). Osborn verschijnt in de animatiefilm als een soort louche boeman, een ondernemer als superschurk. Hij lijkt zo enige overeenkomst te vertonen met de werkelijke figuur van Donald Trump die bijna Amerika in zijn greep leek te krijgen. In de film zal de firma - omgedoopt tot Alchimax - in 2099 de hele wereld hebben overgenomen. Alles speelt zich dus af in dat delirische Manhattan, zoals ons fabuleus voorgesteld door Rem Koolhaas als magisch en megalomane ultrametropool.

Spider-verse is de woke variant van de eerste spiderman-films. Een zwart superbegaafd jongetje uit Brooklyn - Miles Morales - met een politieman als vader neemt het over van de oorspronkelijke Spiderman in de strijd tegen Oscorp en Norman Osborn en zijn schurkenbende. Hij is toegelaten tot een eliteschool waar zijn oom die ook buurtagent is hem naar toebrengt. Ook al wil hij eigenlijk niet. Dan zien we hoe ook hij door het spidervirus wordt besmet en bovenmenselijk wordt. Zijn tegenstrevers worden nu de verpersoonlijking van de Boze Witte Man die het op alles en iedereen heeft voorzien. In een werveling van spectaculaire gevechten met een waanzinnig turbulent New York als decor wordt Osborn door de omgekeerde held verslagen. Hoe onwerkelijk ook allemaal, het spreekt vooral ook mindervalide kinderen aan zo is mijn ondervinding. Zij snappen het allemaal als geen ander op basis van de beeldenstroom en de flarden gesproken woorden. Dit leidt niet meer tot een klassenbewustzijn maar tot een visueel vermaak dat het onmogelijke voorstelbaar maakt als identitaire identificatie met een stripfiguur van geweldige proporties. Er

voor zin dan ook. Om dat te begrijpen moet je het beleven om het in het sterven vredig los te laten. Het Zijn is een illusie en ons brein is de ontvanger en verwerker van die illusie. In dat brein komt de ontwikkeling van de tijd vanaf de Big Bang op het moment van ons sterven tot staan en lost op in het Niets. Er rest van het bestaan geen herinnering; ook niet voor de overlevenden die hun eigen afgezonderde illusies beleven.

hoeven geen zinnige vragen meer te worden gesteld. Alleen nog maar in afzondering overmatig geamuseerd en aan de rauwe en complexe werkelijkheid ontsnapt.⁷

Voordat ik aan het lezen van Freud, Marx en Lenin begon had ik dus de belangrijkste kritiek op hun werk al doorgenomen. Tot het Freudianisme en het Marxisme-Leninisme voelde ik me dan ook niet bepaald aangetrokken. In het voorjaar van '76 werd me als bevlogen studentenactivist echter een belangrijke functie in de studentenvakbond toebedeeld. Ik werd commissaris Studiefinanciering van de plaatselijke vakbond en daarmee tegelijk secretaris van de landelijke politieke vakbond die alle studentenacties op dit vlak coördineerde. Dat jaar was 'Studiefinanciering' verkozen tot het speerpunt van het studentenactivisme. Ik was ineens studentenleider! Maar meer als een soort ambtenaar dan als een woordvoerder. ('Woordvoeren' was iets wat ik niet goed kon gezien mijn 'plattduitsche' verleden en ook vanwege een bewuste afkeer. Spreken in het openbaar ligt me gewoonweg niet, het gaat te snel voor de 'mondweg'!) Later zou ik als voorzitter van de Raad-van-Studentenvoorzieningen met staatssecretaris Ger Klein gaan werken aan het invoeren van de basisbeurs. Dat werd vele jaren later door een verre opvolger weer afgeschaft en door het leenstelsel vervangen.⁸ De ware studentenleider in Delft was iemand die mij ogenblikkelijk benaderde om eens bij hem thuis langs te komen. Hij heette Frank Biesboer en ik kende hem al van een aantal bezettingsacties van het hoofdgebouw van de TU om zo de vernietiging van de verhoging van het collegegeld af te dwingen.

Frank was een vooraanstaand lid van de CPN en zou uiteindelijk vlak voor de opheffing van die partij in 1989 de laatste

⁷ Alleraardigst is ook de manier waarop dit alles in een recente horrorthriller uit de beroemde Pendergast reeks is verwerkt. Zie Preston&Child; *Bloodless*; 2021; pg 151:

"In any case," Constance went on, "it was the inscription on the flyleaf that I thought might interest you. It's not taken from the book itself. It reads: 'From Z.Q. to A.R. To me, you'll always be "that great social nomad who prowls on the confines of a docile, frightened order." Berry Patch, 4/22/72."

Pendergast asked Constance to repeat the inscription again.

"And the author of that quotation?" Pendergast asked. "I'm not familiar with it."

"I googled it and came upon the French philosopher Michel Foucault. But it's been altered.

De auteurs koppelen dit aan de veronderstelde oplossing van de meest spectaculaire vliegtuigkaping in de geschiedenis, waarbij de kaper spoorloos verdween. En aan de horror die opduikt vanuit een andere parallele wereld in de Zuidelijke stad Savannah, als literaire interpretatie van mogelijkheden van de nu in wetenschapskringen zo spraakmakende tot de bovenaardse verbeelding sprekende Braan- en Snaartheorie. Ik neem aan dat de auteurs zo de spot wensen te drijven met zowel de postmoderne filosofie als met de fabuleuze veronderstellingen van de Quantum-mechanica! Hun boek verkoopt inmiddels als zoete broodjes! Je moet ervan houden en alle absurditeit voor lief nemen. Maar dan is het boek om te smullen en zie je reikhalzend uit naar het vervolg!

⁸ Eigenlijk vindt ik het nu veel eerlijker dat alle studenten het voor hun studie benötigde geld op een redelijke en flexibele manier kunnen lenen bij de overheid. Dat geeft hun dan de vrijheid om hun ouders erop aan te spreken of er voor te kiezen de overheid als verzorgende ouder te zien. Wat natuurlijk wel eisen stelt.

hoofredacteur van het Communistische dagblad 'De Waarheid' worden. Toen woonde ik inmiddels met de eerdere eindredactrice van dat blad in een grandioze woongroep aan de Oudezijds Voorburgwal, waar ooit nog door de Kabouterpartij van Roel van Duin de Oranje-Vrijstaat was uitgeroepen. De eindredactrice in Frank's tijd kende ik ook redelijk goed. Beide eindredactrices kregen mooie baantjes als eindredacteur en columnist bij respectievelijk De Volkskrant en de NRC. Ook huurde de NRC de Althusseriaan van het eerste uur, Europa-professor Paul Scheffer, in als begenadigd columnist. Scheffer begon ook ooit als zogenaamde 'fellowtraveller'. Hij stapte later over naar de PvdA.⁹ En Frank werd eerst hoofredacteur van het linkse opinieblad Forum dat maar een kort leven was beschoren. Waarna hij hoofredacteur werd van het blad 'De Ingenieur', het huisorgaan van de vereniging KIVI voor alle ingenieurs in Nederland. Hoe zouden ze die mooie baantjes toch wel voor elkaar hebben kunnen krijgen met hun CPN-verleden, zonder enige scholing Neerlandistiek. De CPN ging onderwijl samen met de PSP en de radicale Christenen op in GroenLinks. Mijn stem hebben ze nooit gekregen, want ik lust geen laffe linkse cocktail! Daarbij was ene Annet Bleich heel behulpzaam als grote spin in een CPN-web dat via de Volkskrant werd gesponnen. Zij groepeerde de dissidente Waarheidredacteurs om zich heen die zich niet meer wilde lenen voor een krant als propagandamachine. Ze verlieten de redactie en Annet introduceerde enkelen in het met haar echtgenoot opgebouwde netwerk van linkse bladen als De Volkskrant en Vrij Nederland. Annet was daar bezig met het schrijven van een volkomen vooringenomen biografie over Joop den Uyl die ik al eerder in mijn afstudeerwerk aan het kruis had genageld. Ik had toen al twaalf jaar in diverse elftallen van DWSV'61 - oftewel De-Waarheid-Sportvereniging van drukkerij Bepenak - gespeeld. Dat bleef nog jaren mijn enige met de CPN verbonden activiteit. Frank wist niet dat ik overtuigd PSP'er was en wilde mij met zachte drang lid maken van zijn cluppie. Want dat was iedereen binnen de studentenbeweging allang, zo was me verrassend gebleken. En hij stuurde me naar huis met een aantal boekwerkjes van Marx en Wat-te-Doen en Imperialisme-als-Hoogste-Stadium van Lenin. Ik besloot toen maar tot een dubbel politiek lidmaatschap dat bijna werd verraden toen de voorzitter van de PSP een keer op kantoor langskwam en me enthousiast aansprak over mijn voor hem verrassende

⁹ Paul was een stuk jonger dan wij. Ik heb hem samen met zijn kompaan Gabriel van den Brink in '79 in Nijmegen leren kennen. Nijmegen was het Parijs van Nederland. Daar werd de goeroe Althusser uitgenodigd voor een lezing en uit alle hoeken van het land kwamen zijn adepten bijeen en schaarden zich rondom die man met z'n kromme pijp als was hij een Sherlock Holmes van de politieke filosofie. Het ging allemaal uit van de links-intellectuele uitgeverij SUN en het blad Te-Elfder-Ure. Maar wij in Delft hadden de Projectraad die al jaren voorliep op de SUN. Wij waren als techneuten niet van het Denken, maar van het Ontwerpen en Maken, van het verwerkelijken in plaats van overdenken! We hadden daarom veel meer proefondervindelijk inzicht in het functioneren van de Staat en de Bouw. In m'n uppie had ik Foucault, Deleuze en Baudrillard al kritisch verwerkt, toen onze docent architectuurgeschiedenis Kees Vollemans - die uit Nijmegen overkwam - nog met de Marxist Tafuri zat te worstelen. Kees introduceerde toen Foucault en later Baudrillard, maar dat was voor mij mosterd na de maaltijd.

vakbondsactiviteiten binnen een heimelijk communistenbolwerk.

Ik heb Frank er altijd van verdacht door de KGB te zijn geronseld. Het relaas van Youri Besmyenov – een overgelopen KGBer – heeft me hierin gesterkt. In 1985 vertelt deze in een interview op de Canadese televisie wat de werkelijke strategie van de Sovjet-Unie was en hoe die via de KGB-infiltraties werd uitgespeeld. De Russen probeerden niet zozeer te spioneren alswel via gewillige oren en bruikbare idioten het Vrije Westen te destabiliseren via subversie, demoralisatie en normalisatie na het uitlokken van een crisis. Allemaal over hele lange periodes uitgesmeerd.¹⁰ Maar enig bewijs is nooit geleverd en de communistische invloed verdween met de Wende als sneeuw voor de zon. De invloed op de West-Europese universiteiten was gigantisch en alarmerend tot alles uitdoofde. Waarschijnlijk omdat de financiering en ondersteuning van het destabilisatieprogramma vanuit het Kremlin ineens stokte. Ik doel ook op het verstrekken van fondsen aan de Westerse subversieve media als De Waarheid en het Neutronenbom-comité in Nederland. Zo was er in Frankrijk professor Louis Althusser die vandaar het Kapitaal van Marx verkocht als de ultieme ware filosofie van de praxis die op de partijdigheid voor het proletariaat moest zijn gegrondvest. Het Marxisme werd voorgespiegeld als het ware materialisme tegenover al die burgerlijk-ideologisch-dominante en hegemoniale idealismen. Althusser schakelde zichzelf uit door in een vlaag van waanzin zijn feministische vrouw en politieke medestander te verwurgen. En Marx' Kapitaal is duidelijk gespeend van elke opportune realiteitszin.¹¹ Als voorbereiding op mijn afstuderen las ik dat na via Althusser in een dieptelesing van zijn boekwerk 'Lire le Capital'. Alles draaide bij Althusser om de klassenpartijdige staat en de anti-subversieve ideologische staatsapparaten als dwanginstituten. Het werd allemaal wel heel erg paranoïde voorgespiegeld en in schril contrast gezet met de benaderingen van Foucault en Deleuze! Ik speelde het spel mee, balancerend op een benauwend dun koord. En ik zag hoe makkelijk vele studiegenoten erin meegingen om zich zo wijs te wanen. Ondertussen infiltreerde ik de CPN-organen om uit de mond van hen die mij blindelings vertrouwden te horen te krijgen dat ze vanuit Oost-Berlijn van steun en scholing werden voorzien! In 1989 spatte het ineens allemaal uit elkaar. Maar toen had menige linkse intellectueel al een promotieplek bedongen bij de leidinggevende linksgeoriënteerde promotors als de sociologen Siep Stuurman – analist van het 'reëel bestaande

¹⁰ Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=Y9TviluXPSE&t=1858s>

¹¹ Voor de analyse van 'Het Kapitaal' baseer ik me gemakshalve op het bij Van Gennep in Amsterdam in 1971 uitgebrachte 'Het Kapitaal, Verkorte uitgave' van Otto Ruhle. Dat boek betreft alleen het Eerste deel. De analyses van de grondrentetheorie uit het Derde Deel ontleen ik aan een studie in een werkgroep aan de TH-Delft, afdeling Bouwkunde uit 1974-1975 onder leiding van de docent Rypke Sierksma.

socialisme' - of Abraham de Swaan. Wat-te-Doen bleek plotseling in geen velden of wegen een blauwdruk te leveren voor de inrichting van de Maatschappij na die zogenaamde Proletarische Revolutie. Het was alleen maar een manifest voor het organiseren van agitatiemiddelen zoals 'De Waarheid' of 'De Pravda', om daarmee een crisissituatie uit te lokken. Waarna een Revolutie via mobilisatie van de overtuigden zou kunnen volgen. En het Kapitaal zal ik hieronder fileren.

Maar Imperialisme-als-hoogste Stadium was een ander verhaal. Lenin had het goed gezien: het West-Europese kolonialisme heeft via het bankwezen en brute verovering van exotische gebieds- en werelddelen het grondlegend Kapitaal voor de ontwikkeling van de eerste vorm van een uiterst lucratief Globalisme geleverd. Maar uiteindelijk bleek pas het hedendaagse Globalisme het hoogste stadium van het regionaal georganiseerde en wereldwijd samenhangende Kapitalisme. Het Marxistisch-Leninisme bleek veel te star en te verزند in algemeenheden om ook maar enigszins een blauwdruk te kunnen leveren voor een echt functionerend en bevrijdend socialisme. Alle drie de boekwerken hebben een enorme impact gehad op het wereldgeburen. Het Kapitaal voedde zowel het Oost-Europese als het Aziatische Communisme dat tot een ondragelijke dictatuur werd verwrongen. Maar het voedde ook de alternatieve route die de Sociaaldemocraten uitstippelden met als eerste voorman de flamboyante Duitse intellectueel Ferdinand Lassalle die met Marx nauw contact onderhield. Lassalle onderzocht hoe de arbeidersmilieus hun lot effectief in eigen handen zouden kunnen nemen door het als het ware van het verkrampde kapitaal over te nemen om de basisvoorzieningen sociaal te beheren. Aan hem danken we de sociale huisvesting zoals die in Duitsland en Holland in oorlogsomstandigheden tot ontwikkeling werd gebracht. De verenigingsvorm bleek het aangewezen organisatieprincipe. Niet als vereniging van 'de proletariërs aller landen'. Maar als lokaal orgaan voor bij voorbeeld ook de inrichting van volkstuinen ter ontspanning. Maar door de marktwaarde die dat schept als vlottend kapitaal is het Kapitaal ineens weer in staat alles terug te winnen. En wel voor een lucratieve handel in grond en vastgoed die de totale crisis steeds weer uitstelt. Dus is het derde deel van Marx' Kapitaal - over de Grondrente - toch nog ergens goed geweest voor het op begrip brengen van dat vermaledijde en niet te vermurwen Kapitalisme.

Toch heeft die Russische Revolutie wel een belangwekkende uitwerking gehad. Want ook in de zestiger jaren trad er na Stalin en Chroesjtsjov in Rusland een bewindsman op de voorgrond die een wereld van verschil had willen en kunnen maken ware hij niet door de politieke elite beteugeld. Op deze man hadden de Russische jongeren van mijn generatie die met het Westen en de Beatles via Radio Lyberty bekend waren

geraakt, hun hoop gevestigd. Deze man was Alexej Kosygin, de premier van de Sovjet-Unie na Chroesjtsjov en onder partijleider Brezjnev. Kosygin was een geboren administrateur en begenadigd politicus van liberaal-socialistische origine. Wel was hij opgegroeid met het idealisme van de Leninistische revolutionair. Hij zou altijd een overtuigd communist blijven. Hij was afkomstig uit Petersburg en had in de oorlog ervoor gezorgd dat de bevolking van de stad via een spoorbaan over het ijs van het Ladogameer aan de Duitse omsingeling kon ontsnappen. Zijn bekwaamheden als organisator waren voor Stalin zo belangrijk dat hij ondanks zijn kritische houding niet ook het slachtoffer van diens terreurbewind werd. Kosygin werkte zich allengs omhoog in het partijapparaat en werd eerst voorzitter van het comité voor het GOS-plan, en dus verantwoordelijk voor het opstellen van de vijfjarenplannen. Onder Chroesjtsjov werd hij minister voor de voor de consumentenindustrie, de lichte industrie. Dat stond tegenover de landbouwsector en de grootschalige zware-industriesector zoals de staalfabrieken en petrochemische- en oorlogsindustrie. Na Chroesjtsjov maakte de Sovjet-Unie een spectaculaire ontwikkeling door, te beginnen met het vijfjarenplan van 1965. Chroesjtsjov bouwde huizen in grote getale. Maar Kosygin volgde hem op als premier en zette al het andere in gang op een uitermate succesvolle manier om zo een economische inhaalslag te maken in vergelijking met de Amerikaanse tegenhanger. Kosygin wilde de innovaties die in het Westen op touw werden gezet, integreren in een socialistische benadering. Hij streefde daarom naar openheid. En naar het beëindigen van de wapenwedloop en de Koude Oorlog en ging zelfs naar Italië om daar FIAT over te halen hun autotechniek uit te besteden aan de ontluikende Russische auto-industrie. Voor het ontwikkelen van goede betrekkingen reisde hij de hele wereld rond. En met succes! Hij smeedde een hechte band met premier Kekkonen van Finland en kwam op vertrouwde voet met Henri Kissinger die zelfs meende in hem de leider van de Sovjet-Unie te ontwaren. Maar zo zette hij ook kwaad bloed, bijvoorbeeld bij Andrej Gromyko, die sovjet-minster van Buitenlandse Zaken die meende dat Kosygin hem voor de voeten liep. Maar vooral Brezjnev ergerde zich blauw aan Alexej. De partijleider was na de inval in Hongarije - door Kosygin verafschuwd - ook voor het beteugelen van de Praagse Lente in '68 door het Warschaupact Tsjecho-Slowakije te laten binnen vallen. Kosygin zag het aan met lede ogen. Onderwijl waarschuwde hij wereldleiders ervoor dat China zich bezig was tot een militaire dictatuur te ontwikkelen die Vietnam wilde onderwerpen en Formosa binnenvallen. Kosygin was het erom te doen om zich juist op het Westen te oriënteren en zo van de vooruitgang aldaar te profiteren. Hij wilde een proletarische consumptiemaatschappij van de grond tillen. In het besef dat het Westers Kapitalisme superieur is in het stimuleren van zowel technologische als culturele vernieuwing en daarmee

maatschappelijke motivatie. Het socialisme was nooit meer geweest dan een dwangstelsel, dat spaak zou lopen op een totaal gevoel van onvrijheid en discipline. Maar onder socialistische voorwaarden zouden al de innovaties binnen de verschillende economische sectoren zich veel vruchtbaarder kunnen verder ontwikkelen ten bate van de algehele bevolking. In plaats van voor het Kapitaal, dat op winst op basis van steeds groeiende omzet was ingesteld! Dus moesten die worden gekopieerd en daartoe werd een uiterst gewiekst systeem van bedrijfsspionage opgezet. Dat kopiëren lukte fantastisch. De Concorde kreeg binnen de kortste keren een Russische versie, zoals dat gebeurde met elke vorm van militaire en burgerlijke luchtvaart. Computertechnologie was het volgende doelwit. Maar op dit vlak werd er een cruciale fout gemaakt. De Westerse technologie moduleerde op basis van het Engelse matenstelsel. Oftewel de 'inch'. In Rusland moduleerde men op basis van het Franse metrieke stelsel! Daarmee veroordeelde de Sovjet-Unie zich tot een fundamentele achterstand en stagnatie die duurde tot de Wende in 1989. Want deze technologie vergde een volledige inpassing in een globaal stelsel. Zo bleef Rusland zichzelf afzonderen in isolatie. Iets wat Kosygin had willen doorbreken. Eigenlijk nam hij daartoe het Joegoslavië onder Tito als voorbeeld. Tito was de autoritaire leider van het socialistische Joegoslavië van na de Tweede Wereldoorlog. Hij zette een systeem op poten dat open stond voor het Westen in schril contrast met de Sovjet-Unie onder Stalin. Het land was getekend door de oorlog en de partizanenstrijd tegen de fascistische Duitsers. En door heftige interne tegenstellingen. Met name die tussen de orthodox-christelijke en de islamitische bevolkingsgroepen. Tito wist die tot aan zijn dood in het gareel te houden. En zijn opvattingen over het socialisme in een enkele staat was een doorslaand succes. Hij liet zijn landgenoten gewoon naar West-Europa trekken om er geld te verdienen en dat terug te brengen voor de verbeteringen van de leefomstandigheden thuis. Ook liet hij in zijn land het toerisme tot ontwikkeling brengen zoals ook de Spaanse dictator Franco dat had toegestaan.

Zoiets wilde Kosygin ook voor de Sovjet-Unie en daartoe ontwikkelde hij met hulp van Henri Kissinger en Urho Kekkonen de 'entente' die in '75 tot de Helsinki-akkoorden aanleiding gaf.

Daartoe ontwierp hij nog onder Chroesjtsjov ook een economisch hervormingsprogramma dat uitging van decentralisatie en autonomie van de lichte industrie onder begeleiding van de Sovjetstaat. Chroesjtsjov was hem in de formulering van dat plan nog gunstig gezind geweest. Breznev gaf hem voorlopig de ruimte en zag het succes onder ogen. De ontwikkeling van welvaart ging vanaf '65 met sprongen vooruit en steeg uit boven die van Amerika en Europa. Zijn belangrijkste wapenfeit werd het sluiten van de akkoorden van Helsinki in '75 over het

beheersen van wapenwedloop en het instellen van een 'Entente'. Maar vervolgens haalde Kosygin volledig bakzeil. Brezjnef ging akkoord met het promoten van FIAT vanwege de connecties met de Italiaanse communisten en liet in Toljatti (voorheen Stavropol maar hernoemd naar de Italiaanse communistenleider Palmiro Togliatti) de Lada-fabrieken bouwen voor de eerste Sovjet-Volkswagen die in '71 op de markt kwam. Toen nog 'Sjigoeli' genaamd. Kosygin had dus voor de introductie van Westerse technologie voor consumentenproducten zorggedragen! Maar Brezjnef stuurde als totalitaire partijleider na verloop van tijd aan op een verwijdering van het Westen en het opflakkeren van de Koude Oorlog. Dat mondde uit in de inval in Afghanistan in '79. Een jaar later overleed Kosygin, al te zeer gedesillusioniseerd. Maar voor zijn grote project - het langzaam oplossen van het Kapitalisme in een vorm van productief en bevredigend Wereldsocialisme was misschien best wel wat te zeggen geweest. Sindsdien is de kans verkeken, want ook Gorbachov was geen licht op dit vlak. Die struikelde juist over de totale ineenstorting van het Sovjetstelsel. Tekenend was dat in Rusland hetzelfde gebeurde als later in Joegoslavië met de dood van Tito.

In beide landen liep in vrij korte tijd het totale systeem op de klippen. In het geval van Tito stonden de partijen al binnen een paar dagen na zijn hevig betreurde dood tegenover elkaar met de wapens in de aanslag. Het leidde tot een gruwelijke burgeroorlog en een overwinning van de maffia, net als in Rusland. Te beginnen met het uit het Westen gekopieerde stelsel van nucleaire energievoorziening, waar 'Tsjernobyl' model voor stond. Juist aan een effectief energie- en milieubeheer had de Sovjet-Unie volgens Kosygin nu juist op wereldschaal zijn doorslaggevende kracht moeten ontleenen.

Met Frank en al zijn communistische kompanen betreur ik dit allemaal ten zeerste.

Ik was toen inmiddels getrouwd geweest met en ook alweer gescheiden van een Chinees-Indonesische vluchteling. Die had mij bewust gemaakt van de schande van het Nederlands naoorlogse beleid om Indonesië terug te veroveren als kolonie. Nota bene opgezet door de PvdA-voorman Willen Drees die werd teruggefloten door de Verenigde Naties. De naoorlogse PvdA moet hierop nog altijd worden afgerekend! Mijn toenmalige vrouw werd om deze reden overtuigd lid van de CPN en feministe. De CPN was de enige partij in het parlement van die tijd die zich teweere stelde tegen de her-kolonialisering van haar moederland. Jonge CPN-ers weigerden zich voor het dienen en vechten in Indonesië te laten oproepen en werden daardoor veelal als niet erkende dienstweigeraars veroordeeld. Vaak met gevangenisstraffen tot gevolg!

Zij kwam als 12-jarige in '66 Nederland pardoos over naar Nederland met haar familie. Dat was na de machtsovername van

Soeharto. Maar in Indonesië was haar een afkeer van alle Hollanders - de 'blanda's', als uitvreterers getypeerd - bijgebracht.

ten tijde van de Hollandse ontwikkeling van het kapitalistisch kolonialisme

Mijn huidige vriendin Anna is afkomstig uit Petersburg in Rusland. Ik haalde haar in 1998 hier naartoe om haar studie te laten voltooien aan de Hogeschool Holland en de Businessschool van de Universiteit van Plymouth. Zodoende kon ik haar laten ontsnappen aan de mensonterende omstandigheden waarin ze tijdens een instortend economisch en sociaal stelsel was opgegroeid. Je kon dat geen 'opgroeien' meer noemen. Wel met de bedoeling haar te laten scholen in de manier waarop haar moederland kon worden vernieuwd, op kapitalistische en sociaaldemocratische leest geschoeid. Ze heeft die studie keurig afgerond en heeft de daarvoor benodigde lening bij de ABN binnen een paar jaar kunnen aflossen. Eerst kwam ze te werken bij Baan om hun bedrijfssoftware over Rusland te verspreiden, een eerste vorm van hervorming. Vervolgens is ze toen gaan werken bij een stichting die met Europese fondsen aan die wederopbouw werkte. Maar dat bleek allemaal een wassen neus. Ik zal er nu niet over uitweiden. Nederland bezorgde haar een culturele shock. Steeds moesten we daar gezamenlijk van bijkomen door met de auto naar de Alpen in Italië en Frankrijk of de Apennijnen en de Pyreneeën te gaan. Daar kon ze zich dan uitleven op de racefiets met bergbeklimmen waarvoor ze ware passie ontwikkelde. Aan rondkijken in ons land kwam ze echter nooit toe.

Met het uitbreken van de coronacrisis kon dat ineens niet meer zomaar. Dus besloten we dat ik haar onze Hollandse pronkjuweeltjes zou laten zien: al die prachtige havenstadjes langs de oorspronkelijk Zuiderzee en in Zeeland. Het was heel rustig in het land en betrekkelijk goedkoop om een bungalowtje te huren in het weekend op een vakantiepark in de buurt van zo'n stadje.

Nu zijn er twee soorten oudhollandse stadjes. Die van de Hanze en de Vlaamse economische en religieuze revolutie van voor de ontwikkeling van de VOC. En die van de tijd van de VOC en de kolonisering van Indonesië - de Gordel van Smaragd. We begonnen met de stadjes die snel vanuit Amsterdam zijn te bereiken. Dan doel ik op Hoorn, Medemblik en vooral Enkhuizen. Maar eerst gingen we naar de Hanzestad Deventer, de prachtige stad in de buurt van mijn geboortedorp. De stad van Geert Grote die tot de Reformatie aanzette. Aan Kampen zijn we nog niet toegekomen. Wel aan het nabijgelegen gefortificeerde havenstadje Elburg. Ik weet van een bezoek in de jaren negentig dat Kampen een adembenemende pracht herbergt. Maar ook de eerste twee protestantse scholingsinstituten voor

dominees huisde. Kampen was de eerste stad die door de Hollandse handelsgeest in overdadige bloei en welstand geraakte. Maar dat was toen nog door de handel met Rusland en Scandinavië. De stad was verbonden met Novgorod en Pskov die we ooit al eens in Rusland bezochten. Maar die handel stokte toen de IJssel begon te verzanden. Dat trof ook Deventer al in de vijftiende eeuw.

Eind februari 2021 huurden we een stacaravan in het toeristencentrum Renesse bij de Deltawerken. Die werken stonden ook model voor de waterkeringswerken in de Finse Golf voor de stad Petersburg. Vandaar uit wilden we naar het stadje Zierikzee en het verderop gelegen Veere. De beide stadjes zijn nog niet door modernisering en aangetast of verpest. De opsmuk van de renaissancegebouwen is er veel fijnzinniger dan die uit dezelfde tijd in Kampen en Deventer. Dat komt door de grote vlucht die het bouwambacht vanuit Vlaanderen toen had genomen. En ook door de enorme rijkdom die de burgerij van die stadjes had verworven via de ontwikkeling van de lakenindustrie in de handel met Engeland waar de wol leverende schapen graasden. De stad Gent met haar eerste aandelenbeurs ter wereld was de bakermat van het Kapitalisme dat vandaaruit in horten en stoten de wereld zou gaan omspannen. Dat Kapitalisme zou de wereldeconomie vanuit Antwerpen steeds feller gaan aanzwengelen. Hoe dat is te bezien zal ik in dit essay verderop behandelen.

Maar voordat we daar aankwamen moest we met de auto door de Botlek, het havengebied van Rotterdam. Voor het eerst zagen we dat samen in zijn onheilspellende schimmigheid in de avond. Het deed me terugdenken aan mijn gedwongen arbeidsbestaan in 1970.

En dan alleen al de schaal van de dystopie, van de achterkant van wereldhandel, belichaamd door olie-multinationals. Mensen in deze lugubere en hoogst vervuilende onderwereld tewerkstellen is misdadig. De Hollandse havenarbeiders werden massaal ongeneeslijk ziek en afgevoerd naar de WAO. Vervolgens moesten er dan maar gewillig werkvolk uit Marokko en Turkije worden geworven. Van Jan Beerenhout, later de secretaris van Jan Schaefer, die hieraan meewerkte in Anatolië heb ik vernomen hoe dat in zijn werk ging. Hij schaamt zich er nog steeds voor en is maar van lieverlee tot moslim bekeerd met het idee dat het een vredesgeloof is. Nu noemt hij zich Jan Mahmoet Beerenhout en volgt intensief Koranlessen om op zijn dood te zijn voorbereid. Jan I redde Amsterdam en Jan II de zoete lieve vrede tussen de weerspannige nationaliteiten die hier in Amsterdam vredig samen moeten weten te leven. Ik steun zijn missie van harte! Ik heb in 1975 meegewerkt aan een promotieonderzoek van het TH-instituut van Hugo Priemus om na te gaan hoe die eerste islamitische gastarbeiders waren ondergebracht in de af te breken krottenwijk Crooswijk. Daar

trof ik ze. Soms met z'n 25-gen op stapelbedden in een uitgeleefde woning uit de revolutiebouw van de 19de eeuw. Met de bloedsporen van geslachte schapen op het balkon. Wat ik zag en rapporteerde waren mensonterende omstandigheden. Toen waren er nog maar 55 duizend gastarbeiders in Nederland. 10 jaar later waren het er 600.000. Ze hadden de kans te baat genomen om hele dorpen uit Anatolië en het Rifgebergte op stiekeme wijze naar Holland te importeren. Want zij wisten maar al te goed dat ze het in Holland ondanks de hongerloontjes veel beter zouden krijgen. Ik geef ze van mijn levensdagen geen ongelijk. Inmiddels zijn ze bezig de grote steden over te nemen, tot grote schrik van Wilders en Baudet en hun aanhang. En die hebben ook recht van spreken. Paul Scheffer schreef in 2002 voor de NRC een essay waarin hij hun integratie tot een drama bestempelde. Maar het was helemaal niet de bedoeling dat ze integreren zouden, denk ik dan. Ze moesten een aparte eigen status krijgen en een dubbelcultuur gaan vormgeven, wat Holland zou verlevendigen. Want zeg nou zelf, Nederland is er niet saaier door geworden en qua levendigheid enorm opgebloeid. Strubbelingen zat, maar die zijn er als maatschappelijk leerproces voor verdraagzaamheid. Een crisis op cultureel vlak heeft zich eigenlijk nog niet voorgedaan en economisch ging het alleen maar voor de wind buiten de bankencrisis om. De gastarbeiders met hun nakomelingen bevolken nu de volkshuisvestingswijken waar de sociale huren prevaleren. En de Hollanders huizen in lucratieve vrije sector. Alleen de wiet- en cocaïnehandel brengt de verschillende milieus bij elkaar. En de onderwereld die hierdoor is ontstaan baart steeds meer zorgen. Dat is de enige schrijnende scheiding in de maatschappij die het gevolg was. Dat is heel wat anders dan de rassenscheiding in de getto's van de Verenigde Staten die maar voort blijft woekeren.

In de Renaissance verplaatste de handel en het zich vanuit Italië ontvouwende mercantilisme zich onder politieke omstandigheden van de havensteden Gent, Brugge en vooral Antwerpen naar Amsterdam en Rotterdam. Vlaanderen was protestants geweest, maar werd door de hogere adel uit Spanje met geweld tot een katholieke vazalstaat getransformeerd. We herinneren ons nog wel de 'Spaanse Furie'. In Frankrijk werd het Protestantisme na de Bartholomeus-nacht volledig om zeep geholpen en de Hugenoten vluchtten massaal naar Holland. De katholieke prins van Oranje nam het op voor de Godsdienstvrijheid net als Elisabeth I in Engeland. Holland ging zich nu op Engeland oriënteren en via de Noordzee en de staatsgesubsidieerde zeeroverij de Portugezen en Spanjaarden bestrijden of ondergraven die met iets nieuws op wereldschaal waren begonnen: het stichtten van overzeese kolonies en handelsimperiums. In Amsterdam werd in de Houthavens een

revolutionaire vorm van scheepsbouw met hout uit Scandinavië uit het dok getild. En 'overzee' was over de wereldoceanen waar robuuste zeeschepen alles direct binnen hand- en boordkanons-bereik brachten. De geopolitieke verhoudingen tussen staten werd totaal overhoopgegooid. Naar het model dat Portugal als kleine mogendheid langs de oceaankusten had weten aan te leggen: een netwerk van handelsbolwerken langs de kusten van Afrika, Arabië en India tot aan Japan toe. Zo werd China als gewiekste handelsmogendheid teruggedrongen. Maar vooral ook de Turkse sultanaten en daarmee de Islam. En bovenal ook de kalifaten van Arabië. De Arabieren hadden al eerder handelaren op schepen uitgezonden om centra aan te leggen voor de specerijenhandel. Noem het maar roverij. Die handelaren legden contact met de hindoeïstisch of vaak ook elitair boeddhistische magistraten. De islam leent zich veel beter voor de lucratieve handel en dus lieten ze zich vlot bekeren door geldgewin gelokt. India en Achter-Azië waren al eeuwen hindoeïstisch/boeddhistisch. Maar binnen tweehonderd jaar ontstonden overal sultanaten. Meest op de Soefi leest geschoeid die veel minder oorlogszuchtig is en zich leent voor een vorm van syncretisme, van een vervloeien van alle geloven, ook met het oorspronkelijke animisme en sjamanisme. Vooral in Indonesië. Ondertussen was er in het al millennia immens cultuurrijke India ook iets heel merkwaardigs gebeurd. Sinds de Romeinen had wereldpolitiek zich afgespeeld rond het beheersen van de gebieden rond de Middellandse Zee. Nu lonkten ineens India en Amerika die heel gemakkelijk overzee vielen te bereiken, niet gehinderd door grenzen en militaire barrières. Maar de Hollanders voegden een nieuw middel toe dat de nationale politieke verhoudingen helemaal oversteeg. De eerste multinationale manufactuur of compagnie: de VOC! Gefinancierd door particulieren die handelden in hun aandelen als vorm van investering op de beurs. Dat werd nu de wereldbeurs van Amsterdam, blauwdruk voor het latere Wallstreet. Een minuscuul staatje werd het hoofdkwartier van een onderneming die de wereld economisch ging bestieren. Maar niet door de macht van het geld, *maar door de macht van een maritieme legermacht in dienst van die onderneming.*

De VOC stichtte niet zozeer koloniale rijken maar vanaf het begin maritieme handelsbolwerken in een strak onderling verband. Pas na het twaalfjarig bestand met de Spanjaarden stichtte de toenmalige directeur van de compagnie, Jan Pieterszoon Coen - een bruut koloniaal bewind in Insulinde en onderwierp als geheel het inmiddels grootste islamitische land ter wereld. De hele bevolking van Insulinde werd door de Hollanders aan het werk gezet zonder er zelf de vruchten van te kunnen plukken. Want het geldelijk gewin kwam alleen de

patriciërs in hun handelscentrum Amsterdam ten goede.¹² Engeland kopieerde de uiterst succesvolle wereldhandelsonderneming met de East India Company (EIC) die zich ging richten op de toe-eigening van de lucratieve rijkdommen van India.¹³ India was eeuwen een gemengd Boeddhistisch-Hindoeïstisch land geweest. Onderlangs de Himalaya huisden de welgestelde Boeddhisten die compassie beleden met het gewone volk. Maar wel als politieke potentaten. Dat had gewerkt vanaf de vijfde eeuw voor Christus, door Sakyamuni – een prins uit Nepal – in luttele jaren verspreid via de macht van het Woord. Maar vanuit het sultanaat Samarkand had de krijgsheer Tamerlane – vermeende directe nazaat van Genghis Khan – met een gelijke missie om de wereld te onderwerpen – in de vijftiende eeuw volbracht wat Alexander-de-Grote nooit was gelukt. Hij onderwierp Noord-India en joeg de apathische maar eliteaire Boeddhisten naar de noordkant van de Himalaya, waar ze de cultuur al eeuwen bepaalden. Nu via de krachtdadige aanwending van het koppensnellende zwaard. Alleen Ceylon en Achter-Azië bleven buiten schot en konden de oude religies aanhouden. Van de hindoestaten in het zuiden maakte hij vazalstaten. Zo stichtte hij het keizerrijk van de feodale en islamitische Mogols rond Delhi en Agra.

Indonesië was tegen het eind van de 16de eeuw volledig Islamitisch geworden. Maar wel door alle oudere volkstradities te tolereren en in de overheersende religieuze rituelen te incorporeren. Dat gold ook voor de kunstambachten en de kennisleer. De Islam had er een cultuurvorm aangenomen die het land enorm liet floreren in een vredelievende en bestendige welvaart.

Maar India en Indonesië waren voor de Europeanen heel aantrekkelijk voor het veroveren vanwege de daar aanwezige plantages voor specerijen. En van de mestvaalten waarop naast mest voor de landbouwgronden salpeter werd aangetroffen die nodig was voor het grootschalig fabriceren van buskruit ter plaatse en in Europa.

Ziehier de sleutel voor het ontstaan van het kolonialisme dat later door Lenin tot 'imperialisme' werd omgedoopt.

Marx is deze belangwekkende grondslag van de oorspronkelijke

¹² Zie : Amitav Ghosh: **THE NUTMEG'S CURSE, Parables for a Planet in Crisis**; John Murray (Publishers), London, 2021. Ghosh beargumenteert in dit boek dat de kolonialisten vanaf het begin alleen maar in grondstoffen waren geïnteresseerd om er handel mee te drijven en winsten op te strijken. Dat begon met het uitmoorden van de Banda-eilanden door de Hollanders. Het vormt de leidraad tot de reeks van crisissen waarin het Westen ook nu nog steeds verkeert. Zo draait de oorlog in de Oekraïne geheel om de grondstoffen gas en olie die uit de voormalige Sovjet-Unie moeten worden betrokken. De Russen zien dit als een verlenging van het kolonialisme dat niet wezenlijk maar alleen in schijn met het lot van andere landen en culturen is begaan.

¹³ Alles wat ik hier over de EIC schrijf ontleen ik aan het boek van William Dalrymple: **The Anarchy, the relentless rise of the East India Company**; BLOOMSBURY, Londen, 2019

accumulatie van het Kapitalisme volledig ontgaan! Die grondslag was niet alleen het verspreiden van het 'bankwezen' maar ook van de oorlogsindustrie. En daar kwam de fabricage van wol en katoen bovenop. Om Jan en alleman van gedegen kleding in allerlei patronen - netjes en herkenbaar geordend naar milieu - te voorzien. Dat is ook Antonio Gramsci ontgaan in zijn gevangenisdagboeken waar hij schrijft over het uitoefenen van een cultuurhegemonie. En in zekere zin ook Foucault en Deleuze. Omdat zij niet nadachten over het instellen, verspreiden en uitoefenen van Macht op kleine en grote schaal. Alleen Lenin heeft hier terdege over getheoretiseerd om vervolgens Trotski aan te stellen als de commandant van het uitvoerend militaire orgaan voor de revolutieverspreiding en -onderwerping. Vervolgens nam Mao zich die lessen ter harte voor het verspreiden van zijn proletarische beginselen. Want het gaat niet alleen om het bezit en de zeggenschap over wapenmaterieel, maar ook om de (met de dreiging van wapengeweld) opdringen van een culturomwenteling. Dus om het normeren en disciplineren van meer of minder massaal gedrag. Hiertoe dienen allereerst de veiligheidsdiensten. En iemand die dit heel goed begreep was ook Adolf Hitler.

Onder de huidige Trancemoderne omstandigheden is dit allemaal weer totaal getransformeerd!

Kampen en Zierikzee zijn de exemplarische stadjes voor een Holland dat zich vanuit Vlaanderen in sneltreinvaart kapitalistisch ontwikkelde. Maar een stadje als Enkhuizen is exemplarisch voor de steden vanwaaruit het kolonialisme werd opgezet. Dat uit zich in het opduiken van een nieuw bouwstijl, ingevoerd vanuit Florence de modelstad van de Renaissance. Het Dampaleis in Amsterdam is het opus magnum. Maar in Enkhuizen is dat het stadhuis. Nog steeds staat het daar in volle glorie als miniatuur van het Dampaleis dat geen stadhuis meer is. Maar in Holland treffen we in die steden geen classicistische patriciërs-paleizen aan zoals in Florence. Alleen maar kapitale grachtenpanden in veelal barokke stijl in Amsterdam. En in Enkhuizen in veel bescheidener vorm en mate. In Amsterdam huisden de handelslui. In Enkhuizen de zeelui!

Holland veroverde als eerste een geheel land als archipel van eilanden. En onderwierp dat. Engeland nam het initiatief over en veroverde de wereldzeeën. Maar het veroveren van India had heel veel voeten in de aarde. De EIC stichtte handelsbastions in Bombay en Calcutta aan de West- en Oostkust. De Mogols lieten zich echter niet zomaar aan banden leggen. Daar was de opkomst van een tegenmacht voor nodig: het hindoeïstische Maratharijk dat het Mogolrijk omver wilde werpen vanuit de binnenlanden. Op bijzonder uitgekookte manier maakten de Engelsen van de strubbelingen tussen de Mogol-keizers en de Maratha-keizers gebruik om over heel India de touwtjes in handen te nemen. Op een haar na ging het nog mis ook. Eigenlijk werd pas onder Koningin Victoria de missie voltooid, nadat in de Napoleontische tijd de Fransen alles bijna hadden overgenomen door vanuit Pondicherry hun veroveringszucht te botvieren. De Fransen veroverden Achter-Azië en Noord-Afrika, desalniettemin. En de Spanjaarden onderwijl Zuid- en Midden-Amerika. De Portugezen hielden stand in Brazilië volgens het inmiddels aloude recept. Rond 1850 bestonden er zo 5 imperia. Het Hollandse rijk leek het meest bescheiden en stabiel. De Duitsers wilden ook graag meespelen, maar misten de boot. Want te ver verwijderd van de wereldzeeën. Net als de Turkse Ottomanen en de Russische Tsaren. Toen lieten de West-Europese koningen hun oog vallen op het laatste snoepje: China. Japan lieten ze allemaal maar links liggen, want veel te krijgslustig en monomaan.

Holland stichtte een handelskolonie op Taiwan en in Kanton. De Portugezen in Macau en de Engelsen in Sjanghai en Knaton. Zo ontstond de Opiumoorlog van 1839 tot 1842, die voor de Chinezen uitliep op een enorme vernedering omdat haar in feite werden opgedrongen onze handelsvazallen te worden. Maar het meest gênante aspect van de opiumoorlog was het aan China - al eeuwen een zeer hoogstaande cultuurrijk met hoog beschaafde tradities van het confucianisme en taoïsme - opdringen van een opiumverslaving vanuit Afghanistan, terwijl het bestaan van opiumkitten het rijk altijd vreemd was geweest. De oorlog

leidde in feite tot de teloorgang van die rijke keizerscultuur en van de inpassing in het Westers imperialisme met Hong Kong als handelsbasis. De Engelsen kwamen China binnen als handelaren, maar ontpopten zich allengs net als in India tot brute en barbaarse veroveraars. Dat was allemaal mogelijk omdat de Engelse marine over superieure gevechtstechnologie beschikte die eigenlijk ooit aan China was onttrokken: het gebruik van buskruit! China gebruikte buskruit voor spektakel, het Westen voor militaire dreiging en geweldadige verovering en piraterij. Zo werd Chinees breekbaar porcelijn door bedrijfsspionage omgezet in Engels en Hollands aardewerk als een eerste consumptiegoed van onschatbare waarde voor de wereldhandel.

Dat duurt door tot in de huidige tijd en heeft China altijd gemotiveerd om zich tegen het Westen af te zetten. En tegelijk om het Westen ertoe over te halen zich aan China te verplichten ook al levert het land als geheel de industriële producten die het Westen ontbeert voor haar welvaart en economische groei. Er heerst sindsdien eigenlijk een permanente handelsoorlog die zich toespitst op de positie in dit geheel van Taiwan als vrijhandelshaven. Maar Hong Kong als voorhaven van Kanton is inmiddels door de Chinezen teruggewonnen en in het Chinese economisch en socialistische bestel ingepast. Het kostte de inwoners van Hong Kong hun persoonlijke vrijheden, maar elke betrokkenheid van het Westen is als volstrekt hypocriet aan te merken.¹⁴

De Duitsers mengden zich ook in de strijd maar waren te weinig een zeemacht. De Russen probeerden China te bereiken via Siberië, maar stuitten uiteindelijk op de Japanners die hun invloed uitoefenden op Mantsjoerije. Zij ontwikkelden een nieuw middel voor razendsnel troepentransport: een netwerk van spoorlijnen tot aan India en China. Hier werd de havenstad Port Arthur de spil van het gebeuren. In 1857 werden in India de Engelsen de teugels bijna volledig uit handen geslagen. De Engelsen hadden de inmiddels aan banden gelegde Mogols weer op hun troon in Delhi gezet. Maar het Mogolrijk raakte desondanks in verval. De Engelsen maakten toen een bijna fatale fout door India te willen gaan kerstenen. Ze hadden van de Hollanders kunnen leren dat zoiets in een moslim- of hindoeland een heikele onderneming is. Alleen een deel van het eilandenrijk de Molukken dat was omgevormd tot een totaalplantage voor kruidnagels en nootmuskaat, had men weten te bekeren. Met alle gevolgen van dien door onderlinge strubbelingen tussen de godsdienstgroepen, tot op de huidige dag. De sepojs – de inlandse infanteriesoldaten in dienst van de kolonisator – die altijd gewillig waren geweest, kwamen plots heftig in opstand tegen hun bazen, de Engelse – in hun ogen verderfelijke heidense – bovenklasse. Hoe geassimileerd die Engelsen

¹⁴ Vgl.: Stephen R. Platt: *Imperial Twilight*; Atlantic Books; Londen 2018

inmiddels ook waren in het aanvaarden van de Indiase cultuur. Het werd het begin van de langzame afkalving van het kolonialisme. En van de opkomst van het Islamitisch tegenoffensief vanuit Afghanistan, het land als spil waarom alles draaide in de wereldpolitiek.¹⁵

Al in de zeventiende eeuw, vlak voor de Franse Revolutie hadden de Tories onder aanvoering van opperliberaal Edmund Burke het gewelddadige karakter van het knechten van India heftig aan de kaak gesteld. Hij wist het ontslag van de toenmalige directeur van de EIC via het parlement af te dwingen hoewel nu net deze directeur inmiddels wel met het lot van de bevolking van India was begaan. Burke was een antirevolutionair die de Franse Revolutie voorzag inclusief de dramatische politieke gevolgen. Door zijn toedoen gingen deze drama's aan Engeland voorbij. Engeland kon in de zeventiende eeuw rustig en gestaag bouwen aan de Industriële Revolutie, mogelijk door de uitvinding van de stoommachine. Dit was weer in gang gezet door de 'Glorious Revolution' die door onze stadhouder Willem III als koning van Engeland in gang was gezet. Holland en Engeland gingen daarin gelijk op in onderlinge concurrentie. Engeland veroverde heel gemakkelijk Noord-Amerika door daar de oorspronkelijke bevolking als wilde barbaren weg te zetten en zo nodig te kortwieken of allengs uit te roeien. Het zuiden van Noord-Amerika bleek uitermate geschikt om er plantages aan te leggen voor de teelt van katoen.¹⁶ Dat wilde in India maar niet lukken en later evenmin op een makkelijke en goedkope manier in Egypte. Vanuit Afrika moest daarvoor het tot slaven gemaakte werkvolk worden aangevoerd in steeds grotere hoeveelheden. Hierbij waren zowel de Fransen als de Hollanders heel behulpzaam. Door de handel in slaven werd het over de hele wereld heel bedrijvig! En druk op zee. Het Hollandse mercantilisme en kapitalisme zwengelde overal de economieën aan!

In 1857 keerde het tij ineens, nadat al bijna honderd jaar eerder in Amerika zich een onafhankelijkheidsoorlog had aangediend. Meer en meer verloor Engeland de controle over haar imperium. In Amerika broeide het opnieuw en dat liep een paar jaar later uit op de Burgeroorlog met de afschaffing van de mensonterende slavernij als inzet. Burke zijn bedenkingen tegen revoluties was ingegeven voor een vrees voor chaos en het uitbreken van terreur en gruwelijke vormen van geweld. In elke revolutie slaat het inlevingsvermogen in de gevreesde tegenstander meteen om in rigide afkeer die voor zinnige tegenactie fataal is. Het duurt dan verschrikkelijk lang voordat een land of maatschappij weer op een leefbare orde komt. Zijn vrees werd met de Franse Revolutie bevestigd. Maar

¹⁵ Zie: Mishra Pankraj: *Op de ruïnes van het Imperialisme, de opstand tegen het Westen en het Nieuwe Azië*; Atlas Contact, Amsterdam 2018

¹⁶ Zie hiervoor: Sven Beckert: *Empire of Cotton, A Global History*; Vintage Book, New York 2014

ook in 1857 was verschrikkelijk en grootschalig geweld het ogenblikkelijk gevolg. De opstandige sepojs moordden de Engelsen, die inmiddels meest van goede wil waren, uit in allerlei beestachtige vormen. Vooral ook vrouwen en kinderen. De Engelsen kwamen echter terug en heroverden Delhi, de stad van de muiterij en opstand. Hun generaal John Nicholson - een dapper maar nietsontziend wreed figuur - zon op wraak. Hij zag de sepojs alleen maar als uit te roeien beesten. Het lukte hem de stad te heroveren. Daarna oefende hij een waar schrikbewind uit, zodat de lijken opeengehoopt in de rivier de Yamuna dreven. Dit werd het begin van een algehele opstand tegen de bloedzuigende invloed van West-Europa op India, Indonesië en Achter-Azië. Een opstand die bijna een eeuw in beslag zou nemen! In die opstand werden de burgerrechten de inzet van de verzetsbewegingen. Via de christelijke leer waarover de Europeanen erg dubbelzinnig waren, werden die bewegingen overtuigd van een bezonnenheid die in Amerika het meest overtuigend werd verwoord door Martin Luther King. Hij moest dat met zijn dood bekopen. Maar hier bleek dat Chomsky in het debat met Foucault wel degelijk een punt had! Alles blijkt in de ontwikkeling van een moderne cultuur te draaien om persoonlijke en culturele basisrechten en het geweld waarmee die rechten steeds weer door brute machtswellustelingen, als persoon of als instelling, geschonden worden. De vraag is dan hoe deze rechten zijn te waarborgen? Door uitoefening van het natuurlijk recht en de wet natuurlijk, allereerst. Inclusief het recht op persoonlijk bezit, ook van productiemiddelen in eigen beheer. En een mens is ook een productiemiddel! Het uitoefenen van macht en geweld wordt in dit verband een cruciale kwestie die niet kan blijven steken in analytische beschrijven en afstand bewaren. De wet dient een algemeen belang te behartigen en wat algemeen is, is nauwkeurig te benoemen. Het aanreiken van een verbale of descriptieve 'gereedschapskist' voor het door de mazen van het net (ont)glippen is dan toch veel te simpel gedacht.

de eeuw van de proletarische opstand

Voor die Industriële Revolutie na de 'Glorious Revolution' die beiden geen uitbraak van geweld maar een uitbraak van bedrijvigheid veroorzaakten was niet alleen de bouw van de Manufactuur of later de fabriek noodzakelijk. Maar ook de plantage in Azië en later Zuid- en Noord-Amerika. Plantagehouders kochten goedkope arbeidskracht in op de slavenmarkten van de Goudkust in Afrika. Met schepen transporteerden ze die naar de overkant van de oceaan, naar het nog niet lang geleden nieuw ontdekte continent dat er braak en onontgonnen bij lag. De zogenaamde Indianen als oorspronkelijke bewoners deden er voorlopig niet zo toe, omdat ze zich niet leenden voor straffe tewerkstelling. Hier begon de teelt van katoen die de lakenhandel verving of aanvulde.

Katoen en linnen werd het eerste massaproduct van de kapitaalsmachinerie. Maar de machines stonden voorlopig alleen nog in Engeland rond de havenstad Liverpool. Manchester werd als textielstad de experimenteerruimte voor de ontwikkeling van een wereldwijd netwerk van fabrieken voor consumptiegoederen. Eerst om de bevolking in al haar lagen te kleden en te voeden. Dat vergde weer de aanleg van een netwerk van transportverbindingen, mogelijk gemaakt door de uitvinding van de stoomlocomotief. En van de constructie van staalwerk, mogelijk gemaakt door hoogovens die ijzererts in staal omzetten. Dat was vaak in de buurt van de mijnen voor de kolen en het ijzer. Of zo nodig aangevoerd via schepen uit nabuurlanden met rijke vindplaatsen voor deze grondstoffen. En zo ontstond er ook een proletariaat, een bzitloze klasse van harde werkers met hun talrijke kinderen in de fabrieken. Zij beaten weinig anders dan hun arbeidskracht en hun kinderen. En maar het beste dom konden worden gehouden.

Daar waren enkele gedreven ondernemers het niet mee eens. Ze beschouwden het ontwikkelen van ondernemingen als een missie om de wereld voor iedereen vooruit te helpen. Omdat arbeiders niets bezaten en geen belasting betaalden werd ze uitgesloten van het stemmen voor het Parlement en de Senaat. (House-of-Commons en House-of-Lords) Diezelfde arbeiders hadden echter ook gediend in het Engelse leger om Europa van de tiran Napoleon te bevrijden. Kort na de val van Napoleon, dus na Waterloo, ontstond er in Engeland een beweging voor het afdwingen van algemeen kiesrecht, eerst nog voor alle mannen. Maar al gauw raakten vrouwen ook betrokken in de eerste vorm van arbeidersstrijd, van een streven naar socialisme. In een prachtige film, 'Peterloo' van Mike Leigh, is dit een paar jaar geleden treffend en waarheidsgetrouw in beeld gebracht.¹⁷ Dit werd de opmaat voor het ontstaan van het Marxisme. Ook de compagnon van Karl Marx, Friedrich Engels was zo'n bevlogen idealistische ondernemer. Engels zou het idee ontwikkelen dat de geschiedenis van de mensheid niets anders is dan de beschrijving van de manier hoe bazen in allerlei vormen hun personeel en ondergeschikten uitbuiten. Het verzet tegen die bazen heet dan klassenstrijd. Er zijn meerdere klassen omdat er ook altijd handlangers van de bazen zijn en tussenfiguren die afzijdig van die strijd gewiekst denken mee te kunnen profiteren door toe te leveren. Dit schematische denkconstruct noemt Friedrich 'Historisch Materialisme'. Er waren echter ook werkgevers die ervan doordrongen raakten dat de winsten gedeeld moesten worden en dat arbeiders behoorlijke voorzieningen nodig hadden. In Engeland was Robert Owen als

¹⁷ De film geeft een getrouw beeld van de gruwelijke manier waarop de textielarbeiders werden uitgebuit. En hoe ze met bruto geweld worden geconfronteerd als ze hiertegen in opstand kwamen, waarbij werkgevers met de overheid onder een hoedje spelen. Eigenlijk gaat de film over Henry Hunt, een landeigenaar die het voor hen opneemt in hun strijd voor kiesrecht en als roemrucht orator en agitator bekend komt te staan. Hunt wordt in de gevangenis geworpen en daar gemarteld. Als hij na jaren vrijkomt is er nog weinig van hem over. Kort daarna overlijdt hij.

utopist daarvan de belangrijkste vertegenwoordiger. In Frankrijk zette Charles Fourier de utopisch-socialistische arbeidersonderneming Phalanstère op om zoiets te verwerkelijken. Het concept ontleend zijn naam aan het Griekse woord 'Phalanx' als een militaire eenheid van gebouwen, als aanvulling op het concept van het klooster, de 'monastère'. Maar het staatsgeweld en de partijdigheid van de overheid deed menige criticus van het zich ontvouwende industrieel kapitalisme besluiten tot een anarchistische of libertariaanse houding. De Filosoof en econoom Pierre Joseph Proudhon werd degene die de grondslagen van het anarchisme en het anarchosyndicalisme te boek stelde. Hij raakte in 1948 hals over kop betrokken in de eerste arbeidersrevolutie. Steeds werd elk verzet met harde hand neergeslagen. Al waren de anarchisten net als Henry Hunt bij uitstek pacifisten die geweldloze weg wilden vervolgen en het arbeidersvolk wilden verheffen. Hunt beval bijvoorbeeld zijn volgelingen aan bij demonstraties in zondagse kledij te verschijnen om die redenen. Maar de belangrijkste protagonist van de arbeidersbeweging werd ene Ferdinand Lasalle die het politieke principe van de Sociaaldemocratie uitdacht en via de parlementaire weg met succes probeerde door te voeren. Een duel rond een vrouw werd hem echter op 39-jarige leeftijd fataal.

Al deze eerste vormen van linkse politiek hadden nog weinig om hakken en konden eenvoudig door het politieke establishment worden geneutraliseerd. Dat establishment was over heel Europa verdeelt in Conservatieve nationalist en als Bismarck en burgerlijke democraten en liberalen met een internationaal karakter, want gericht op de vrijhandel of het mercantilisme. Natuurlijk was een belangrijke oorzaak het uitsluiten van het werkvolk en van vrouwen van direct en indirect stemrecht. Stemrecht bleef voorlopig aan gekapitaliseerd bezit gekoppeld wat weer werd door vertaald in belastingplichtigheid.

Onderwijl begon het Engelse Imperium op zijn grondvesten te kraken. De belangrijkste oorzaak werd in feite het ineensinken van het Mogol-keizerrijk dat inmiddels een zwakke vazal van het Engelse koningshuis was geworden.¹⁸ Die zwakte zette later menige concurrerende grote mogendheid aan om een poging te gaan ondernemen om India bij de Engelsen weg te kapen.

Het was op academisch niveau en dan met name economisch en filosofisch dat het klimaat begon te veranderen en er reuring ontstond in de pogingen om de wereld op begrip te brengen. Dit was een duidelijke doorwerking van de Verlichting sinds Kant

¹⁸ Voor de geschiedenis van het Mogol-rijk verwijs ik naar de twee eminente studies van William Darymple. *The Last Mughal, the fall of A Dynasty, Delhi 1857*; BLOOMSBURY, Londen, 2016 en *The Anarchy, the relentless rise of the East India Company*; BLOOMSBURY, Londen, 2020

de principes voor het rationeel en moreel begrijpen van de wereld had vastgelegd. Het ging Kant inderdaad om het bepalen van een algemeen inzicht van wat individueel verantwoord is en hoe men dienovereenkomstig dient te handelen. Dus dat wij alles wat wij doen als algemene regel moeten kunnen én willen laten gelden (bekend als de [categorische imperatief](#), in gewone taal: 'wat gij niet wilt dat U geschiedt, doe dat dan ook een ander niet'.) Maar over alle eeuwen is duidelijk dat mensen bijna nooit volgens deze leefregel te werk gaan, maar handelen uit eigenbelang waaraan het belang van de Ander met gemak en zonder repercussies of schuldgevoel wordt opgeofferd als het er op aan komt. Kant formuleerde zijn kritiek van de 'Zuivere rede' en van de 'Oordeelskracht' voorafgaand aan de Franse Revolutie. Dit was het begin van de Moderne Filosofie. Maar na Napoleon kwam Schopenhauer met denkbeelden die hij aan het Boeddhisme en de Veda's en de Baghavad Gita had ontleend. Hij stelt dat de Mens altijd lijdt aan zijn on vervulde verlangen en egocentrisme: 'de mens is de mens een wolf'. De oplossing is dan eigenlijk simpel: de mens dient zijn ego te overstijgen en algemene compassie te betonen. Later zou Freud dit principe als het 'sublimeren' van het Lust-principe bestempelen. Maar eerst was er nog Hegel die het ontwikkelen van het op rationele principes gebaseerde Modernisme begreep als een proces van These-Antithese en Synthese. Maar Engels en Marx kwamen al veel eerder met een veel subliemere oplossing. De mens moet het communisme invoeren. Niet meer de wereld interpreteren, maar veranderen zoals ontleend aan de leerstellingen van tijdgenoot Feuerbach. Zij braken dus uitdrukkelijk met Schopenhauer en Hegel. Zij kondigden een heilsleer af in hun 'Communistisch Manifest'. Al te lang hadden ze in het op basis van het Kapitalisme tot ontwikkeling gekomen industriële centrum van het Roergebied gezien hoe het werkvolk onmenselijk geknecht werd ten bate van de werkgevers die de fabrieken bezaten om op basis van dat bezit de winsten op te strijken. Dat oproepen tot het Communisme was natuurlijk van een ultieme idealistische orde. Maar Marx besluit daarna op basis van het door Engels geformuleerde Historisch Materialisme via gedegen wetenschappelijk onderzoek en denkwerk te bepalen hoe de wetten van het Kapitaal in elkaar steken. Daarvoor vertrok hij noodgedwongen naar Engeland en bestudeerde de bedrijfspraktijk van Engels en de Geschiedenis van de Economie in het Brits Museum. Het resultaat werd een baanbrekend werk in drie delen. Het eerste deel werd de bijbel van de arbeidersbeweging die over heel Europa steeds meer voeten aan de grond kreeg. Louis Althusser bestempelde het in de zestiger jaren als de breuk met het Idealisme in de filosofie als praktijk. Ik las het eerste deel in 1974 en het viel me nogal tegen. Ik had inmiddels geleerd waar het in een onderneming allemaal om draait als verlengstuk van het leren boekhouden en opmaken van de balans en jaarstukken. In mijn ogen had Marx weinig begrepen van wat het ondernemen op basis

van kapitaalinvesteringen en -beheer, om hakken heeft.

Dan ben ik nu aanbeland bij het kapitale meesterwerk van onze menselijk-al te menselijke (knipoog naar Nietzsche) mensenvriend Karl Marx. En wel behandeld in historisch perspectief. Ik vat mijn bedenkingen hieronder bondig samen: Als geheel vind ik dat het werk niet is gebaseerd op omvattend praktisch inzicht. Zowel de ondernemer als de kritische arbeider kan er niets zinnig mee tot stand brengen anders dan een aanzet tot voortdurend antagonistische tegenstellingen. Zowel de ondernemer als de arbeiders is daar echt niet bij gebaat! Het is dus nog even idealistisch getint als elk ander opwekkend filosofisch werk.

Ik leun bij deze behandeling heel zwaar op het door mij uitvoerig nagetrokken werk van de Oostenrijkse sociaaldemocratische econoom en vriend en zielsverwant van Max Weber, Joseph Schumpeter. Maar ook op het werk van de rechtsgeleerde Katharina Pistor.¹⁹ Bij beide bewaar ik op mijn beurt ook weer allerlei bedenkingen. Al zijn die niet doorslaggevend zoals wel bij Marx. Beide denkers vertonen in hun behandeling van het Kapitalisme dezelfde blinde vlek. De doorslaggevende dreiging en uiteindelijke uitoefening - zelfs niet eens in laatste instantie, maar vaak al vanaf het allereerste begin van het aanzetten tot ondernemen - van militair geweld waarop Kapitalisme toch altijd fundamenteel berust, ontsnapt aan hun aandacht. Geweld dat door natiestaten wordt uitgeoefend in de verovering van markten, afzetgebieden en werving van arbeidskrachten en grondstoffenlocaties! Maar ook door de eerste kapitalistische ondernemingen, de VOC en de EIC, met behulp van ondernemingslegers in den verre en overzee! Het zal niet voor niets zijn! Marx noem dit de 'oorspronkelijke accumulatie'. Wat een eufemisme was dat. Ook Marx was het ontgaan dat het een toe-eigening oftewel diefstal was, door het Westerse en met name Angelsaksische wetstelsel gelegitimeerd. Dat gebeurde door de Heren en de Vorsten en betrof allereerst het in bezitnemen van landgoederen die aan de kerkgemeenschappen, meest kloosters, collectief hadden toebehoord en waarmee landbouwproducten zijn voort te brengen voor de verkoop ten bate van de onderneming. Het invoeren en doorvoeren van Kapitalisme heeft veel geweldsuitoefening met zich meegebracht, maar werd na verloop van tijd door een zich ontwikkelend rechtstelsel per natie en een steeds universeler rechtssysteem voor het inzetten van geweld meer en meer geneutraliseerd en behoed. En wel omdat het wereldwijd ondernemen en de reguliere marktwerking geen geweld en diefstal kan verdragen. Want het is principieel gebaseerd op wettelijk niet te corrumperen en daarmee gegarandeerd bezit

¹⁹ Katharina Pistor: *The Code of Capital, How the Law Creates Wealth and Inequality*; PRINCETON UNIVERSITY PRESS, New York 2019. Katharina formuleert in dit boekje een hele welkome aanvulling op het halfslachtige denken van Marx. Hierdoor werd het een soort 'Das Kapital 2.0'!

van de vele vormen van activa. Met activa is kapitaal te vormen en te vermeerderen door het **vlottend** te maken. Dat wordt op de jaarbalans als 'liquide middelen' gecategoriseerd, oftewel geld in kas of op de bank en direct ter beschikking als zogenaamde 'cashflow'. Daar staan dan weer de passiva tegenover als nog terug te betalen of af te lossen leningen. Dat vormt het ontstaan van de feodaliteit, de advocatuur als handlanger van de herenboer en het bankwezen als beheerder van de middelen voor aan- en verkoop, oftewel het vlottend kapitaal dat voor de economie van levensbelang is. Te beginnen met het land dat ooit aan de boerengemeenschap is onttrokken door **feodale** grondeigenaren die die oorspronkelijke bewerkers van het land tegelijkertijd vervolgens konden gaan knechten.

Alleen het Werkelijke Socialisme zou het wezenlijk zonder welke vorm van dat geweld willen en hebben kunnen stellen! En de Sovjet-Unie was daar samen met Joegoslavië dichtbij in de buurt rond 1970. Dat geweld heeft met de neiging tot overweldiging van tegenstrevers te maken die de principieel postmoderne conditie van de 'Differend' (absolute verschilligheid) à la Lyotard willen overstijgen of doen oplossen. En zoiets is nu eenmaal niet meer mogelijk zonder misschien ook zelf het leven erbij in te schieten. Zowel figuurlijk als op enige termijn letterlijk. En een tweede punt is dat zij en bijna alle andere economen altijd totaal gefixeerd zijn op de activa die via die natiestaten tot een bepaalde vorm van kapitaalvorming, van winsten en economische en sociale boven- en onderschikking voeren. Kapitaal streeft daarom via haar parlementaire vertegenwoordigers altijd eerst naar het instellen van een vorm van democratie omdat een democratisch stelsel altijd geweldduitbraken moet kunnen voorkomen en reguleren. Maar dat geldt niet zomaar voor staten onderling en daarom wordt ook gestreefd naar supranationale verbanden voor het voorkomen van geweld en het instellen en handhaven van de kapitaalcodes. Dat kan de vorm aannemen van zoiets als het Britse Gemenebest, als de Europese Unie of de Russische Federatie maar ook van het 1000-jarig Duits-Nationaal Socialistische Rijk. Geweldduitoefening is overigens altijd weer gebaseerd op een technologische voorsprong van op de markt te verwerven wapensystemen. Het laatste systeem is nucleair en zet het overleven van de hele wereld op het spel. Sinds dat in 1945 is gebleken zijn de tijden vrij snel veranderd en overheerst de ontrading van geweld. Maar dat is nog steeds een heikele kwestie.

Het gaat voor het Kapitaal eigenlijk nooit wezenlijk om winst, er kan zelfs haast onbeperkte tijd verlies worden geleden mits de omzet gegarandeerd blijft en de rente op geleend kapitaal beperkt of beheersbaar blijft. Zo niet dan wordt de schuld geliquideerd en vereffend ten koste van de kapitaalverstrekkers. Soms makkelijk zat als het recht en de

staat dat toestaat. Maar dat het recht dat kapitaal instelt zal zegevieren is bepaald geen wet van Meden en Perzen. Winst is alleen van belang voor de vergroting van de rijkdom van de vennoten en de aandeelhouders die als ze preferent zijn over het beheer mogen meebeslissen. Winst is in het belang van de aanveelhouders om er hun investering mee terug te verdienen en het aandeel in waarde te zien stijgen war weer de globale economie stimuleert. Maar het is steeds weer om omzetvergroting te doen Op zich spelen die aandeelhouders eigenlijk een soort pokerspel met kapitaal dat weer opnieuw geïnvesteerd of aan wat dan ook besteed kan worden. Dat spel vormt echter weer een graadmeter voor de voortgang van de algehele handel en economie en dus ook van de crisistendens die altijd te vrezen valt. Het gaat steeds om de gegarandeerde expansie van het marktaandeel binnen de markt in z'n geheel. Dus om de vermeerdering van omzet en de continuïteit daarvan.

Maar soms ook om de vernietiging van datzelfde kapitaal voor een algehele 'reset' die ook een socialistische benadering mogelijk maakt. Natuurlijk is daar dan toch een gewelddadig doorgevoerde revolutie voor nodig! Alleen Lenin had dat door! En de Sovjet-Unie was uiteindelijk bezig zo'n alternatief voor het kapitalistische Westen te worden, waarvan dan vanuit het Westen zelf voor zou worden gekozen in zo'n crisissituatie. Breznev voorkwam dat en misschien juist wel aangezet door het overheersend kapitalistische Westen. Maar Lenin had ooit aan het begin van de Oktoberrevolutie weer geen idee hoe dat tot een geweldloze en belangen- of klassenloze maatschappij zou moeten leiden. Nu dan is de hoop op Piketty gevestigd en op zijn idee om de winsten via belastingen af te romen ten behoeve van de wereldgemeenschap.²⁰ Wie weet is dat wel de sublieme geleidelijke (zij-)weg die het Kapitalisme zou kunnen inslaan! Piketty's voorstellen zijn inmiddels al vergaand en internationaal ingevoerd. De WHO heeft besloten 15 procent winstbelasting door te voeren voor elke vestigingsplaats of-natie van een onderneming. Dat is dan een aanvulling op de vaak ontdoken VAT of BTW, maar ook op de dividendbelasting die wel of niet per land is te betalen over de winst die aan aandeelhouders uitgekeerd wordt. Meer en meer wordt zo dus de winst gecollectiviseerd. Natuurlijk zet dat weer aan tot nieuwe vormen van door accountants en advocaten voorgekookte ontduiking. Want zo is het feite al eeuwen en het waren de bankiers van de Mesopotamiërs die dat hebben uitgevonden en in kleitabletten de resultaten daarvan hebben neergeld.

Het Kapitaal van Marx begint met het hoofdstuk over warenfetisj. Het is later door Karl toegevoegd en veel beter geschreven dan de rest. Het begrip fetisj komt later terug in de psychologische theorie van Freud als een verlustigend

²⁰ Vgl: Thomas Piketty: *Kapitaal en Ideologie*; De Geus, Amsterdam 2021

object dat staat voor een seksueel te overweldigen Ander. Bij Marx is het een lustopwekkend en dus zich toe te eigenen object dat de werkelijke verhoudingen tussen producent en consument, tussen arbeider en bezitter van het object voor aankoop of afname, verhuld. Maar dat warenfetisj lijkt een beetje op de betekeniswaarde zoals verondersteld door Baudrillard als aanvulling op de gebruiks- en ruilwaarde. Dus een soort niet vlottend te maken culturele waarde van elk consumentenartikel.

Dan kom ik meteen bij het volgende thema uit het Kapitaal: de arbeidswaardeleer als vervanging van die van tijdgenoot Ricardo. Marx doet hier heel erg moeilijk over iets dat in feite heel simpel ligt: de bepaling van het loon van de bezitloze fabrieksarbeider. En van de doorwerking daarvan in het bepalen van de kostprijs van een te verkopen of verhandelen product. Niets waardebepaling door de benodigde kosten voor de reproductie van de arbeidskracht. De arbeider onderhandelt via de vakbond voor zijn aandeel in de kostprijs. Dat is alles! Daarvoor dient hij zich inderdaad te verenigen om weer te voorkomen dat in andere ondernemingen te weinig loon wordt uitgekeerd wat de concurrentieverhoudingen verpest. Hier sluit weer de meerwaardetheorie van Marx op aan. Allemaal een reeks van misvattingen. Marx gruwet van de wet van vraag-en-aanbod die de prijs van een product bepaalt. Maar helaas voor hem is die wel gewoon algemeen geldend binnen een geolied werkende markt. En het gaat allemaal terug op de misvatting van Adam Smith bij het begin van 'Wealth of Nations' dat arbeid waarde zou scheppen. Het is echter beslist persoonsgebonden bezit dat waarde schept en als vermogen op de balans verschijnt. Nu bestaat er ook wel degelijk een vorm van collectief gebonden bezit, wat soms voor het Kapitaal heel erg handig is. Dat is het kartel van producenten met onderling afspraken, in Engeland en Amerika de 'Trust' geheten van samenspannende 'trustees', wat ooit de vervanging was van de zogenaamde 'Use' uit de feodale vroege Middeleeuwen. Waarde op basis van bezit wordt pas actief gemaakt als dat bezit op de markt verschijnt. Alwaar pas echt de waarde als marktwaarde ervan wordt bepaald in een spel van evenwichtigheid tussen vraag en aanbod. Het is dus ook niet het nut dat waarde schept en het is altijd zo dat het bezit door een Wet moet worden gegarandeerd. Zo niet dan is het zomaar af te pakken, te 'ver- of ontvreemden'. Het bezit kan dus zomaar verdwijnen in iemands private zak of opslag! Dan is het bezit ge- 'corrumpeerd' en in handen van de 'misdaad'. Dit bleek het grote struikelblok voor het Socialisme dat alles op basis van collectief bezit organiseerde. Warempel, het leek meteen na de Revolutie al te werken. En ook die misdaad op te roepen. Dat moest dus aan strenge bewaking en disciplinering van de gehele leefgemeenschap te worden onderworpen. Uiteindelijk werd aangetoond dat het Socialisme hier op stuk loopt en dus

onmogelijk is door het ontstaan van een schaduweconomie en een strikt controlesysteem. Ook in China bleek dat alras. Vandaar de privatiseringen aldaar onder de hoede van de eenheidspartijstaat. Maar ook het Kapitalisme is welhaast een onmogelijk vol te houden eerlijke onderneming. Ook daar duikt de misdaad op die naargeestig grip krijgt op het circulerende geld en ontwrichtende sociale leven. Dat begint al meteen binnen elke onderneming die allerlei praktijken ontwikkelen die activa - dus vermogen- en omzet buiten de boeken houdt om zo de belasting te ontduiken en omzet als pure winst te genereren.²¹ De mens blijft toch zichzelf - maar vooral ook het collectief - een wolf, hoe dan ook. Marx weigerde in te zien dat alleen het geloof een echt tegenwicht biedt door mensen een moraal en een toekomst om voor te leven, te bieden. Hij benoemde geloof tot 'opium van het Volk'. Maar het volk dat vrede moet hebben met de noodzaak tot waardeloos werk heeft het geloof nodig om niet aan verveling te gronde te gaan. En de ondernemer heeft dat nodig om al zijn concurrenten te verplichten eerlijk zaken te doen. Alleen dichters en denkers kunnen het zonder geloof in een God of een Ideale Maatschappij stellen! Door in zichzelf te geloven als onvervreembaar eigendom van zichzelf. En daar dan goed en zo lang mogelijk voor te zorgen. Elk geloof gaat terug op een mystieke oorsprong en overlevering die de basis vormt van elke menselijke cultuur en beschaving. Maar het Marxisme vormt hier een uitzondering op. Het heeft in zijn beleving alle kenmerken van religieuze geloofsuitoefening maar ontbeert een band met een mystieke en monastieke achtergrond. Dat laatste is van groot belang omdat de monnik het toonbeeld is van de beheersing van d lust en daarmee ook van de belangenstrijd die door elk cultuurverschijnsel heen sijpelt.

Dan komen we nu bij het volgende en voor het Kapitaal meest cruciale punt van de uitbuiting. Dit noopte Marx ertoe het heil van het Communisme aan te kondigen waarin uitbuiting zou zijn uitgebannen. Daar zou het Kapitalisme ontegenzeggelijk op uitlopen zo werd gesteld. Ook hier was niets minder waar. En tegelijk heeft Marx al het gelijk aan zijn zijde. Kapitaal buit de arbeider uit die in de onderneming van de Kapitalist is tewerkgesteld. Dat komt door

²¹ Al eerder in dit essay heb ik verteld wat mijn ervaringen waren als practicant bij een aannemer. Maar als boekhouder/administrator en databaseprogrammeur heb ik verschillende keren meegemaakt hoe slim de ondernemer/eigenaar te werk kan gaan. Voorraad af keuren en vervolgens toch zwart verhandelen, waarna er de grootste ongelukken ontstaan. Of het opkopen van kunst in andere landen en dat naar Nederland smokkelen en niet als vermogen inboeken maar op de zwarte markt verkopen. Hier gaat het steeds om enorme vermogens die direct in winst worden omgezet waarvoor weer een zwarte boekhouding is vereis. In Rusland werd geschat dat wel 50 procent van de omzet buiten de boeken werd gehouden en zo heel snel tot enorme rijkdom leidt die offshore weer wordt uitbesteed. Zo heb ik in de consulentenpraktijk van een NGO ook verschillende meestertrucs onder ogen gekregen, door de servers van die consulenten te hacken en geheime documenten open te breken. Ook stuitte ik steeds weer op linken tussen consulenten en ondernemers en de met name sociaaldemocratische politiek verantwoordelijken. Men ontmoet elkaar op duistere clubs die tegenwoordig zogenaamd de goede doelen en een goed milieubeheer nastreven. Dit is ook allemaal een voorbeeld van *kartelvorming*.

de toegevoegde waarde als onderdeel van de omzet, waarvoor VAT of BTW moet worden afgedragen volgens een door registeraccountants bekrachtigde boekhouding. Die omzet wordt weer als geheel door staten belast die dat belasting op toegevoegde waarde oftewel 'overwaarde' noemen. Het is simpel gezegd de winst die door het belastingen onmiddellijk wordt afgeroomd ten behoeve van de collectieve voorzieningen die nodig zijn voor de distributie van goederen en diensten. Dus voor de financiering van de hoogstnoodzakelijke inrichting van de infrastructuur waar de distributie van goederen op boogt. Vaak is die inrichting al een samenstel van publiek en privaat initiatief, gepland door de overheid. Maar als het goed is blijft er dan altijd toch nog een belangrijk deel winst over van de gekapitaliseerde omzet.

De bezittende ondernemers buit in nauwe samenwerking met het management het werkvolk ongetwijfeld steeds op schrikbarende wijze uit, gebruikmakend van de mogelijkheden voor oneerlijkheid die het beheren van de activa bieden. Het begint altijd al met de zogenaamde expertsystemen die voor het gewone volk niet zijn te doorgronden, met intellectuele trukendozen die heimelijkheden tot en met mede in takt laten. Maar wat dan nog?

Wat let de man op de werkvloer om ook over te gaan het aangaan van bijvoorbeeld hypotheek en dat op deze wijze verworven kapitaal in te zetten voor al dan niet collectieve investeringen in aandelen of tegenwoordig in de lucratieve bitcoins. Ik vrees dat het de milieuachtergrond is die het werkvolk in de weg zit. Naast het gebrek aan kennis van de mogelijkheden en het kunnen inschatten van de risico's. Nu valt alles te leren en daar moet men wel voor in de wieg zijn gelegd. Bitcoin is op zichzelf al een activa die buiten de staatsgereguleerde circulatie van liquide middelen, het laten toenemen van de rijkdom vergemakkelijkt. En altijd kan die rijkdom ongehinderd doorgroeien. Alleen een totale bankencrash maakt alles weer onmogelijk. Dat hebben we in 2008 net niet voorgeschiedeld gekregen. Toen werd de woekerhandel in hypotheek plotseling doorgeprikt en bleken voormalige ministers van financiën de alles afdekkende medeplichtigen.

Het laatste heeft echter duidelijk gemaakt dat het meest lucratieve initiatief het verwerven van woningbezit is om daar vervolgens mee te gaan speculeren. Nu het nog kan door de lage rentestand. Amsterdam biedt daarvoor de meest aanlokkelijke perspectieven. Voorop staat wel dat men bereid moet zijn steeds van woonplek te wisselen en niet moet hechten aan de woonstede. Dit heeft alles te maken met de potenties van vastgoed voor het omzetten in activa en het door verkoop activeren en binnenhalen van vlottend kapitaal. Dat is wat elke onderneming doet en de werknemer kan er lering van

trekken.²² De arbeidswaarde kan evenzogoed worden gekapitaliseerd door het als onderpand voor leningen ten behoeve van bezit dat door verkoop te gelde is te maken. Ik heb het meegemaakt dat de bank zelf aan een bijstandstrekker nog een hypotheek wilde verlenen om hem in staat te stellen met zijn uitkering te gaan speculeren. Om zo aan de bijstand te ontkomen. We komen nu bij een logica die wezenlijk is voor het hedendaagse kapitalisme. In feite heeft hiermee dat kapitalisme pas zijn werkelijk hoogste stadium bereikt. Alsnog kan dat voor het socialisme een heel wijze les worden. Maar dan niet het socialisme volgens de leer van Lenin en Mao, maar voor die van Klaus Schwab en Thierry Malleret.²³ Dat is een socialisme dat ons als wereldgeheel wordt opgedrongen door een nieuw soort dictatuur dat alle natiestaten en supranationale verbanden via de programmatuur – vooral van een sociaal technologische orde – allengs is gaan overheersen via hun uiterst invloedrijke netwerken!

het Mediamaoïsme

Alle kapitaalvorming berust op het bezit van activa dat vele vormen aan kan nemen. De staten faciliteren de wijze waarop met dat bezit kan worden omgegaan. Allereerst door het geldbeheer van de nationale banken. Gels bevindt zich in bankrekeningen en representeert al het vlottende kapitaal waarmee de marktwerking is gewaarborgd. Hier komen we bij een volgende fundamentele misvatting in Het Kapitaal van Marx. Dat boek is totaal gefixeerd op de waar en de arbeidswaarde die daarin besloten zou liggen. In feite is juist dit een vorm van fetisjering van de waar. De waar is maar een enkele hoedanigheid waarin goederen worden geproduceerd en verhandeld. Het zijn goederen die als activa worden bezeten en door staten worden belast en als passiva worden beleend en weer in beslag gelegd of geliquideerd. Dat geldt ook voor de zogenaamde productiemiddelen, zoals de machinerie en de bedrijfsgebouwen, de opstallen en kantoren. Marx duidt dat allemaal aan als 'dood kapitaal'. 'Rustend kapitaal' zou een betere typering zijn geweest. Want zodra het bedrijf wordt verkocht, dan wordt het in de bepaling van de waarde van het bedrijf meegenomen en dan zegt de dagwaarde niets meer. Na de betaling wordt de waarde ineens weer actief als geld op de bank in plaats van op de balans. Zoiets geldt ook voor het klantenbestand en de 'goodwill'. Maar soms ook voor het werknemersbestand, bijvoorbeeld als met de werknemers gehandeld kan worden, zoals bijvoorbeeld met profvoetballers die onder een hoogwaardig contract staan dat alleen is te ontbinden door de in dat contract geregelde compensatie. Alles draait om marktwaarde maar die marktwaarde verschijnt in

²² Vgl.: Hand de Geus: *Hoe ik Huisjesmelker werd, over woonarmoede en ongelijkheid*; Wereldbibliotheek; Amsterdam 2021

²³ Klaus Schwab, Thierry Malleret, *Covid-19: The Great Reset*, uitgeverij Agentur Schweiz, 9 juli 2020

de balansen van zowel de ondernemingen als de staten als virtueel, als voorlopig ingeschat. Al die goederen hebben ook weer een vervangingswaarde waarvoor een afschrijving met een bepaalde vervangingsperiode in rekening moet worden gebracht. Staten kunnen hier niet mee sjoemelen. Maar ondernemingen wel, want het goed kan altijd weer op de markt worden ingebracht en verkocht zelfs al is het afgeschreven of heeft het zijn restwaarde bereikt. Dit vormt de voedingsbodem voor het opwekken van gigantische hoeveelheden extra vlottend kapitaal om zo de inbeslagname door schuldeisers te voorkomen. Maar ook het systeem van leningen met of zonder onderpand – waarvan de hypotheek vanouds de meest gangbare is – en het onderbrengen of doorschuiven daarvan, is een bron van rijkdom. Natuurlijk ook van enorme verliezen voor de minder goed beschermde schuldeisers. Ook hier zijn het de natiestaten die voor de wetten voor de vereffening van schulden en de naleving daarvan moeten zorgen. Schulden en de omzetting daarvan in geldstromen zijn mede de basis van kapitaalvorming en aanwas. Ook de inleg van kapitaal via aandelen heeft deze sublieme eigenschap. Zelfs preferente aandeelhouders kunnen op de activa geen beslag leggen bij een faillissement en doorstart. Het stelsel als geheel is tot en met ingericht op het langdurig garanderen in eliteverband van het behoud en de aanwas van het bezit en het universeel maken in juridisch verband, zodat het over de grenzen is te slepen of aan te spreken. Zoals vroeger het grondbezit langdurig in handen van de landheer kon blijven zo wordt dat nu via het wettelijk gegarandeerd beheer van activa en passiva in gang gehouden.²⁴ Het benadrukken van zowel **gebruiks-** als **ruilwaarde van de waar in onderlinge relatie** is een marxistische misvatting en ontkenning van het wezenlijke belang van de **marktwaarde** en de door staten gegarandeerde marktwerking via de staatsbanken. Staten richten die markten in. Al is dat bezig steeds meer en meer in handen van de programmaturbouwers en -beheerders te raken. En van de advocaten die voor het beheer in internationaal verband als globaal kapitaal zorgdragen. Daarmee lossen de natiestaten op in de draaimolen van Big-Tech en Big-Pharma. En worden volledig vermalen samen met de consumerende wereldbevolking.

Die programmatuur is eigenlijk een infrastructureel gebruiksgoed van een heel bepaalde aard. Het is een activa als productiemiddel van een intellectueel karakter. Dat wordt tegenwoordig voornamelijk in een abonnementsvorm uitgegeven waarmee het de 'consument' of het bedrijf aan zich verplicht als met een tijdschrift. Maar dan wel ook zodanig verplicht dat men er voorlopig niet meer onderuit kan. Het stoppen van het abonnement brengt de gedurige productie in gevaar. Datzelfde abonnement levert de gebruiker echter ook uit aan

²⁴ Vgl: Katharina Pistor: *The Code of Capital, How the Law Creates Wealth and Inequality*; H.4 Debt Minting

commerciële uitbuiting via de databasetechnologie van het 'algoritme'. En in een beweging door aan de digitale bewakingsinstituten. Vandaaruit wordt dan weer de zakenwereld doelbewust 'gepenetreerd'. Want het is voor het kapitaal tegelijk ook onmisbaar! Het zou genationaliseerd of beter nog ge-inter-nationaliseerd moeten worden. Zoiets als Linux is daarvoor een aardig bedoeld alternatief. Maar Linux genereert wel omzet maar nog geen kapitaal en wordt daarom naar de periferie van de gebruikerswereld geduwd. Je vindt het buiten de bedrijfskantoren en in de internetwinkels in de zogenaamde Derde Wereld, waar het pure vrijheid en natuurlijk ook losbandigheid stimuleert. Maar het maakt eigenlijk weinig meer uit zo heeft ons in Nederland de toeslagenaffaire geleerd. Veronderstelde losbandigheid werd via een algoritme op brute wijze door de belastingdienst tot de orde geroepen. Linux is de programmatuur die de wereld werkelijk in onderling verband brengt. Net als alle natuurlijke producten die simpel door zon en de aarde worden voortgebracht is ook Linux een natuurlijk product dat een onmetelijke overvloed aan de mensheid ter beschikking stelt. Maar een deel van die mensheid - die zogenaamde bezittende elite of klasse - wenst zich dat steeds weer expliciet toe te eigenen voor eigen gewin. Een gewin dat meer en meer draait om de wereldmacht in een samenstel van natiestaten die elkaar de hegemonie bevechten. Die wezenlijke nationaliteitsstrijd is nog lang niet beslecht en neemt steeds meer lugubere contouren aan.

Het nut van de waar of het goed doet er in feite al lang nauwelijks meer toe. Het zijn inmiddels sinds de oorlog de instabiele media die via de programmatuur voor ons allemaal bepalen waar we over willen beschikken of ons door laten leven. Er is nauwelijks nog aan dat mediageweld te ontsnappen. Ook al zijn er wel degelijk nog ontwijkmogelijkheden en schuilplaatsen. Maar als geheel neemt het sociale geheel meer en meer de vorm aan van een culturele verslaving, van een culturele narcostaat. Ook dat is weer georganiseerd per natiestaat en de daarbij horende typerende media die in kartels zijn bijeengebracht. Die oefenen een controle over het medialandschap uit die weer vergelijkbaar is met die van de vroegere Oost-Europese binnenlandse veiligheidsdiensten. Die mediadiensten merken alles wat in hun ogen volks en nationaal is aan als staatsgevaarlijk. Bij voorkeur met labels die aan het Derde Rijk zijn ontleend. Alles in plaats van de politieke dictatuur zoals dat in de Sovjet-Unie van Stalin tot Brezjnev en in China ten tijde van Mao werd aangetroffen.

Tot aan 1995 heb ik als stedenbouwkundige het stadsvernieuwingbeleid op provinciaal en nationale schaal 'gemonitord'. Ik beheerde de financiële databases waarmee het verloop van het proces werd bijgehouden. Ik bouwde de

databasesystemen en ontwikkelde voor de provincie Zuid-Holland voor alle plaatsen buiten de grotere steden de verdeelsleutel voor de stimuleringsbudgetten. Voor de steden Den Haag, Delft en Leiden begeleidde ik de plantoetsing op dit specifieke planologisch vlak. Dat was begin jaren tachtig, een tijd van een grote maatschappelijke omslag. Het neoliberalisme vierde hoogtij en dwong de overheid alles publiek/privaat in te richten. Om zo de stedelijke economie ermee te stimuleren en in gang te houden na de terugslag van de 70-ger jaren. Die teruggang had te maken met de teloorgang van de verzorgingsstaat volgens de principes van de sociaal- en christendemocratie. Via de ondernemerspartijen kregen het zakenleven steeds meer invloed op het politieke gebeuren en dus ook op de planologie.

Ik was al in Delft getraind in het systeembeheer met behulp van computertechnologie en 'flexibele' modellenbouw die op maatschappelijke verandering zou moeten inspelen. Als experimentele aanvulling op mijn wetenschappelijke studie Stedenbouwkunde. De studierichting Informatica verkeerde nog in een pril stadium. Van heel dichtbij maakte ik zo mee hoe in het Hollandse staatsapparaat de ICT werd ingevoerd en heel moeizaam bruikbaar werd gemaakt. Dat hield allemaal niet over en leverde dat apparaat over aan softwareleveranciers uit andere werelddelen. Die kwamen eerst vooral uit de VS, Taiwan, Japan en Zuid-Korea. Philips was nog voornamelijk bezig met technologische innovaties op het vlak van de audiovisuele media. Een Nederlandse vinding, het branden van CD's, bracht de werelden bij elkaar. Rank Xerox, de bouwer van kopieermachines toverde een grafisch paneeltje uit de hoge hoed. En in Engeland begon men hierdoor geïnspireerd met een grafische versie van een computerbesturingssysteem, speciaal voor het onderwijs: Archimedes geheten. Jobs en Wozniak aapten het na met een videopresentatie waarmee ze Apple ervan overtuigden ook zo ver te zijn voor de eerste Personal Computer. Ondertussen ontstonden de eerste contouren van de digitale databasetechnologie en de spreadsheet-rekenbladen voor dynamische matrixbewerkingen. De eerste was VisiCalc voor Apple. Daarna kwam het volledig vrije Lotus 1-2-3. Dat wilde de markt veroveren door toe te staan dat het door iedereen zomaar kon worden gekopieerd en geïnstalleerd op een PC met een tekstuele interface.

Mijn overheidsdienst leverde zich uit aan Wang en Word-Perfect dat draaide op een IBM-besturingssysteem. De eerste vorm van wordprocessing, van het digitaal opstellen van documenten dat binnen een netwerkbeheer was te bewerken en archiveren. De centrale databases waren opgezet met Unix mainframes. Zowel de ontwikkeling van de hardware als de software heb ik vanaf midden jaren zeventig met veel interesse op de voet gevolgd. Zelfs door er zelf in te investeren. Die jaren waren de tijden

van een nieuw soort technologische innovatie die was verbonden met een revolutie van de informatievoorziening van grote politiek-sociale betekenis. We zagen hoe de vooronderstellingen van Schumpeter over de creatieve destructie hele bijzondere vormen aannamen.²⁵ Aanvankelijk dacht ik dit te moeten oppakken in mijn studie door me te richten op de flexibilisering van de planning, die weer op de programmering van de woningbouw was te richten. De starre blauwdrukplanning waar ook de Sovjet-Unie van gebruikmaakte was door een planning te vervangen die inspeelde op publieke en daarmee wijzigende politiek geformuleerde noden en wensen.

Het gedachtengoed van met name Deleuze had me er inmiddels van overtuigd dat dit alles een volgende fase was in de samenstelling van het disciplineren van de wereldgemeenschap waarin het imperialisme was bezig op te lossen. Schumpeter leek het goed te hebben gezien in zijn stellingname tegenover Lenin's visie op dat in een ware zelfvernietiging verdwijnende imperialisme. Volgens Schumpeter is het Kapitalisme veel te dominant en heeft het per definitie geen belang bij het steeds weer ontstaan van steeds grootschaliger oorlogen. Dat zijn vormen van totale kapitaalsvernietiging die elke creativiteit en vitaal elan in de kiem smoren. De vitale evolutie die Bergson nog voorzag had Schumpeter aangezet tot een streng geloof in de positieve kracht van het Westers systeem. De wereld wordt in de ogen van Bergson gevoed door de intuïtie en de dynamiek die op een metafysische manier valt te traceren. Op de werking van die voortgangsgedachte moest maar vertrouwd worden al leken de twee wereldoorlogen dat optimistisch ingestelde geloof totaal niet te bevestigen. Ook de vanzelfsprekende ontwikkeling in de richting van het Socialisme of Communisme zoals door Marx gedestilleerd uit zijn studie van het Kapitaal was in razend tempo ontspoord in een beklemmend soort Nationaalsocialisme dat als een woest beest om zich heen sloeg. Maar Schumpeter beklemtoonde dat niet voor niets het bijgestuurde Amerikaanse wonder van de New-Deal dat beest volledig de das had had weten om te doen.

Lenin was er nog van overtuigd geweest dat vanuit Rusland de proletarische revolutie over Europa was te verspreiden. Zo zou de belofte van Marx kunnen worden ingelost. Maar tot zijn ontsteltenis gebeurde niets van dit alles. Aan het eind van de negentiende eeuw was er in Rusland een revolutionaire sfeer

²⁵ "From the perspective of this book, this is not a paradox at all; it's the logic of capital coded in law, which rests on the principle that some assets, and by implication, their holders, enjoy legal privileges over others. They obtain stronger rights against the world and even get to make them durable in order to withstand not only unexpected events, the "exogenous shocks" that create imbalances in standard economic models, but the forces of competition. Competition is essential for the operation of markets; it fuels the forces of creative destruction, which, according to Joseph Schumpeter, are the drivers of economic progress. But the legal code of capital does not follow the rules of competition; instead, it operates according to the logic of power and privilege. " Katharina Pistor: *The Code of Capital* ; pg 87

ontstaan. Maar Marx hield niet voor mogelijk dat vanuit een laag ontwikkeld land dat Communisme was in te voeren. Hij hield vast aan zijn hegeliaanse en daarmee idealistisch visies. Maar Lenin zette een andere koers uit met 'Wat te Doen' waar hij een eerdere Russische politieke denker - Tsjernychevski - aanhaalde. Maar Europa ging op slot en dus wijdde hij zich tot een gewijzigde strategie en liet zijn oog op India en het Verre Oosten vallen. Met de Komintern als zijn uitvoerend orgaan en het door Trotski getrainde en aangevoerde Rode Leger als vechtmachine werden overal in het Oosten de spanningen opgevoerd. Tot in India aan toe.²⁶ India ontglipte aan de machinaties van de bolsjewieken, maar Stalin wist Mao te werven voor een revolutie die op de onlustgevoelens van de boerenstand was gebaseerd. Die boerenstand was al eeuwen bereid geweest tegen het keizerlijke gezag de wapens op te nemen vanuit het westen van het rijk.²⁷ Maar in China was voor de omwenteling wel een wereldoorlog nodig, net als in Rusland. En dat was dus de factor van belang die een ineenstorting van een oud kasten- of klassenstelsel in de hand werkte. Dat gebeurde ook in India en in alle andere Aziatische landen die een onderdeel van een koloniaal regime waren geweest. De Sovjet-Unie kreeg daar wel enige vat op. Zoals in Indochina en Noord-Korea. Maar daarna stokte de voortgang en verhardden de tegenstellingen tussen Oost en West zoals dat was uitgekristalliseerd. Het werd een dreigende patstelling die zijn dieptepunt vond in de Cubacrisis van 1962, die ik als 12 jarig kind ook met angst en beven heb doorstaan. We vreesden de uitbraak van een atoomoorlog en hadden al afgesproken hoe we zouden schuilen in bunkers die rond ons dorp waren aangelegd. Natuurlijk kwamen bij mijn ouders alle trauma's van de oorlog weer naar boven. Die zouden een paar jaar later bij mijn moeder voor een zware zenuwinzinking zorgen. Voor haar leek alle inspanning van na de oorlog voor niets geweest. Terwijl ik zelf juist uit het ontstaan van de popcultuur al mijn hoop en geloof in een voorspoedige toekomst putte.

Want wat de Westerse macht omhoog schroefde was steeds weer het vermogen tot innovatie. En dat vermogen van het Westers Kapitalisme is Marx maar ook Lenin altijd ontgaan of ontglipt. Schumpeter was de eerste econoom die dit kernachtig op z'n begrip bracht. Dat het de filosoof Bergson en de econoom Schumpeter waren die tot en met de opbloei van de jaren zestig dat voedden is bijna de hele intellectuele en culturele wereld ontgaan. Ook die in het Oosten! Alleen Deleuze heeft dat in zijn essay 'Le Bergsonisme' uit 1966 beklemtoond. Het zijn de winsten die de grondslag vormen voor het mogelijk

²⁶ Zie: Peter Hopkirk: *Setting the East ablaze, Lenin's Dream of an Empire in Europe*; John Murray Publishers, Londen, 1984

²⁷ Vgl.: Stephen R. Platt: *Imperial Twilight*; Atlantic Books, Londen, 2018. Met name de hoofdstukken over de beerenopstanden tegen de Manchu-keizers in de achttiende en begin negentiende eeuw.

maken van de innovatie! Want die winsten vragen om een herinvestering via de bankwereld. Zouden die winsten aan het werkvolk worden afgestaan om daarmee de zogenaamde 'uitbuiting' teniet te doen, dat zou de economie ogenblikkelijk verschrompelen. Die innovatie strekt zich uit over alle sectoren van de productie en consumptie. En daarmee van de constante opbloei en verandering van de maatschappij als geheel. Het destructieve van die innovatie schuilt in de noodzaak van het vinden van nieuwe afzetmarkten en vooral van het aanboren van onontgonnen territoria voor de winning van grondstoffen en goedkope arbeidskrachten. Maar dat schuilt ook in de drang van het Kapitaal om het bezit van alle mogelijke activa en alle mogelijke rijkdom in elite- en familieverbanden te bestendigen. Hier is het aan de bezonnen natiestaten of aan de Verenigde Naties om in te grijpen. En dat is iets wat tot nu nog nooit ook maar enigszins is gebeurd omdat de macht van de notarissen en advocaten in internationaal verband inmiddels waanzinnig groot is. Zij weten al sinds de Glorious Revolution in Engeland de natiestaten volledig in de luren te leggen. Tegelijk zijn zij het die de winsten op een gehaaide manier voor eigen gewin weten af te romen. Kennis van het eigendomsrecht en vooral ook het ondernemingsrecht doet het Kapitalisme de das om door het te verstarren. Dit is eigenlijk ook de boodschap van Piketty. Maar ook Piketty brengt dat in zijn uitvoerige werk nog nauwelijks echt goed op begrip waardoor zijn voorstellen haperen. Hij heeft niet het lef om op grootschalige nationalisatie en onteigening daar waar nodig aan te dringen, om een voorbeeld te noemen. Beter is het waarschijnlijk toch om voorstellen te lanceren voor het ontwikkelen van tegenwicht en -macht. Of voor innovatie van de sociaal-culturele samenhang om de macht van het bezit en de advocatuur op het verkeerde been en buitenspel te zetten. Ik denk hierbij met name aan de ontwikkeling van open source software en aan de twee protagonisten daarvan, Linus Thorvalds en Richard Stallman als navolgers van Mitch Kapor en Jonathan Sachs van Lotus Software. Vooral Stallman heeft de tegenstrategie in uiterste consequentie goed doordacht. Maar bij hem blijft het eigenlijk een vorm van ICT-extremisme. Het verdient een maatschappelijke basis in de vorm van een Tegenbeweging of Tegencultuur zoals in de jaren zestig. Daarvan moet dan de Derde Wereld de voedingsbodem gaan vormen in velerlei aspecten van **microautarkie**.

Schumpeter benoemde de creatieve kracht van de innovatie, maar vergiste zich weer in de destructieve kracht van expansie die daar het gevolg van was. Hij vergat het om de noodzakelijke beheersing op z'n begrip te brengen en daarmee stemde hij eigenlijk weer met Lenin overeen. Want ook Lenin boorde die innoverende krachten aan en was veel te laat met het ontwikkelen van kalmerende en pacificerende strategieën. Het concept van de NEP - de Nieuwe Economische Politiek - was

daarvan een voorzichtige uitwerking die weer door Stalin volledig werd verprutst om later weer door Kosygin te worden opgepikt. Het verscheen ook weer op de agenda van Zjoeganov als leider van de huidige Russische Communisten in een poging stemmen bij Poetin weg te trekken. Ook de Sociaaldemocratie werd eigenlijk gevoed door deze overwegingen. Het was de kern van de economische benadering van Lasalle en daarna Bernstein in de tijd van Max Weber en Schumpeter. De Russische sociaaldemokraten van de zogenaamde 'Derde Weg' probeerden nog via een staatsgreep de DUMA - het Russische parlement - over te nemen in september '93. Zittend Federatiepresident Jeltsin stuurde toen tanks naar het Witte Huis, het gebouw van dat Russische parlement. Die beëindigden de opstand met nietsontziend geweld.

Rond 1995 deden zich belangrijke wijzigingen voor in de wereldwijde verspreiding van hardware en software. Op een Apple-presentatie in San Francisco in 1990 zag ik de eerste versie van de MacBook, de laptop met een Macintosh besturingssysteem, het zogenaamde MacOS. Ik besloot ogenblikkelijk ook zo'n wonderbaarlijk instrument aan te schaffen, maar dan draaiend op MS-Dos, het door Microsoft ontwikkelde digitale besturingssysteem voor IBM-machines die nog met een tekstuele interface werkten. Dat zette ik weer om naar de eerste bruikbare grafische Windows versie 3.1. Een paar jaar daarvoor had ik samen met een conpagnon een Atari-ST aangeschaft met de eerste grafische software voor het maken van bouwtekeningen en databases en spreadsheets. Op mijn werk in Den Haag had ik cursussen genomen voor het werken met het spreadsheetprogramma in het Symphony pakket van Lotus en het Databaseprogramma Dbase. Op een Commodore Amiga van een collega bouwden we in Basic een eerste versie van een programma voor perspectieftekenen. Amiga was met zijn grafische interface en zijn zogenaamde kleurenkanon zijn tijd nogal vooruit. Apple Macintosh lieten we links liggen, want veel te duur en alleen interessant voor snelle zogenaamde 'Desktop-publishing'. De Amiga was toen nog superieur op dat vlak.

Verder kocht ik een licentie voor Letterperfect, de kleine versie van WordPerfect, de tekstverwerker die inmiddels de standaard was en al was uitgerust met een revolutionaire 'spellingschecker'. Vervolgens kocht ik een MS-DOS laptop met miniem zwart-wit schermpje en licenties van Autocad-Light en FOXPRO-database, bekend om zijn razendsnelle indexering. Hiermee toegerust begon ik een bedrijfje voor computerondersteuning van schrijvers, kunstenaars en architecten. Ik schafte een internetconnectie van mijn hobbycomputerclub HCC aan en een programma om via de telefoon en een internetverbinding andere computers over te nemen. Zo bouwde ik eind '94 als een der eerste particulieren in

Nederland in HTML mijn eerste website.

In '95 kwam Microsoft met een PC- en internet revolutie op de proppen. Windows '95 werd in een wereldomspannende promotiecampagne gepresenteerd, tegelijk met de eerste versie van het Office-pakket, met de tekstverwerker Word, het spreadsheetprogramma Excel en de programmeerbare database Access. Afgestemd op zowel het midden- en kleinbedrijf als op het gebruik van de computer in het huishouden en op het werk. Het was een meesterzet om alle andere besturingssystemen de loef af te steken en een enorm monopoly op het ITC-vlak door te voeren. Die coupe was gebaseerd op de kapitaalvormings-principes van het patent op intellectueel bezit. Dat werd later heel doelbewust aangevuld met de invoer van het programma-abonnement dat jaarlijks is te verlengen. Microsoft had dit afgekeken van Apple die zelf echter een cruciale fout had gemaakt door hardware en software in eigen beheer te houden en zo wereldwijd te verspreiden via de Macintosh, zogenaamd de meest gebruiksvriendelijke persoonlijke computer. Ik schafte me dat Microsoft-pakket toen maar meteen aan.

Apple hardware en software was niet na te bouwen of te kopiëren en Apple had zo de wereld willen veroveren om die zoals beschreven in George Orwell's boek '1984' te onderwerpen. Apple koketteerde daar zelfs mee in reclamecampagnes! Alles van Microsoft werd echter doelbewust illegaal kopieerbaar gepresenteerd als software, terwijl de hardware op een concurrerende markt werd aangeboden, waarop de software dan te installeren was op elke niet Apple PC. Eerst nog na aankoop van de software en een aantal jaren later ook via het verkrijgen van een licentie online. Een briljante marketingstrategie waar geen enkel concurrent van terug had. Weer afgekeken van de farmaceutische industrie die ook met patenten op geneesmiddelen werkte om zo de markt monopolistisch te kunnen overheersen en de omzet strak te garanderen. Katharina Pistor heeft deze principes in '**The Code of Capital**' heel precies beschreven in de hoofdstukken 4 en 5 over het munten van schuld en het kapitaaltvormen van patenten op intellectueel bezit. Patenten zijn maar beperkt wettelijk gegarandeerd om daarna te kunnen worden verhandeld, wat enorme hoeveelheden waarde en cashflow genereert. Dit alles heeft de ontwikkeling van een heel nieuw economisch stelsel in gang gezet toen het met de ontwikkelingen op het vlak van de media en met name internet werd aangevuld. Een economie die werkt met volledig veranderde manieren van maatschappelijke disciplineren. Het database-programma Access en de mogelijkheid om daarbinnen algoritmes te ontwikkelen was daarbij maatgevend. Ook een bedrijf als Oracle presenteert databasetechnologie voor met name bedrijven en overheden. Maar Microsoft was zo slim om die technologie de huiskamer binnen

te voeren en alle huisgenoten aan de werking van algoritmes te laten verslingeren. Maar daarvoor moest eerst nog het internet tot ontwikkeling worden gebracht met de mogelijkheid om de databasetechnologie in te zetten voor de marktwerking en de persoonlijke controle. Dit gebeurde via het bedrijf Google dat het zoekstelsel uitvond op basis van de razendsnelle indexeringsstechniek die nog door FoxPro was ontwikkeld en op de markt was gebracht. Microsoft nam Foxpro gewoonweg over. Zo ontstond, heel doelbewust gestuurd door de Tech-giganten, stapje voor stapje het 'Mediamaoïsme' dat steeds meer en meer de wereld zijn wil op legt. Ik noem dit met opzet zo om te verwijzen naar de mantra's van Mao zoals geformuleerd in zijn midden jaren zestig wereldwijd verspreide 'Rode Boekje'. Mao riep op nooit het door Marx benoemde maatgevend sociaal principe van de 'klassenstrijd' te vergeten. Dit leidde in het communistische China van Mao tot de roemruchte 'Culturele Revolutie'. Die revolutie was niets anders dan het van boven af via staatsdwang dwangmatig knechten van alles en iedereen die of dat als 'bourgeois' of 'burgerlijk' kon worden aangemerkt. Dat Maoïsme evolueerde via de opvolgers van Mao, te beginnen met Deng Xiaoping, wat later Jiang Zemin en nu dan tenslotte partijleider Xi Jinping, tot een Chinese variant van het nationaalsocialisme dat alle democratie en oppositie uitsluit en het volk via een totale staatscontrole via de media aan zich verplicht. Dat nationaalsocialisme stond net als dat van Hitler in de jaren dertig en veertig het Kapitalisme toe in een ongebreidelde vorm op voorwaarde dat het zich ook aan het gezag van de eenheidspartij onderwierp.

Sindsdien hebben de Chinezen maar steeds meer en meer ook wij allemaal niets anders meer te willen dan waar wij via onze apparaten en computertoepassingen toe worden verleid. Maar daarmee is de wereld nog geen eenheidsworst geworden. Het Westen wil de wereld nog meer dan in de tijden van het kolonialisme overheersen. Toen was het alleen maar begonnen om lucratieve handel en het in de buitengewesten in Zuid- en Midden Amerika, Azië en Afrika slavendrijven en exploiteren als kostenloze arbeidskracht. Maar de overheerste culturen mochten hun eigenzinnige culturen behouden. Nu moet de hele wereld aan het Westers ondernemen gaan geloven en dat levert een enorme weerstand in met name Rusland en China die dat heel uitgekookt weten te pareren. Zo is er tegelijkertijd een ware veelvormige wereldoorlog ontstaan die niet op het slagveld wordt uitgespeeld. Maar wel op de speelvelden van de diplomatie die door de Verenigde Naties bijeen worden gebracht en door de natiestaten worden bespeeld en gescheiden. Dit is echter ook al lang geen 'Koude Oorlog' meer. Want als territoria in het geding komen in de vorm van cruciale raakgebieden dan gaat wel degelijk ook wapengeweld een rol spelen. Zie: Afghanistan, Syrië, Taiwan en de Oekraïne! Gelukkig nog geen kernwapens, maar al wel snelle en

langeafstandsraketten. Wie weet waar dit naar toe gaat! Want ook een kernoorlog kan zomaar in het verschiet liggen.

In 1993 was ik in het voorjaar voor vijf weken in Moskou en Petersburg geweest. Allereerst om er een cursus Russisch aan de MGIMO, het spioneninstituut uit de Sovjettijd te volgen. Poetin had aan dat instituut ooit Duits geleerd. Daar was ik getuige van de eerste bezetting van het Russische parlement de DUMA door de communisten en de sociaaaldemokraten tezamen. Toen al werd ook geprobeerd het mediacentrum in de 540 meter hoge televisietoren Ostankino in bezit te nemen. Maar deze aanvallen op de regering van president Jeltsin werden nog afgeslagen. In september zou zich dit herhalen en toen liep alles uit de hand. Met veel doden tot gevolg. Zo openbaarde zich een waar maatschappelijk schisma tussen socialisten en liberalen binnen de context van een omsingeling door de maffia. Met de komst van Poetin werd dat op een heel geforceerde manier door de legerleiding weer op orde gebracht. In feite door het invoeren van een bedekte vorm van fascisme. Onder dat Poetin-regiem kon het land echter wel eindelijk tot hoogst noodzakelijke ontwikkeling worden gebracht. Dit alles maakte ik van dichtbij mee.

Van '93 tot begin '95 stortte ik me ter voorbereiding op een vertrek naar Rusland op het onder de knie krijgen van de breinbrekende Russische taal. In '93 had ik in Petersburg contact gelegd met de hoogst verantwoordelijke ambtenaar voor de stadsontwikkeling. In '95 had ik het adres en telefoonnummer toegespeeld gekregen van de professor op dit vakgebied aan het Technologisch Instituut, de pendant van de TU-Delft. Rusland was toen een schatkamer voor de goedkope aanschaf van software. Dat kon zowel in de staatswinkels als op de zwarte markten. Op die markten vond ik de kopieerbare of kraakbare versies van alle mogelijk en gewenste programmatuur. Zo vond ik er voor 130 dollar een versie van Adobe Pagemaker voor Windows, wat in Nederland door alle 'desktoppublishers' op Appletjes werd gebruikt. Alles op CD-rom. Branden van CD-roms was nog geen eigenschap van PC's. Hoe ze dus op deze louche markten verschenen is mij nog steeds een raadsel. Ik begon zo vanuit Petersburg met de distributie van veelal gekraakte software om die aan kleine zelfstandige kunstenaars en schrijvers ter beschikking te stellen. Dat alles om mede de monopolyvorming van Microsoft het hoofd te bieden tot zolang dat werd toegestaan. In 2000 bracht Microsoft een nieuw Officepakket uit dat via een schooldistributie in feite gratis ter beschikking kwam. Weer en hele uitgekookte marketingstrategie. Zo werd zowel het bedrijfsleven als ook de thuissituatie van de goodwill van Microsoft afhankelijk gemaakt. Hoe dat verder ging, zou nog blijken en Microsoft had een lange adem, alvorens het net van afhankelijkheid te sluiten. Eigenlijk zijn deze praktijken een parallel van het

aan drugs en alcohol verslaven van een wereld die uit is op vrijhandel en ongebreideld vermaak. Wat de kracht hiervan is hadden de Engelse handelaren al ontdekt toen ze China aan de opium brachten en via een oorlog aan hun wil tot handeldrijven onderwierpen. De Westerse Wereld plukt daar tot op de dag van vandaag nog de wrange vruchten van.

Eind jaren negentig kwamen daar twee verslavingsfactoren bij: het internet en de woningmarkt. Maar vanaf het begin van het ontstaan van het kapitalisme was er een verslavingsvorm geweest die meer dan welk andere aandrang de ontwikkeling van kapitalisme voortdreef: speculatie! Eerst speculatie met grond in eigendom, te beginnen met landbouwgrond. Bij Marx heette dit de grondrente. Daarna de speculatie met aandelen via de aandelenbeurzen, wat Marx volledig is ontgaan. Marx behandelt aandelen uitsluitend als middel om buiten de banken om kapitaal voor snelle en gerichte investeringen binnen te hengelen. En tenslotte is daar de steeds lucratiever een economisch doorslaggevender speculatie via het woningbezit bij gekomen die weer berust op de stijgende grondrente in de verdichtte steden. De inzichten die Katharina Pistor ons in haar boek 'The Code of Capital' hierover verstrekt zijn van onschatbare waarde, maar nu niet in kapitalistische zin. Maar op een manier zoals Groen een allesomvattende waarde heeft die nooit is gekapitaliseerd. Maar wat niet is kan altijd nog komen! Pistor ziet daarbij echter wel een paar kapitaalvormende instrumenten over het hoofd. Eerder noemde ik al het verstrekken van software op monopoliebasis via abonnementen. Eigenlijk betreft dit het beheer van licenties die ook in de industrie worden ingezet om omzet af te romen en cash-flow in grote hoeveelheden te genereren. Want die cash-flow en levert de bezitter de mogelijkheid van ongekende economische uitbuiting, buiten de afoming van de meerwaarde oftewel de winst om. Een ander kapitaalvormend middel is de reclameopbrengst. Dat wordt door met name Google ongehoord efficiënt in cash-flow omgezet. Big Tech floreert ook bovenmatig op basis van de door algoritmes opgewekte inkomsten als cash-flow. Reclame is het uitgelezen middel om via het aanzwengelen van de vraag een product eerst in de markt te zetten en vervolgens snel tot opbrengst en omzetvermeerdering aan te zetten. Een verschijnsel als de 'influencer' die met stijlvideo's de smaakontwikkeling stuurt is bijvoorbeeld een intrigerend onderdeel daarvan. Reclame is een aparte industrie geworden dat het veel creativiteit naar zich toetrekt. Het roomt als het ware de hele economie af door de cashflow in een wereldwijd verband nieuw in te zetten. Het bevordert op deze manier het globalisme op een immense manier ook in culturele zin door stijl te stimuleren. Het is een kapitaalsfactor van belang!

Wat de wil tot ongebreideld vermaak vermag heb ik vanaf 2000

van dicht bij mee mogen maken. Ik reisde steeds heen en weer tussen Petersburg en Amsterdam, maar bouwde hier een praktijk op van financieel management van kleine bedrijven. Een ervan was van een oude studievriend, nu een pionier in het organiseren van vluchten met parapentes over heel Europa. Het bedrijf maakte handig gebruik van de Europese uitsluiting van BTW belasting voor vluchten buiten de grenzen. Door een website met een heel erg wervende naam te starten stroomden de cursisten binnen en zo ontstond een enorm klantenbestand. Maar het beheer van de boekhouding dreigde uit de hand te lopen, toen dit in eigen beheer werd gehouden. Ik had me inmiddels via een zelfstudie geschoold in het database-programmeren in Microsoft Access en Foxpro en bouwde als een razende een bedrijfsadministratie en boekhouding om het bedrijf vlot te trekken. Het bedrijf draaide op de opvatting van een bedrijfscultuur als gezelligheidsvereniging, wat heel aanstekelijk werkte.

Maar plotseling ging er in een lugubere reeks van gebeurtenissen in het bedrijf iets heel erg mis. Tot drie keer toe stortte er een parapente neer met dodelijke afloop. Besloten werd het bedrijf te laten opkopen door de belangrijkste instructeur en ik werd nu ingeschakeld om de overdracht naar een veel commerciëler geheel te begeleiden met hulp van een registeraccountant. Mijn vriend liet zich op een wel heel goedkope manier uitkopen door af te zien van de feitelijke marktwaarde. Hij hield er slechts een zeewaardig schip aan over dat in de Middellandse Zee gelegen was. Zijn vrouw en compagnon ging er vandoor met de waarde van het in de twee doorgebroken bedrijfspannen. Blind aan een oog was hij voor het vliegen altijd al wat minder geschikt geweest, ondanks zijn pionierskwaliteiten, zowel met deltavliegers - niet te commercialiseren - als uit Amerika overgewaaid parapentes. Hij was altijd al een bevlogen Friese zeezeiler geweest. Hij vond een nieuwe vrouw als perfecte 'match' voor een leven als gefortuneerde pensionado's in Zuid-Spanje. Voor mij zat er niets anders op snel mijn lucratieve vaardigheden aan te bieden op de ICT-markt. Dat lukte wonderwel.

Ik werd aangenomen bij de Stichting Financiële Dienstverlening in de Bijlmer als boekhouder en databasebeheerder. Daar viel ik met mijn neus in de boter om mee te maken wat die Financiële Sector als zogenaamde 'Dienstverlening' zoal behelst. En dat werd binnen een jaar tijd het van dichtbij getuige zijn van het ontstaan van een wereldwijde financiële crisis via het verstrekken van onverantwoorde hypotheeklen. De Stichting was opgezet als voortvloeisel van de door de Autoriteit Financiële Markten AFM onder diens voorzitter Doctors van Leeuwen opgezette en beheerde systeem van 'monitoren' en bewaken van kleine en grote hypotheekverstrekken. Ze namen me aan omdat ik eerder in Den

Haag de voortgang van het Stadsvernieuwingsbeleid had gemonitord via databasebeheer. De Stichting beheerde een website waarbij de deelnemers via een jaarlijks te verlengen lidmaatschap zichzelf konden testen op het aan de wet voldoen om zo bij de AFM een wettelijk etiket te krijgen. In de jaren ervoor was gebleken dat er op grote schaal hypotheek op een louché manier werden verstrekt door klanten over te halen met ogenschijnlijk veelbelovende maar in werkelijkheid levensgevaarlijke voorspiegelingen. Het bekendst product was de hypotheek met alleen betaling van de jaarlijkse rente en de aflossing pas op het eind van de looptijd van vaak 30 of veertig jaar. Omdat de overheid de rente extreem laag hield werd zo het kopen van een huis aangeboden als uitermate goedkope mogelijkheid ook al was de prijs van de woning in feite al te exorbitant. Op het eind kan dan het pand eenvoudig op de markt worden gebracht om zo de waarde te verzilveren voor de aankoop van een bescheiden vervanging. Dat vereist natuurlijk wel een geolied draaiende bouweconomie tot in lengte van dagen. Maar er was al een wildgroei van hypotheek op de markt gebracht, de een nog slimmer in elkaar gestoken dan de ander. Als toezichthouder moest de AFM daar wel iets aan doen om de dreigende catastrofe tegen te gaan. Dit alles is onderdeel van het wezenlijk kapitalistische principe van het aanzwengelen van de kapitaalsomvang via het schuldensysteem. Ook hiervoor verwijs ik weer naar de waardevolle analyses van Katharina Pistor.

Van de 11000 hypotheekverstrekkers in Nederland die aan de wettelijke eisen dienden te voldoen, waren er inmiddels 8500 aangemeld. Een van de belangrijkste deelnemers was de Dick Scheringa Bank DSB uit Alkmaar. Het binnenhalen van de contributies was uitbesteed aan een bedrijf dat de boekhouding bijhield via een SAP-database-applicatie. SAP is een bedrijf uit Hoffenheim in Duitsland dat bedrijfsmatige databases ontwikkeld met de technologie ontwikkeld door de SUN-mainframe technologie van Oracle, de tegenhanger van Microsoft. Binnen de Stichting werd zelfbewakingsapplicatie ontwikkeld met behulp van het Synergy-pakket van Exact-software uit Delft, Dat leverde ook al de boekhoud-software 'Grote Beer', met de nodige ondersteuning. In een mum van tijd leerde ik werken met 'Grote Beer' en vervolgens was het mijn taak mij ook de ondersteuning van de zelfbewakingsapplicatie eigen te maken en die te integreren met de boekhouding. Ik beschouwde dit als een geweldige uitdaging, alhoewel wel erg gewaagd. De twee personen die de zelfbewakingsapplicatie op de rol hadden gezet en uitgetest vertrokken ogenblikkelijk in het jaar dat de applicatie voor het eerst zou moeten gaan draaien. Ik stond er dus alleen voor om de klus te klaren en dat was vragen om moeilijkheden. En om te worden geslachtofferd als zondebok. Ik wist dat boekhouders maar al te vaak op zo'n manier de klos zijn. Ze worden dan plots ontslagen. Waarbij het extra

jaarsalaris wat hen op last van de rechter moet worden toegekend met plezier wordt uitgekeerd.

Nou had ik een slechte start gemaakt. Een dag voor mijn eerste werkdag viel ik achterover na te zijn uitgegleden. Ik sloeg met mijn achterhoofd op de laatste trede van een betonnen trap. Ik was korte tijd verlamd maar wel bij. Maar merkte vervolgens dat er iets in mijn nek verkeerd zat. Ik ging gewoon aan het werk maar ook naar het ziekenhuis. Ik wilde daar een MRI-scan laten maken, maar dat werd me niet toegestaan. De internist veronderstelde dat er niets met me aan de hand zou zijn en dat hij me na een paar weken daarover wel zou inlichten na een summiere scan. Inderdaad belde hij me later om mee te delen dat ik geen tumor bleek te hebben. Alsof ik dat ooit had verondersteld! En of ik nu gerustgesteld was. Pas een jaar later werd er een echte scan gemaakt waarvan de lugubere uitslag mij getoond werd, waarna die werd verdoezeld. Mijn fysio constateerde een verschoven nekwervel en dus ten minste een hernia. Ik was ontsnapt aan een dwarslaesie! Dit zou me nog jaren hinderen, met name door steeds weer optredende toevallen. Ik ging desondanks welgemoed aan de slag en alles verliep wonderwel naar wens. Ondertussen stortte de hele financiële sector in en waaide vanuit Amerika de Financiële bankencrisis van 2008 over! De boekhouding liep gesmeerd en evenzo de koppeling aan de online deelnemersapplicatie. De hele administratie van de SAP-database met een 6-koppige helpdesk had ik weten over te hevelen, gesteund door een eigen helpdesk van 2 Turkse vrouwen en een afdelingschef. Het was te mooi om waar te zijn. Ondertussen verliet de directeur het bedrijf en ging met pensioen door het over te dragen aan zijn totaal onkundige assistent. Met deze persoon konden de ontwikkelaars van de applicatie "niet door 1 deur", zoals me werd voorgehouden als motief voor vertrek. Ook zij hielden het voor gezien. De AFM nam de databaseprogrammeur meteen over. Teken aan de wand! De nieuwe directeur was van Slowaaks adellijke komaf en geloofde in geesten. De centrale server begon vreemde kuren te vertonen en tot wel twintig keer toe liep de boekhoudsoftware vast. Zoiets is voor databases desastreus omdat zo geautomatiseerde grootboekverwerkingen worden gestoord. Zij zag daarin bovennatuurlijke uitingen van beïnvloeding. Op een dag nam ze me in vertrouwen met het verhaal dat ik naar haar mening de geest van een overleden kind van 7 jaar had overgenomen die eerst haar had geplaagd. Ze raadde me de sjamaan aan die haar van de plaaggeest bevrijdde door die naar mij te laten overspringen. Kortom de waanzin ten top!

Het SAP-bedrijf in Zeist nam mij de overname niet in dank af, maar moest wel alle gegevens - contractueel gebonden - overdragen. Natuurlijk omdat hun helpdesk nu veel werk kwijt was! Voor hen was ik de boosdoener. Dus 'flikten ze me een

kunstje'. In de database van de deelnemers verwisselden ze bij zo'n 700 banknummers twee cijfertjes. Met de banknummers van de deelnemers werd eens per jaar de contributie automatisch via onze bank geïncasseerd. Zo werd in een luttele dag met een druk op de knop alle omzet binnen gesluisd. Alleen nieuwe deelnemers vielen daar nog buiten. Tot en met 2008 gebeurde dat in Zeist. Per 2009 had ik dat in eigen hand. Het leek te verlopen als de 'gesmeerde bliksem'. Er kloppen altijd wel een paar banknummers niet door foute verwerking bij de aanmelding van de cijfervolgorde in de database. Banknummers worden via het zogenaamde 'elven' gecheckt op de juiste cijfers, maar niet op de volgorde van de cijfers. Er wordt dus eerst gewoon afgeschreven en daarna pas geconstateerd dat het nummer niet klopt. Dan volgt een zogenaamde stornering: een terugstorten van het geïnde bedrag. Dan moet de deelnemer worden nagetrokken om het banknummer te checken en corrigeren. Bij een paar fouten is dat ook binnen een paar dagen verholpen en kan een aangevulde inning worden ingezet. Maar bij 700 fouten is dit een gigantische operatie waarvoor extra werkkraft moet worden ingehuurd.

Precies op het moment dat de eerste storneringen zich aan dienden kwam mijn moeder te overlijden aan de gevolgen van de Mexicaanse griep. Daarmee had ze mij ook nog besmet op haar sterfbed. Na haar begrafenis werd ik meteen ook doodziek. Maar ik krabbelde snel weer op en ging aan de slag voor de jaarlijkse accountantscontrole door een registeraccountant van de KPMG. Ik bleek keurig alle debiteuren en crediteuren al voor het einde van het fiscale jaar te hebben weggewerkt en de boekhouding klopte als een bus. Een prestatie van jewelste! Alleen het grootboek vertoonde grote gaten die om een extra controle of bijwerking vroegen. Zoiets is in een boekhoudprogramma altijd nog mogelijk alvorens het jaar af te sluiten. Maar tegen mijn uitdrukkelijke aanwijzingen in, besloot de accountant zonder het doorvoeren van correcties af te sluiten. Daar stond ik dan met mijn goede gedrag! Op Goede Vrijdag ging ik ervandoor met mijn vriendin. Naar New York voor een bliksembezoek met Pasen. Toen ik na Pasen op kantoor terugkwam werd ik door de directeur op het matje geroepen en met onmiddellijke ingang ontslagen. Ik was blij toe, want had het allemaal al zien aankomen. Mijn nekblessure kon ik toen aanwenden voor een acute afkeuring die me in de WAO deed belanden. De bedrijfsarts en de UWV werken mee op een fantastische wijze. De UWV achterhaalde dat ik in Den Haag al eerder was geslachtefferd en via een uitkering veiliggesteld. Ik had nog steeds recht op dat toen verstrekte pensioen. De UWV bezorgde me zelfs een sociaal bewogen advocaat om dit juridisch te bewerkstelligen. De directeur van de Stichting had natuurlijk alles verkeerd gedaan en de rechter oordeelde dat ik flink zou moeten worden gecompenseerd: dus met een extra jaarsalaris! De Stichting werkte zich vervolgens zo in

de nesten dat het bedrijf moest worden ontmanteld en opgeheven. Ieder werknemer stond na enige tijd op straat. Mijn vroegere collega bij de AFM nam het werk ogenblikkelijk over in eigen huis. Wij hadden voor de AFM de kastanjes uit het vuur gehaald. Dit hele verhaal was zeer leerzaam en werd de aanleiding voor het schrijven van dit essay.

microautarkie en wereldomvattend kapitaal

2008 was een jaar van een beslissende omslag. Het kapitalisme onderging een structurele wending. Het veranderde van een wereldwijd aandrijvend systeem van economische ontwikkeling naar een systeem van wereldwijde economisch-culturele disciplineren. Dat werd ingezet met een aantal strikt doorgevoerde technologische innovaties als sturingsmechanismen. Maar eerst moest de financiële crisis nog worden bedwongen. Dat jaar kwam Apple op de markt met de iPhone, het apparaat voor de grote verslingering aan de digitale media. Dit heeft vooral ook te maken met de wisseling van de fundamentele codering van het kapitalisme van voornamelijk juridisch-bezitsmatig naar digitaal-closedsource. Maar opensource blijft gewoon bestaan en levenskrachtig, om zo een buitenruimte te kunnen construeren! Microsoft kwam met de ultieme versie van het Officepakket, door het te verbinden met de Cloud waarin de data voortaan zouden worden beheerd. Om met algoritmes permanent te worden uitgelezen om er een nieuwe allesomvattende economie mee te besturen. Die economie zou grenzen doen vervagen en mensenlevens doen versplinteren. Want iedereen kwam nu simpel op zichzelf te staan, verslaafd aan een merkwaardig soort zelf genererende Zorg. Rijk of arm, dat maakte geen wezenlijk onderscheid meer. Google lanceerde Android, het besturingssysteem voor de menselijke robot op zoek naar informatie en uitwisseling. Iedereen werd deelnemer van iets dat feitelijk een totale leegheid inhoudt en omvat. De lege tekens van Baudrillard (die ook nog eens was komen te overlijden, n.b.) gingen de wereld definitief overheersen. Het is opnieuw Katharina Pistor die dit als geheel het meest pregnant op z'n begrip heeft gebracht, ook al wenst ze nog niet de uiterste consequenties te trekken van haar bevindingen. Op geopolitiek niveau deed zich ook een omslag voor. De Koude Oorlog deed opnieuw zijn intrede met diverse fascistoïde regimes die het Westen het luxueuze leven zuur gingen maken: het generaalsregime van Poetin, het post-maoïstische regime van China en het nieuwe kalifaat van de ayatollahs en de Taliban. Het was ook het jaar van de omslag naar een besef van de apocalyptische klimaat- en natuurverandering. De manier van energie- en voedselvoorziening bleek niet langer houdbaar op de doorgevoerde schaal. Maar ondertussen konden bewuste mensen er nog voor kiezen er gewoonweg uit te stappen en zelfvoorzienend te worden. Ook in groepen, mits aan elkaar verplicht. De

techniek en de economie leverde daarvoor voortaan op een eenvoudig te verwerven wijze de mogelijkheden.

In feite is dit die vierde Industriële Revolutie waarop Klaus Schwab doelt in zijn gelijknamige boek. Maar de repercussies schat hij volkomen verkeerd in, omdat hij niet over het intellectuele oordeelsvermogen beschikt. Dapper en ondernemend is wel dat hij probeert de wereldleiders en industriekapiteins bij elkaar te brengen om hierover te gaan brainstormen. Die kapiteins van meest grote monopolies zijn veelal filantropen of utopisten à la de midden negentiende eeuw. Ze zijn er niet zozeer meer op uit hun monopolies een langere levensduur te bezorgen, maar eerder de wereld als geheel omdat ze hebben ondervonden wat hun kapitalisme kan aanrichten. Al hebben ze blijkbaar weinig fiducie in het herstellend vermogen van de democratische organen. Daar is niets mis mee. Het is wel mis met de voornemens van verreweg de meeste van die wereldleiders. Want het zijn meest eigenwijze en ondoordachte potentaten in de grond van hun harten. Een echt energieke denker als een Marx of een Lenin of een Freud of een Einstein wordt node gemist. Schwab is niet van die statuur! Ook zijn er inmiddels een reeks wereldomvattende sturende organisaties, zoals de Wereld Gezondheid Organisatie WHO, de Wereldhandels Organisatie WTO en de Verenigde Naties. Maar alle leiders van die organisaties zijn allen niet meer dan op zichzelf verliefde bureaucraten en hielenlikkers van de industriekapiteins. Of nog erger: hypocritocraten. Het 'elan-vital' is zoek! De politica die ik aan het begin van dit essay zo bewonderenswaardig aanhaal, wil dat nu gaan aanboren. Maar enig subliem inzicht kan ik nog niet ontwaren al weet ze wel uit de schaduw van beroepspragmaticus Rutte te treden. Een begin? Als ik haar was zou ik eens proberen met Baudet constructief te gaan praten. Baudet heeft wel lef en het elan, maar heeft zich in zijn conservatieve bubbel laten opsluiten. Een verstandige vrouw zou hem misschien wel uit zijn kluisters kunnen bevrijden en diens positieve denkkraft kunnen stimuleren. Baudet is lang geen fascist. Al solidariseert hij zich wel met de meest navrante fascist van na de oorlog, Vladimir Poetin. Baudet blijkt blind voor het feit dat Poetin een volksmenner à la Hitler is en een vechtersbaas à la Napoleon, waarbij hij op dezelfde wijze aan de macht kwam en wel via een bedekte staatsgreep die hem de mogelijkheid gaf uit de staatskas te grijpen samen met zijn criminele groep samenzweerders. De overeenkomsten tussen het de opkomst van het bewind van Poetin met dat van de nazi's is werkelijk benauwend. Baudet maakt in het licht van zijn zeer serieus te nemen proefschrift en boek over de natiestaat een krankzinnige denkfout. Hij had juist voor Zelensky moeten kiezen die nu door een supranationlist wordt overrompelt. Maar hij verzet zich weer tegen de wijze waarop West-Europa door ons vijandig gezinde culturen is gekoloniseerd; al is dit allemaal gebeurd

door het ronselen van goedkope arbeidskracht in de Derde Wereld door onze elites waartoe zowel Baudet als Kaag op hun beurt ook weer behoren. Dit heeft in de landen waar die neokoloniale bevolking flink is gaan overheersen in de grote stede ertoe geleid dat de elite die vroeger rechts was, nu links of soms zelf extreemlinks is gaan stemmen. Piketty heeft dat vreemde verschijnsel in zijn laatste boek 'Ongelijkheid en ons stemgedrag. Een studie van 50 democratieën van 1948 tot 2020.' heel kernachtig verwoord.²⁸ Baudet is eerder een notoire dwarsdenker die is uitgegleden over zijn negativisme en onbenullige onkunde van wat zich in Oost-Europa heeft afgespeeld.

In 2008 neemt Obama de wereldleiding op zich, als eerste belast met het intomen van de Crisis. Amerika is failliet gegaan aan de Oorlog tegen de Terreur, de drugs en de verwaarlozing van de binnensteden en de infrastructuur. En aan het structurele financiële wanbeheer. Gelukkig kunnen staten niet echt failliet gaan en Obama wist in de volgende acht jaar niets anders te doen dan Amerika uit te leveren aan het economisch wereldwonder China. Hij stortte Amerika in de schulden en al dat geleende geld in een bodemloze put! Hij wil een ervaring van de New-Deal van de jaren dertig. Maar deze keer gaat Amerika niet eensgezind aan het werk. Het splitst in tweeën. Twee dichotomieën van onderlinge onuitstaanbaarheid. Het verliest zich volledig in zinsbegoocheling en zelfophemeling en zet aan tot overall gewelddadige weerstand en verzet, in- en extern. En Amerika wordt weer de 'bully' waar iedereen zich tegen afzet. Daarbij heeft Obama en in het bijzonder zijn team Clinton en Biden, als Minister van Buitenlandse Zaken en Vicepresident tot een nieuwe confrontatie met Rusland aangezet. Dat heeft tot een gruwelijk steekspel geleid van beide kanten. En nu dus tot een verkapte wereldoorlog met het tussengebied de Oekraïne als slagveld!

In feite is de wereldpolitiek weer aangekomen in het jaar 1842, toen de Engelse Tories en de Whigs de bizarre opiumoorlog met het keizerrijk China hadden beslecht in onderling gekissebis. Vervolgens zou de wereldhandel en het kapitaal worden ingericht volgens de financiële wetten en de advocatuurpraktijken en regelingen van Engeland en de staat New York. Nu gaat dat gebeuren volgens de digitale codes van Silicon Valley en diens cloud-programmateurs. Als er lessen uit de geschiedenis zijn te trekken: let dan wel: vanaf de opstand in Delhi in 1857 en de Amerikaanse burgeroorlog van 1863 stortte zowel het imperialisme als het systeem-van-het-maken-van-slaven in een tergend langzaam proces, volledig in.

²⁸ Thomas Piketty, Clara Martínez- Ongelijkheid en ons stemgedrag. *Een studie van 50 democratieën van 1948 tot 2020*. De Geus, Amsterdam 2021

En werd postmodern, post-verlicht. Post-beschaafd ook.

Hier komen we aan op een cruciaal punt. Pistor ontgaat nog steeds dat al die codering van de waardevermeerdering of de digitale disciplineren steeds weer ook de mogelijke inzet van geweld met zich meebrengt. Pistor benoemt niet dat al dat coderen geweld oproept, laat staan wat voor soort geweld. Ook al is evident dat de productie van wapentuig en legers altijd al de ontwikkeling van de economie en staten in steeds gruwelijker en megalomanere vormen heeft begeleid. Geweld met het oogmerk van onteigening. Of beter gezegd wederrechtelijke toe-eigening. Van gemeenschappelijk land, van opstallen, van productiemiddelen en van geldelijk bezit, dus van kapitaal in brede zin. En niet zozeer van uitbuiting zoals Marx nog abusievelijk veronderstelde. Staats- en ondernemersgeweld. Of nu direct strikt digitaal disciplineringsgeweld buiten alle staten en het geld om. En al helemaal niet met het oogmerk van het maken en afnemen van winsten. Winsten zijn nodig voor het vrij kunnen investeren. Maar omzetvergroting en geweld is nodig voor het uitoefenen van macht en daardoor het opleggen van de wil. Aan het in steeds grotere mate gerobotiseerde arbeidsleger ter verovering van de terreinen van de anderen. En vooral ook aan het al even zeer steeds meer als robots functionerende soldatenleger ter onderwerping van andere staten en culturen. Al wordt altijd verondersteld dat dat het beschermen van eigen territorium is. Of ook het programmeursleger om het ondernemersterrein van anderen te kunnen binnendringen teneinde dat over te nemen voor korte of langere tijd. Allemaal ter ontregeling van de wereldorde wat catastrofale dimensies aannemen kan. Het grote gevaar is defaultisme. Of het Russisch fatalisme, wat de weg is die de Russen uiteindelijk steeds weer inslaan onder aanroeping van de wederopstanding begeleid door het geloof in de God van de Patriarch of de onzichtbare Oligarch. Ik wil hier verwijzen naar een heel instructief boekje in dit verband: William Immink 'Kaaskop tussen de Kalasjnikovs'²⁹ Pistor suggereert nu dat de code er is om geweld te voorkomen en via staatsbeheer te temperen. Ik deel die mening niet met haar. Want de invoering en afdwinging van de regels van het coderen berusten – en niet eens uiteindelijk – ook op de vermogens van staten en zelfs bedrijven en louche organisaties om geweld in te zetten en door te voeren. Het enige wat er sinds WOII aan is toegevoegd is de strategie van de ontrading omdat de gevolgen al te desastreus zouden zijn. De codes dicteren al naar gelang de door het kapitaal gekozen situatie, maar zetten de staten

²⁹ Zie: William Immink: *Kaaskop tussen de Kalasjnikovs*; KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht 2020

Immink fileert in dit boekje als geen ander de wereldbenadering van het Poetin-regiem. Al houdt hij vast aan de optimistische visie van het vrij Westen dat op keurige handel is gericht, zoals ook Trump zich dat steeds voor ogen hield met oog op de Joods-Christelijke tradities, die ook zijn ingebed in de Islam.

onder de druk om zo nodig geweld toe te passen om naleving af te dwingen. Maar de staten komen op dit vlak in dubio door een noodzaak te kiezen voor kapitaalsbelang of publiek belang! Daarbij suggereert het Kapitaal maar al te vaak ook het publieke belang in het oog te houden. Daarover ontstaat een belangenstrijd die ik niet als klassenstrijd zou willen aanmerken. Die strijd speelt zich af op in bedekte termen binnen de vertegenwoordigende lichamen die daarmee van levensbelang worden voor het maatschappelijk geheel. Maar wat die belangen zijn blijft steeds een uitermate schimmige zaak. Terwijl voor de machthebbende elites dat steeds een uitgemaakte zaak is en aanleiding geeft voor manipulatie zonder voorbehoud.

Er is echter nu een tijd aangebroken waarin die megalomanie vraagt om een definitief en onmiddellijk halt toe roepen voor het te laat is. Een dit heeft alles van doen met hoe het Kapitaal onder globalistische omstandigheden de wereld de wet kan stellen om haar waardevermeerdering en eigendommen in velerlei vormen veilig te stellen. Nu heeft het weinig zin dan maar te kiezen uit alle organisaties te treden. Maar dit vraagt om nieuwe sociale contracten tussen en binnen staten die voor hun burgers willen opkomen om die te beschermen tegen het alomtegenwoordige Kapitaal en hun belangenbehartigers. Dit is veel eerder van levensbelang dan dat de leefomgeving ons al te onvriendelijk wordt. Want niet de CO2 maar de uitoefening van geweld in velerlei vormen dreigt ons spoedig de das om te doen! We raken voorbij de grenzen van de ontrading.

Ik keer terug naar Katharina Pistor's correcties van het denken van Marx en Schumpeter. Marx was een onverbeterlijke utopist en optimist. Hij veronderstelde dat het Kapitalisme door allerlei inherente mechanismes wel uit zou lopen op het emanciperend socialisme. Dat zou zich weer omzetten naar een bevrijdend communisme. Daarvoor moest de arbeidersklasse zich organiseren en wereldwijd verenigen om via de vakbonden en de politieke vertegenwoordigende instanties de klassenstrijd te voeren ter verwerking van zijn utopie. Dat zag hij als een wetenschappelijke veronderstelling ook al was dat tot en met gebaseerd op vage speculaties. Zoals bijvoorbeeld die 'tendentiële daling van de winstvoet' die tot socialisering zou aanzetten. De Franse structuralistische marxisten van na de oorlog veronderstelden een breuk tussen de Marx van het Communistisch Manifest en die van Het Kapitaal. Maar er was in feite geen enkele breuk in zijn denken waar te nemen. Alleen maar een uitbouwen van zijn zogenaamde wetenschappelijke - want 'historisch materialistische' - analyses. Lenins doorborden op het denken van Marx vertoonde een veel realistischer kijk op het kapitalistisch - want

kolonialistisch/imperialistisch - wereldgebeuren. Maar zijn instelling van de 'Dictatuur van het Proletariaat' liep al snel uit op een maatschappelijk gedrocht; op een dwangstelsel onder de volledig ontvouwde paraplu van het partijpresidium dat weer door de partijleider in het gareel werd gehouden. De analyses zouden veel meer hout hebben gesneden als ze gericht waren geweest op de vraag hoe elites macht verwerven en zich de algehele zeggingskracht toe-eigenen. En hoe dat zou zijn om te buigen naar een maatschappelijke bevrijding. Dus op de vraag hoe nu toch werkelijk Macht wordt veroverd en vervolgens dwangmatig uitgeoefend in het algemeen belang of in dat van een onaantastbare en zichzelf afschermende elite. Het was Foucault die als eerste zijn intellectuele pijlen daarop richtte. Hij ontwaarde een zogenaamde 'Microfysica van de Macht'. Dat benaderde hij op een nogal fenomenologische manier, waarbij hij de existentialistische richting van de Heideggerianen voor gezien hield. Met Foucault verscheen ook de Griekse rechtsfilosoof Nicos Poulantzas op het toneel van de Parijse intellectuele kringen.³⁰ Poulantzas was eerst een volgeling van Sartre en zijn existentialistisch marxisme. Maar hij brak daarmee resoluut toen hij de rechtlijnig marxist Althusser leerde kennen. Hij was heel erg begaan met het lot van zijn Griekse volk dat door een kolonelsregime onderworpen was geraakt. Met Althusser richtte hij zijn blik op het functioneren van de staat en het beheersen van de klassenstrijd onder de hegemonie van de burgerlijke klasse. Onder meer via de inzet van de zogenaamde ideologische staatsapparaten waarin het in het gareel lopen wordt voorgekauwd. Daarvoor wendde hij zich weer tot de geschriften van Antonio Gramsci, geschreven in de kerker van het bewind van de fascist Mussolini die hem daarin tot aan zijn dood had opgesloten. Dat pakte Nicos weer op om een idee te ontwikkelen van de machtsbasis van de Zuid-Europese totalitaire regimes van eerst Italië en daarna Spanje en Portugal en tenslotte Griekenland.

Nicos raakte geïntrigeerd door het literaire dwarsdenken van Foucault. Die schreef over een vorm van positivisme, van een uitgaan van het nu eenmaal zo zijn van het geheel in zijn micropolitieke manifestaties. Dus verliet hij de kritische houding om die in te wisselen voor een meer open zijdelingse blik. Ook schreef Foucault over het 'dispositief', het 'narratief' dat in kaders was georganiseerd van wat gezegd mocht worden en wie het zeggen mocht als een werking van discipline. Het benoemen van de subtiele werking van de veronderstelde discipline boeide Nicos mateloos. Maar hij kon niet uit de voeten met de microfysicale benadering. Ook de stelling dat Macht niet wordt bezeten maar een verhouding

³⁰ Vgl: THE POULANTZAS READER; Marxism, Law and the State • EDITED BY JAMES MARTIN; VERSO, London • New York, 2008

betreft tussen mensen onderling, wrong nogal. Hij was tot de conclusie gekomen dat er eind jaren zeventig een imperialistisch en monopolistisch Kapitalistisch stelsel zich allengs had ontplooid dat zijn macht vanuit de VS over de wereld uitzette. Tegelijkertijd waren er uitzonderingsstaten ontstaan die hij rangschikte in drie categorieën: *bonapartistische imperia, militaire dictaturen en fascistische - vaak met andere collaborerende of samenwerkende - republieken*. Hij bleef eraan vasthouden dat het verschil werd uitgemaakt door de manier waarop de klassentegenstellingen in het staatsapparaat waren 'gecondenseerd' en hoe de populaire aanhang werd opgetrommeld. Dat analyseerde hij op nogal formalistische en schematische manier volgens zijn critici, Ralph Milliband en Ernesto Laclau in het linkse Engelse debatorgaan The New Left Review. Eenieder ontging dat die regimes steeds werden gekenmerkt door nationaal ressentiment en/of revanchisme **als gevolg van eerder geleden gezichtsverlies door een oorlogsnederlaag of economische onderschikking. En ook dat een politieke klik of elite in die uitzonderingssituatie de absolute zeggingskracht over het leger en de repressieve organen zoals de politie en het recht had weten te verwerven. Maar ook over de media die het kiezersvolk de abjecte standpunten van die klik opdringt.**

Die elites hadden dus wel degelijk letterlijk de ongedeelde macht in handen waarvan elke oppositie was buitengesloten. In de huidige geopolitieke situatie zou dat heel bruikbaar kunnen zijn in het onder de loep nemen van de dictatuur van zowel Poetin in Rusland als Xi in China, de ayatollahs in Iran en de Kim-dynastie in Noord-Korea. Poulantzas hamerde daarom weliswaar op het belang van de democratische organen en waarschuwde voor een pakt met de nationalistische bourgeoisie (in Nederland tegenwoordig Baudet en zijn Forumland). Wat hij nog niet had verwerkt of meegemaakt, was dat al die regimes steeds vrij plotseling ineensstorten door een politieke opleving. Meestal veroorzaakt door de opkomst van een bepaalde vorm van sociaaldemocratie in samenhang met doortastende militaire tegenzetten. Zoals in het geval van Napoleon na zijn Waterloo, of in Duitsland en Italië na de Tweede Wereldoorlog en na de tragische dood van Poulantzas later ook in Spanje, Portugal en zijn geliefde Griekenland. Ook het Chili van dictator Pinochet is hier van een sprekend voorbeeld. Met al die geforceerde klassenanalyses kwam Nicos echter al niet ver meer.

In '79 had ik ter voorbereiding op mijn afstuderen een scriptie geschreven over het denken over de Staat door Poulantzas in vergelijking met het denken van Foucault over Macht. Van beide had ik al hun werken uitgeplozen om het in die scriptie samen te vatten zonder tot een besluit te komen over wie nou wel gelijk zou hebben. Nauwelijks was ik klaar

met het kapitale werk of er kwam bericht uit Frankrijk dat Nicos Poulantzas bij een vriend op de 22ste verdieping van de Montparnassetoren in Parijs uit het raam was gesprongen, na eerst al zijn boeken uit afkeer naar beneden te hebben geworpen. Een paar dagen eerder had zijn mentor Louis Althusser hem nog op straat gesproken en leek er geen vuiltje aan de lucht. Later veronderstelde Althusser dat hij aan achtervolgingswaan leed sinds de val van het Pol Pot regime in Cambodja. Dat regime was door de Vietnamezen die het eind '78 verdreven als 'het rode fascisme' aangemerkt.

Wat bezielde Nicos om zijn jonge gezin en zijn sociaal-bewogen milieu pardoes dramatisch de rug toe te keren! Een verklaring heeft hij niet nagelaten dus zullen we het nooit weten. We kunnen alleen gissen. Vijftien jaar later zette Deleuze op vergelijkbare wijze een dergelijke fatale stap. Uit existentiële wanhoop, werkelijke ondragelijke ziele- of lichamelijke pijn of gewoon in het plotseling opwellend besef alleen maar uit egocentrisme niet ter zake doende onzin te hebben uitgekraamd? Waren de persoonlijke onderlinge spanningen ineens ondragelijk geworden of schoot er ineens een gedachte verkeerd?

Of was er sprake van een plots wanhopig besef dat de monsterlijke uitwassen van zowel kapitalisme als socialisme alle perken te buiten gingen. Waar geen kruit tegen gewassen was. En dat daarmee het marxistisch-revolutionaire alternatief failliet was? Althusser's militant feministische vrouw was erg gesteld geweest op Nicos. Zij was hevig geschokt door de drastische daad van Nicos. Een paar jaar later zou Althusser haar door verwurging om het leven brengen. Waren de persoonlijk-politieke verhoudingen ineens al te zeer onhoudbaar geworden? Zij zouden in de jaren tachtig vervolgens door alle geledingen heen helemaal versplinteren.

Poulantzas was de eerste die vaststelde dat de politieke en economische elites zich aan de natiestaten onttrokken door een internationaal velden netwerk te betreden. Terwijl hij daartegenover moest vaststellen dat nationale en religieuze banden veel sterker bleken dan het klassenbewustzijn. Hij kwam er niet meer aan toe te bepalen wat je daar als revolutionair mee moet. In en na de tachtiger jaren bleek dat etnische tegenstellingen die absoluut niet als klassenstrubbelingen waren aan te merken ineens tot de grootste conflicten en zelfs oorlogen op Europees grondgebied zouden leiden. Het optreden van een enkele machtshebber bleek steeds weer doorslaggevend. Zowel om de geweldsuitbarstingen te voorkomen als om die te ontkennen. Tito en zijn dood in Joegoslavië, Ceausescu in Roemenië, Gorbachov in Rusland wat zich doorzette in wat Poetin allemaal in zijn ogenschijnlijk afgezonderde staat aanrichtte. Natuurlijk verschool het militaire topkader zich achter de leider, die misschien wel diende als stroman of

woordvoerder voor de lieve vrede. De drie uitzonderingstaatsvormen zijn dan ook tevens te kenmerken met de aanduiding van de ogenschijnlijke machtshebber. Van Napoleon, tot Lenin, Stalin en Hitler of Mussolini. Die staten ontstonden allemaal als gevolg van de omwentelingen door de Franse revolutie, waarbij vrijheid gelijkheid en broederschap werd gepredikt. Onderwijl werd de feodaliteit resoluut afgeschaft en zo ontstond het streven naar zowel socialisme voor het bezitsloze volk of als liberalisme voor de gegoede burgerij. Die beide oogmerken stonden meteen op gespannen voet met elkaar en gaven aanleiding tot een felle burgeroorlog. Waarna de legerleiding ingreep om de orde te herstellen. En binnen die legerleiding kwam steeds weer een krachtdadige man - soms generaal of andere keren een veiligheidsagent die het klappen van de zweep kende - bovendrijven. Allen werden ze ineens afgezet of kwamen te overlijden, waarna opnieuw drastische omwentelingen volgden in de richting van het instellen van een democratie. Die was ook weer eenvoudig te corrumperen. In de analyses van Poulantzas blijkt hiervoor echter geen plaats omdat hij steeds een rigide marxist bleef. En dus haperde zijn theorievorming in ernstige mate!

Het lijkt nu dat Pistor de lacunes in de theorie weer heeft opgepakt en heel gedegen heeft ingevuld via het onder de loep nemen van het juridisch coderen en scheppen van Kapitaal. Pistor constateert dat het Kapitaal via de haar gediensstige advocatuur wereldomvattend is geworden, gebruikmakend van de wettelijke sluiproutes. Eerder al werd ook de handel in schulden gemunt om er lucratieve slaatjes uit te slaan. Het maakt simpele activa tot wereldwijde waardescheppers. Door de activa en passiva te beladen met een mate van prioriteit, duurzaamheid, universaliteit en converteerbaarheid. Ze meldt dat zelfs het genoom - inmiddels volledig wetenschappelijk in kaart gebracht - nu door Big Pharma zoals monopolist Pfizer in voorlopige patenten is gevangen ter economische uitbuiting. Het was ook Pfizer die de eerste coronavaccins onder patent op de wereldmarkt bracht. Het Kapitaal heeft zelfs een weg gevonden om de staatscontrole te ontwijken via het munten en speculeren met cryptogeld. Door staten gegarandeerde valuta zijn nu niet meer nodig voor de speculatieve zaken transacties die ook het louche gebruik in de hand werken. De digitale code is niet langer afhankelijk van machtswerking en territoriale en juridische begrenzing en afbakening. Dat laat weinig ruimte meer voor de utopisten die er nog een revolutionair heil in zagen. De blockchain technologie maakt met behulp van algoritmes de invoering van 'smart-contracts' mogelijk. Die worden niet meer gehinderd door de onzekerheidsfactoren zoals bijvoorbeeld over wie in feite het wettelijke eigendom heeft van papieren contracten. De digitale codering garandeert dat daar niet meer mee kan worden gesjoemeld. Maar in feite worden de digitale codeurs toch met dezelfde uitdagingen

geconfronteerd als waarmee de wettelijke codeurs voor eeuwen hebben geworsteld. Het vermogen om geld te spenderen - ten goede of ten kwade - dat men niet werkelijk bezit wordt door Pistor aangemerkt als de essentie van kapitalisme. Het Kapitaal is zo inventief geworden dat zij tot de conclusie komt dat bijvoorbeeld de wereldwijd overeengekomen bestrijding van de alarmerende opwarming van de aarde nooit met het huidige kapitalisme zal lukken. Er zal een andersoortig kapitalisme ontwikkeld en doorgevoerd moeten worden, waaraan geen enkele staat ontsnappen mag en dat op het publiek belang is gericht.

Op het eind van haar boek formuleert ze daarvoor alvast zeven stringente richtlijnen. Ze wil toe naar een Kapitalisme dat niet allereerst of vaak uitsluitend op het particulier initiatief en bezit via de expertise van haar inventieve advocatuur is gericht. Pistor vergeet in dit verband het belang van inventief boekhouden te benoemen. Want ook de boekhouding is een uitgelezen middel om de omzet zo veel mogelijk buiten de boekhouding te houden, veelal via een dubbelsysteem. Op deze manier wordt allereerst de belasting zo veel mogelijk handig omzeilt.

Ze haalt om te beginnen de socioloog Max Weber aan. Die stelde ooit dat de ondernemerswereld een rationele en voorspelbare wetgeving nodig hebben om in een onzekere situatie en toekomst te kunnen gaan investeren. Toen dat consistent over hun territoria werd ingesteld door de natiestaten werd echter hierdoor een nieuw en modern privaat gebiedsbeheer ontwikkeld dat aan de particuliere eigendomswetgeving uit de feodaliteit herinnerde. Daarin laat de wet steeds het particulier belang van enkelen boven de rest prevaleren! Ook de ontwikkeling van de publieke sector werd daarop voornamelijk of in zijn geheel afgestemd. Al naar gelang de macht van de Kapitalisten. Zoals dat in de feodaliteit met de grootgrondbezitters het geval was. Handeldrijven was daarbij de aansturende factor en omzetvermeerdering de opzet van de productie van goederen.³¹ In het huidige tijdperk van Globalisme is de advocatuur uitermate gediensstig in het mogelijk maken van het zogenaamde zwerven van kapitaal. Dat wil zeggen het registreren van de hoofdvestigingen in zo gunstig mogelijke belastingparadijzen. Het kapitaal wil wel over de omzet belasting betalen, maar dan het liefst nog zo weinig mogelijk. Maar de winst moet zo veel mogelijk ten bate van de bezitters en geldschieters blijven. Want Kapitaal streeft altijd naar het zichzelf verrijken in zo snel mogelijke tijd in zo groot mogelijke omvang. Het dient ook een algemeen belang. En wel de aanwas van de economie over alle grenzen heen.

³¹ Max Weber, *General Economic History* (New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1981), p. 277.

In de ogen van Pistor kan het allemaal ook anders. Zoiets is echter tot nu toe nog nooit verwezenlijkt. Al vormde de ontwikkeling van zowel het Communisme als het Fascisme daar wel een met geweld ingezette aanzet toe. Maar in deze systemen wordt zowel de burger als de werker totaal ondergeschikt gemaakt aan een niet te controleren of te corrigeren tiranniek machtsapparaat. In dit verband is het heel sprekend wat Susan Sontag al in een interview in 1982 veronderstelt over het verschil tussen Fascisme en Communisme en hoe het communisme zich zou kunnen ontwikkelen. Ze vertoont en wel heel vooruitziende blik!³² Natuurlijk wijken deze systemen principieel af door hun manier van disciplineren die nog alleszins industrieel-modern is te noemen door te werken met drang en dwang, terwijl het kapitalisme dat uitstelt pas doet als de verleidingstrucs niet meer werken, zeker in zijn postmoderne fase. Maar nog belangrijker is de manier waarop de geopolitieke systemen proberen zich te vrijwaren van kapitalistisch-imperialistische invloed vanuit het dominante Westen. Het Westen wenst markten te veroveren door agressieve investeringen en cultuurverleidelijkheid wat in feite ook een vorm van machtspolitiek en geweldsuitoefening is. Het Fascisme en weer daarnaast het Communisme probeert zich af te schermen en te handhaven via militaire middelen inclusief het opleggen van strenge discipline aan de werkende bevolking. Maar alle systemen zijn in feite machtsystemen waar bepaalde bevoorrechte elites de dienst uit maken via de diverse media. Ik noem dat mediamaoïsme en het heerst alom sinds meer dan honderd jaar.

Kapitalisme kan wel degelijk ook of vooral in het publieke belang worden ingezet en ook daar innoverend zijn. Ook daar geldt de wet van de destructieve innovatie. Maar toch gebeurt dit vaak op een - vaak slinks bedekte - corrupte manier; een wet van Meden en Perzen als er geld in omloop wordt gebracht en het voortbestaan van bedrijven op het spel staan. Geld is

³² **Susan Sontag in een gesprek met Fred Backus in NRC Handelsblad, Zaterdags Bijvoegsel, 6-3-1982, over haar grote voorbeeld Cioran en haar ommekeer:** “..waar het Marxisme-Leninisme ook aan de macht komt, het resultaat, in Rusland, China, Oost-Europa, Cuba, Vietnam, Angola, Nicaragua, is overal hetzelfde, overal dezelfde structuur.’ Maar waarom?’ Wat is dan het innerlijk mechanisme van het communisme dat dat veroorzaakt? ‘Tirannie! Het wordt steeds duidelijker dat het communisme een succesvol fascisme is. Het is het fascisme dat werkt, terwijl het fascisme zelf, zoals we weten, uiteindelijk niet functioneert maar altijd faalt-. Communisme is de succesvolle vorm van wat het fascisme op een falende manier produceert. ‘Deze dingen zou ik tien jaar geleden nooit gezegd hebben, maar ze vallen niet meer te ontkennen. Het communisme verwijderd zich momenteel van zijn ideologische façade in de richting van een botte militarisering. **De meest alarmerende verwachting is dat ook in Rusland zoiets gaat gebeuren als in Polen, want ook in Rusland is het communisme ongeloofwaardig voor een meerderheid van de bevolking. En je kunt je voorstellen dat een nieuwe generatie die aan de macht komt een openlijk militair bewind als enige oplossing ziet.** Net als in Polen: géén partij, maar een comité van nationale redding. ...

Kijk: heel de moderne wereld is gebaseerd op Jalta en het lijkt niet in het belang van de diverse machten om dat te veranderen. Dat zie je bijvoorbeeld aan de reactie van Duitsland op Polen. Maar tegelijkertijd is Jalta moeilijk te accepteren als echte status quo, dat zou een zeer onrealistisch toekomstbeeld opleveren. Cioran zegt ergens dat de toekomst van Europa verbonden was aan een dominante positie van Duitsland. En dat is ongetwijfeld waar. Als Hitler er niet geweest was, was Berlijn de grootste stad ter wereld geworden, de hoofdstad van het westen, met 12 miljoen. De enige hoop voor de toekomst ligt in een hereniging van de beide Duitslanden.”

nog verleidelijker dan reclame, als de ongelimiteerde macht om het zich toe te eigenen slim regeert! Met richtlijnen voor een bevordering van het algemene of publieke belang is dat echter hoogstens ter nauwer nood te bevorderen. Dat betreft nog een idyllisch geloof in het deugen van de mensen in de samenleving. Wat overheerst is echter de verleiding en de breuk met de goede opvoeding en instelling na de eerste misstap. Alles komt aan op die goede instelling en een kapitalist kan wel degelijk een onbevlekt blazoën cultiveren. Dat vergt een sterk moreel kompas. Maar de kapitalistische wereld wordt bovenmatig bevolkt met ondernemers en kapitaalbezitters met een vaak bovenmatige boeveninstelling. Het is dan aan de natiestaten met parlementaire controle - oftewel democratisch georganiseerde organen - en de oprecht blijvende kapitalisten om die te bestrijden. Daar vindt men het strijdtoneel, veel meer dan in de overlegorganen van de vakbonden, die ook weer steeds te corrumpen en nauwelijks te controleren zijn. Pistor vindt er nauwelijks doekjes om. Sinds het Kapitaal over de continenten weet te zwerven weet het Kapitaal perfect het staatsingrijpen te blokkeren en gaat zelfs uit van onvermogen van de natiestaten en de supranationale organisaties! Het kiest ervoor uit het systeem te stappen. Toch kan men uit publiek belang er voor kiezen voor de loyaliteit en het stem verlenen te kiezen. Publieke macht is essentieel, maar in plaats van revoluties moet men dan advocacy advocaten en -planning op de beslispunten inbrengen. Dat alleen al vergt totaal nieuw ingerichte opleidingsinstituten van advocaten. En zover is het nog lang niet. Integendeel het gaat hard de verkeerde kant op vanwege de lucratieve verdienopties na de opleidingen.

Er bestaat een thrillerreeks die dat in al zijn gruwelijke dimensies aanschouwelijk weet te maken: de Marc Dane reeks van nu al zeven doorlopende verhalen van de Engelse schrijver James Swallow.³³

In de reeks is een voormalig MI6-agent - Marc Dane - de held tegen wil en dank.

De serie is een losse verwijzing naar de Spiderman-saga die vanaf 1962 steeds verder wordt uitgebouwd. Spiderman is een superheld die weer teruggaat op de strips over Superman en Batman van vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Die strips waren erg grimmig. Alsof zo de afschrikwekkende heldhaftigheid van het soldatenleven dat Amerika en Europa vanaf 1940 zou beheersen al aan voelden komen. Als iconen die uitnodigden tot navolging ter motivatie. Zoals de Eerste Wereldoorlog voorafging aan het met heldhaftigheid dwepende Futurisme dat ik de loopgraven een gruwelijk einde vond. Batman speelt zich al af in Gotham-city, een afspiegeling van wereldstad en misdaadcentrum New-York. Spiderman begint ook met een reeks

³³ Zie: James Swallow: *Nomad; Exile; Ghost; Shadow; Rough Air; Rogue; Outlaw*; Bonnier Zaffre Publishers, Londen

fantasie-strips die op een heel tekenende manier zich ontvouwd. De held is een welgestelde tiener uit Forest Hills in Queens wiens ouders werken voor de CIA. Zij komen om bij een uit de hand gelopen missie. De jongen rest zich te laten adopteren door een oom en tante. Hij wordt door een spin gestoken en verwerft zo superkrachten als een insect dat vliegensvlug tegen muren omhoogschiet en tegenstanders vangt in een uitgeschoten spinnenweb.

Het was de scheppers van de strips erom te doen tieners zich te laten identificeren met een onmogelijk heldenbestaan naast hun aanbidding van pophelden. Het verhaal werd vervolgens over jaren doorgezet. Eerst in spectaculaire animatiefilms en na de eeuwwisseling met een reeks adembenemende bioscoopfilms. Alsof die nog wat verlegen en wereldvreemd, ontheemde tiener zich zo op fantasmagorische wijze moet gaan thuis voelen in een wereld die draait om geweld, aanzien en winstbejag. De hele reeks werd een sensatie waarbij het belang van de popcultuur verbleekte. Van doorslaggevend belang was de gedaanteverwisseling die de tiener – Peter Parker, de naam ontleend aan het verhaal uit de roman 'The Life of Pi' – permanent ondergaat van een zogenaamde 'nerd' naar een anonieme superheld. Dit is wat Spiderman van alle andere superheldfiguren onderscheidt. Hij komt die in zijn avonturen allemaal weer als een collectief van zogenaamde 'Avengers', oftewel Wrekers, tegen; als voor- en tegenstanders in zijn strijd voor rechtvaardigheid en vergelding.³⁴ Natuurlijk is de Spidermanfictie een vorm van individualistisch escapisme. Door de gepassioneerde identificatie met de gemaskerde spinnenman weet de nog onmachtige tiener zich een virtuele plek in de overweldigende wereld te scheppen die niet door verveling teniet wordt gedaan. Natuurlijk maak ik me hierbij schuldig aan psychologiserend interpreteren. Maar ik wil mijn mening slechts voorleggen en niet opleggen in een academisch dispuut.

Hierin schuilt de parallel met de romanfiguur uit de Marc Dane reeks. Als MI-6 technet wordt hij slachtoffer van een spaak gelopen missie waarbij zijn hele team omkomt en hem het mislopen wordt aangewreven. Om straf te ontlopen moet hij onderduiken. Dan wordt hem de rol van duvelstoeljager aangeboden door een geheimzinnige organisatie die in een constante strijd is gewikkeld met een zeer machtige maar wereldwijd vertakt nietsontziende boevenbende van schatrijke bankiers en oligarchen. Met banden met alle maffiaorganisaties in de wereld, zoals de Comorra en de Yakuza. Deze organisatie, de Combine genaamd, wordt geleid door een Russische onverschrokken oligarch die erop gespitst is het hele Westen

³⁴ Mijn zoon van 9 is lichamelijk en verstandelijk beperkt. Hij is al enige jaren totaal bezeten van Spiderman. Hij heeft alle animatie- en bioscoopfilms bekeken en begrijpt ze ook in het Engels behoorlijk goed. Kort geleden biechtte hij me op dat hij geen normaal kind is, maar zich heimelijk voelt als Spiderman. Hij wil het worden! Zo denkt hij heilig zijn beperkingen te compenseren. Het mag als schizoïde worden aangemerkt, maar is dat met de pophelden-idolatrie zoveel anders? Nu blijkt dat de popheld het in vergelijking met de virtuele superheld min of meer heeft afgelegd!

te terroriseren. De organisatie die Dane inhuurt heet Rubicon en is opgezet door een zwarte miljardair uit Mozambique die het op zich heeft genomen de Combine uit te schakelen. Alles gebeurt in of vanuit het belastingvrij-oord Monaco! De Mozambikaan heeft gediend als kind-soldaat en is daardoor getekend en een overtuigd terrorismebestrijder geworden. Hij is van mening dat dit niet aan natiestaten of de VN kan worden overgelaten omdat ze tegen de terreurorganisaties te onmachtig zijn, al te zeer gehinderd door wetten en bureaucratie. En dit is precies het punt dat de auteur Swallow die zich in heel de wereldpolitiek heeft verdiept, wil maken. Het huidige globalisme heeft de staatstoezicht en controle op louche handel en wandel bijkans onmogelijk gemaakt. Nu is het aan de rechtgeaarde kapitalisten om zich voor de rechtvaardigheid hard te maken. Maar dit levert een constante oorlog tussen goede en kwade kapitalistische organisaties die zich hullen in geheimzinnigheid en zich van de meest geavanceerde technologie en kapitaalmachinaties moeten bedienen. Daarbij voert nietsontziend geweld de boventoon, waarbij grenzen vervluchtigen. Swallow laat zijn held in zijn eerste missie in dienst van Rubicon een zwarte vrouw op zijn pad ontmoeten die ook in dienst van Rubicon blijkt op te treden. Ze is afkomstig uit Brooklyn en is opgeleid en werkzaam geweest voor de CIA. Maar ze is op dezelfde manier in de problemen gekomen als Dane. Het moge duidelijk zijn dat Swallow ook weinig heil ziet in het reilen en zeilen van veiligheidsdiensten. Natuurlijk omdat ook deze diensten te corrumperen zijn en in wespennesten kunnen veranderen.

Ik kan volledig met deze visie van Swallow instemmen. Ik heb in Rusland ondervonden wat de realiteit is van de huidige wereldpolitiek. Ik zal nu mijn bevindingen voorleggen en in het licht van de recente dramatische ontwikkeling van de geopolitiek proberen te duiden.

het gespleten globalisme

In april 1993 ging ik voor een cursus Russisch naar Moskou. In het naar broodschimmel geurende luidruchtige Toepoljev-toestel van luchtvaartmaatschappij Aeroflot kwam ik bij toeval naast een bevlogen communist te zitten. Hij was lid van de Nieuwe Communisten en overtuigd rechtlijnig marxist. Hij stond bijvoorbeeld aan de kant van de Serven in de post-Tito controverses. Hij stak zijn mening niet onder stoelen of banken en kwam ermee in het nieuws als een soort bezienswaardigheid. Ik voelde me gefascineerd door zijn instelling en allervriendelijkste houding. Hij probeerde al jaren het Russisch onder de knie te krijgen en werd daarin voor mij een soort mentor. In Moskou meldde hij zich meteen present bij de oppositie tegen Jeltsin die toen al over ging

tot het opzetten van een coup die in september uitmondde in de gewelddadige ontzetting van het Witte Huis, het Russische parlamentsgebouw. Aan mij speelde hij de naam en telefoonnummer door van de stadsarchitect van Petersburg waarmee hij nauwe banden onderhield. Zoals mij zo vaak in mijn leven met communisten was overkomen kon ik het heel goed met hem vinden. Wel door mijn ware politieke mening - het principiële pacifisme - voor me te houden. Ook zoals altijd! Aan het eind van de stoomcursus van een maand boekte ik meteen een treinreis naar Petersburg. Met een ticket op naam van een Rus en vriend van mijn Hollands-Russische connectie die bezig was een architectuuruitgeverij op te zetten. Het idee was om Rusland tot het postmodernisme te bekeren; een gewaagde maar uiteindelijk zeer succesvolle onderneming totdat Poetin alles onmogelijk maakte.

Ik mocht niet reizen want ik had geen binnenlands reisvisum dus moest ik me uitgeven voor een doofstomme Let. In Petersburg belde ik meteen naar Viktor - de stadsarchitect met Oost-Oekraïense wortels gezien zijn achternaam - vanuit een telefooncel. Hij wilde me meteen in zijn bestuurderspaleis ontvangen. Viktor was in Nederland geweest omdat hij een prijs had gewonnen met een ontwerp voor de regio Maastricht. Hij was door de inrichting van ons land geïmponeerd geraakt! Hij wilde beslist weten hoe wij alles zo keurig voor elkaar kregen. Ik vertelde hem over het belang van het bestemmingsplan en de regeling van het grondbezit via het kadaster. Op zo'n concreet vlak was in Rusland niets nog geregeld. En dus inzet van bittere strijd en louches tafelen. Hierover straks meer.

Bijna twee jaar later en na een grondige verdieping in de Russische taal en cultuur klopte ik weer aan zijn deur. Hij had gezorgd voor een officiële uitnodiging. Dus nu was alles legitiem. Ik kwam met een bevriende stedenbouwkundig ondernemer die in de mogelijkheden die Rusland kon bieden geïnteresseerd was. Hij had me ook de naam van de professor stedenbouw aan het Technologisch Instituut doorgespeeld. Deze professor was op een dag zomaar langsgekomen op de Faculteit Bouwkunde in Delft. Hij was gezien zijn naam van Vlaamse komaf. Zijn overgrootvader had zich ooit in navolging van de Belgische staalindustrieën als uitbater van een kroeg in Petersburg gevestigd. Zijn vader was een van de roemuchte constructivistische architecten van Petersburg uit de kring rond Fomin. Ook deze man = Andrej Waytens genaamd - zocht ik ogenblikkelijk op voor een interview over de stand van zaken op stedenbouwkundig gebied. Hij stond weer in nauw contact met Viktor. Ook had ik in de tussentijd contact gelegd met een Russische vertaler die in Petersburg een vrouw had opgedaan met een belangrijke functie binnen de gemeente. Ze had een broer die de secondant was van de wethouder voor staatsbezit Manevich. Zelf huisde ze in een kantoortje vlak bij dat van

ene Vladimir Poetin de secondant en veiligheidsbeambte van burgemeester Sobtsjak. Ik kon een van de woningen van haar broer - Volodja - huren in een vervallen Petersburgse buitenwijk. Viktor had weer een nauwe vriendschap met iemand in Pushkin waarmee hij nog had gewerkt aan de wederopbouw van de door een aardbeving verwoeste stad Jerevan, nu in Armenië. Samen met Tsjernobyl deed dit het Sovjetsysteem volledig instorten. Deze man was inmiddels de zetbaas van een maffiabende geworden die bezig was zich her en der de kavels te verwerven om particuliere woningbouw als vastgoed van de grond te tillen. Ook deze man zocht ik ogenblikkelijk op. Hij vertelde me hoe de maffia in onderlinge strijd tussen de verschillende bendes te werk ging om de markt op louche manier te verwerven. Hij nam me mee naar het zomerpaleis van Katharina waar de maffia de helft in bezit had genomen. En naar het vermeende graf van Raspoetin daar vlak achter gelegen. Ook toonde hij mij het wanstaltige baksteenpaleisje dat hij voor zijn maffiabaas midden in Pushkin had gebouwd. Als geheel was ik dus met de neus in de vruchtbare maar verloederende Petersburgse bodem gevallen! Ik liet er geen gras over groeien. Met Viktor hield ik nauw contact tot oktober 2012. Met hem maakte ik de opkomst van tsaar Poetin mee en hij maakte me attent op de achtergronden van deze opkomst. Om te beginnen wees hij me op een merkwaardige parallel: in Amerika was de directeur van de CIA president geworden en in Rusland tien jaar later de directeur van de FSB, de vroegere KGB. Daarna werd het contact onmogelijk, want veel te link om door te zetten. Al veel eerder was dat het geval met mijn maffiaconnectie. Met Andrej heb ik tot op de dag van vandaag nauw contact gehouden en over de ontwikkelingen op grote schaal uitgewisseld. Sinds nu bijna zes jaar kan dat alleen nog via Skype of sinds kort WhatsApp. Onze werelden zijn gespleten geraakt!

Jarenlang was de uitwisseling met Viktor en Andrej uitermate vruchtbaar. Daar kwam nog bij dat ik in Petersburg ogenblikkelijk een vriendin opdeed die regionale economie studeerde aan hetzelfde Instituut waar Ruslands belangrijkste econoom Anatoly Tsjoebais eerder was afgestudeerd. Ik schakelde haar in bij mijn projecten in Rusland en haalde haar naar Nederland voor een masteropleiding zakenadministratie in Amsterdam en Plymouth. Na het behalen van haar master kreeg ze meteen een baan bij Baan in Barneveld. Ze werd ingehuurd om te helpen bij het distribueren van geavanceerde software voor bedrijfsadministratie in Rusland. Maar binnen een halfjaar ging Baan failliet. Toen vond ik een aanbod voor een baan bij een stichting die in opdracht van de EU de staten van de GOS - de voormalige Sovjetunie - aan een betrouwbare staatsstructuur moest helpen. Die stichting - Nicolaas Witsen genaamd - huurde gepensioneerde hogere ambtenaren in Nederland en Engeland in als experts voor de opdrachten. De eerste betrof het

staatsapparaat van de Oekraïne met als achterliggende gedachte de introductie voor een aanvraag van het lidmaatschap van de Unie. Ik verdiepte me direct in de Oekraïne en alles wat er rondom dat land speelde en schreef voor haar een toegespitste sollicitatiebrief. Ze werd ogenblikkelijk aangenomen! Zo kwam ze voor een half jaar in Kiev te werken. En ik begaf me samen met mijn vriend de stedenbouwkundige ondernemer ook daar naartoe om de zaak in ogenschouw te nemen. En daar vielen we met de neus in de geopolitieke boter. Kiev stond op z'n kop door een lugubere moord op een van oorsprong Georgische activistische journalist, Gongadze geheten. Hij werd onthoofd en wel in een bos bij Kiev gevonden waarna een in het geheim opgenomen bandopname opdook. Die opname was gemaakt door een medewerker van de Russisch gezinde president Koetsjma. En daaruit zou blijken dat de moord in opdracht van Koetsjma was verricht. De kwestie werd een opmaat voor de eerste Oranje Revolutie van 2004 waarbij de voormalige premier onder Koetsjma, Joesjtjenko aan de macht kwam. Deze stierf bijna als gevolg van een vergiftiging met polonium; een teken aan de wand van de Russische veiligheidsdienst FSB. Joesjtjenko was inmiddels samen met Julia Timosjenko als premier een fanatieke nationalist geworden. Hij riep Stepan Bandera, de beruchte extremistische leider van de Banderisten die in de oorlog met de nazi's hadden geheuld, vlak voor het einde van zijn presidentschap uit tot held van de Oekraïne. Bandera werd in '55 vermoord door een spion van de KGB in zijn toenmalige woonplaats in West-Duitsland. Bandera streefde toen een alliantie met West-Duitsland na. Oekraïne was sinds haar onafhankelijkheid een totaal gespleten land als afspiegeling de geopolitieke verhoudingen tussen Oost en West. Het land vormde het bewijs dat het een volstrekt misverstand was om te denken dat de Koude Oorlog voorbij was, zoals Francis Fukuyama veronderstelde in zijn boek over het 'Einde van de Geschiedenis'.

Niets minder was al die tijd waar geweest. Daar kwam ik via Viktor in Petersburg wel achter! Viktor en Andrej verleenden me alle medewerking in een poging om via ons vak Oost en West op een lijn te brengen. Viktor ontvang al mijn excursiegroepen die naar Petersburg kwamen. Dat was in '98 een groep studenten van Bouwkunde onder leiding van mijn studiementor van weleer, professor Carel Weeber. Maar ook een groep die bezig ging met een expositie in Amsterdam in het kader van het Peter-de-Grote-jaar 1997. En in '99 een delegatie van de Dienst Stadsontwikkeling in Amsterdam bij wie het initiatief postvatte om Viktor vanuit Holland en samenwerking met dezelfde Dienst uit Rotterdam te helpen bij de ontwikkeling van een gedegen masterplan voor de Russische tsarenstad. Ook nodigde hij mij uit voor een congres in het stadscongrescentrum om de Hollandse manier van particuliere woningbouw te promoten. Hij presenteerde daarbij

dolenthousiast zijn foto's van Hollandse alleenstaande huizen waarvan hij laten zien hoe een huis alleen al door de raampartijen een eigen identiteit kon uitstralen. Ogenblikkelijk werd hij toen door een Amerikaan in de rede gevallen die de Hollandse aanpak als 'bullshit' bestempelde en dia's voortoverde van Amerikaanse prairie-mansions in vulgaire neoklassieke stijl. Meteen werd hij bestormd door vertegenwoordigers van Peterburgse vastgoedontwikkelaars; natuurlijk allemaal in dienst van de verschillende conglomeraten van de door verschillende maffiagroepen bestuurde en bestierde vastgoedsector. In dit geval ging het - alleen om de laagbouw in villaparken rond de stad. In Pushkin was er inmiddels ook zo'n parkje verrezen. En tot mijn verbazing leek dat parkje wel een Hollands postmodern dorpje. Zo had het werk van mijn vriend in Moskou via zijn publicaties met het door IKEA gepromote blad 'Russia Projekt' toch al zijn doorwerking gehad!

Als ik met Viktor telefoneerde hoorde ik altijd de klikjes van de af luisterapparatuur. Zijn alleraardigste vriend de maffiavoorman gaf aan dat het beter was alle contact te verbreken toen ik hem nog een keer belde. We zouden beide in gevaar kunnen komen, maar hij was nu inmiddels in heel goede doen zo verzekerde hij me in een kort gesprek. Met Viktor sprak ik snel op straat in de stad af en bij onze stadswandelingen deed hij me veel uit de doeken. Hij troonde me mee naar het hoofdkwartier van de 'club' van Poetin aan de Mojka-gracht. Daar komen ze al sinds 1991 bij elkaar zo onthulde hij me. Die ze was een groep van zo'n dertig zogenaamde 'siloviki' oftewel veiligheidsagenten en loyale oligarchen. Die waren door Poetin tot een eenheid gesmeed om zo het bestuur van het land over te nemen van de Jeltsin-klik. Alles met een heel gericht doel: het voorkomen dat Westers en dan met name Amerikaans kapitaal het totaal voor het zeggen zou krijgen in Rusland. Ze hadden lering getrokken uit de werken van Lenin die hen met de paplepel waren ingegoten. Maar het Leninistische concept van het Communisme hadden ze definitief achter zich gelaten. Dat concept was ook voor hen overduidelijk onwerkbaar gebleken. Of om het anders te stellen: het was door Gorbatsjov naar de verdoemenis geholpen. In die club vervulde Poetin de rol van de spin in het web als meest bedachtzame figuur. Hij was door de liberaal gezinde Sobtsjak opgeleid. Maar inmiddels was gebleken dat Sobtsjak corrupt en incompetent was. Er was Poetin een document toegespeeld waaruit dat bleek. Poetin was zo verbolgen dat hij hem met dit document ogenblikkelijk begon te chanteren. Korte tijd later kwam Sobtsjak te overlijden bij een bezoek aan Riga. Deze had Poetin nog kort daarvoor

toevertrouwd dat als dit zou gebeuren en van moest worden uitgegaan dat hij was vermoord. Viktor stond samen Poetin aan diens graf en bezwoer dat hij dat zou gaan wreken. Poetin en Viktor waren van dezelfde leeftijd en vlak bij elkaar in dezelfde wijk rond het metrostation Tsjernitsjevskaja opgegroeid. Hij nam me ook nog mee naar de woning waarin Poetin was geboren en met zijn ouders had geleefd. Zoals Viktor zich had gekwalificeerd als stadsplanner, zo was Poetin een politieke planoloog geworden. Alles verliep nauwkeurig volgens uitgestippelde routes! Van het in gecontroleerd bezit nemen van het staatsbezit, waarvan Gazprom en Rosneft de goudmijntjes waren. Tot het doorspelen van de bouwprojecten naar loyale ondernemersconglomeraten in handen van Poetins directe vrienden - in sommige gevallen nog van school - en de Armeense maffia. Poetin legde de maffia aan banden door hen toe te staan zich om te vormen tot bouwgianten. Hij opereerde vanuit een connectie met de Armeense maffia die vanuit Petersburg een gigantisch bouwconcern ontwikkelde. Maar in Petersburg waren er vier bendes die elkaar te vuur en te kalashnikov om hun territorium bestreden: de Tambovskaja, de Kazanskaja, de Georgische maffia en de bevoorrechte Armeense. In heel Rusland opereerden midden jaren 90 zo'n 900 bendes weer allemaal op elkaar afgestemd middels de 'Organisatsija'. De bendes oefenden brutaal geweld uit en verdienden hun geld met afpersing. Maar dit alles vormde niet zozeer een probleem als alleen voor de staat. Want het afgeperste geld verving de afdracht van belasting. Zo is de ambtenarij ook volstrekt omkoopbaar. Maar alles heeft een afgesproken prijs en het bezorgt de ambtenaren het extra inkomen waarin de overheid zelf niet kon voorzien. Met het invoeren van de vlaktaks van 13% is ook dit te ondervangen. Mits de oligarchen hun belasting zouden afdragen. Dat bevorderde de welvaart in grote mate vooral ook door de introductie van hypotheek in de distributie van de hoogbouw in al zijn varianten. Die 'kaprealistische' uniforme hoogbouw in wel 20 bouwlagen greep als wildgroei om zich heen in de buitenwijken. Niet alleen in Petersburg, maar overal in het land. Zo herpakte de sovjetstedenbouw zich.

Poetin wist ook de orthodoxe kerk via het omkopen van patriarch Kyrill in dit geheel te integreren voor de volksbinding. Dat wil zeggen dat Kyrill zich ook mocht verrijken over de rug van zijn gelovigen. Kroon op het werk werd de stichting van een eenheidspartij - Verenigd Rusland - waaraan ook de hele culturele sector werd gebonden. Ook die was aanvankelijk maffioos georganiseerd. De biseksuele sovjetzangeres Alla Pugachova die als eerste aan het Eurovisie-songfestival mocht gaan meedoen, werd daarvan de uitverkoren motor. Om tenslotte het af te maken met een hecht banken- en belastingsstelsel, waarvoor hij Hermann Gref - economisch architect van Petersburg - naar Moskou haalde. Gref

werd directeur van de staatsbank.

Iedereen die dat in de weg stond werd gewelddadig uit de weg geruimd. Van Galina Storavoitova van de mogelijk al te machtige Vrouwenpartij tot Manevich die al te ideëel met het staatsbezit waaronder de volkswoningbouw wenste om te gaan. Tot aan Nemtsov die het Westen voor investeringen wilde inschakelen en zo dat als vijandig beschouwde kapitaal in huis wenste te halen. Oligarchen werden tot de noodzaak van het betalen van belastingen aan de Russische Staat genoopt. Oligarchen zijn van nut voor het in toom houden van de economie om een tegenmacht te vormen tegen zowel de maffia als westers kapitaal. Ze mogen vrij hun geld spenderen in het Westen, maar het aanvankelijk daar niet in investeren. Als afschrikwekkend voorbeeld werd uiteindelijk de briljante en aan de oppositie gelieerde zakenman Chodorkovsky in het gevang gegooid en veroordeeld. Om uiteindelijk het land te worden uitgezet. Rusland moest zich de lessen van Lenins standaardwerk over het Imperialisme ter harte nemen. Niet om zichzelf tot een imperialistische staat te profileren. Maar om in samenwerken met het gelijkgestemde China het imperialistische Westen op de knieën te dwingen. Iedereen was er daarbij van doordrongen geraakt dat de Oekraïne het slagveld zou gaan worden waarop de strijd in de meest letterlijk zin zou ontbranden. Dit stond allemaal op het conto van Joesjtsjenko en de Amerikaanse ambassade vanwaaruit de kwade Amerikaanse bedoelingen werden verspreid sinds het bewind van de kapitaalslakeien Obama en Biden. Maar dit alles zou ook een fatale strategie kunnen behelzen zoals door Jean Baudrillard uitgedacht in zijn boek uit 1981 'Les Strategies Fatales'. Al door Lermontov was in de negentiende eeuw beklemtoond dat de Russische cultuur door een hang naar fatalisme werd gekenmerkt. Dat was dus uitdrukkelijk niet meer de bedoeling. Alles zou zich heel bedachtzaam moeten gaan ontvouwen tot aan het eindspel. De figuur van Poetin zelf moest daarvan de belichaming zijn van die bedachtzaamheid en meester van de nodige uitgedachte machinaties. De gerichte toe-eigening van het productiestelsel uit de Sovjettijd bood voor dit alles een prachtige begin zet. Het bleef bij voorkeur staatsbezit, maar in beheer van een partijelite. Er werden zelfs aandelen uitgegeven. Aanvankelijk naar een idee van de liberale hervormers Tsjoebais en Gaidar - eerste minister van economische zaken onder Jeltsin - door de aandelen gewoon uit te delen aan de werkende bevolking. Vervolgens kwamen de aandelen weer terecht bij de aangewezen directies. Het management werd zo omgevormd tot kapitalisten naar het idee van de Amerikaanse econoom Milton Friedman. Zo had de erfenis van de USSR de rol van een prachtig gratis cadeau.

Poetin is als het ware een figuur uit een oud Russisch sprookje. Dat sprookje van de arme visser, zijn vrouw en de

gouden vis. De visser weet een gouden vis te vangen. Maar die spreekt hem toe: werp me terug in zee en ik zal je bezorgen wat je wenst. Zijn eerste wens is een paar schoenen, ongeschoeid als hij is. Maar de vrouw van de visser wijst hem op een stommiteit. Waarom zo bescheiden gevraagd: vang de vis opnieuw en vraag om een leefbaar huis. Zo volgt op last van de vrouw een reeks van wensvervullingen die eindigt met het verzoek om Tsarina en Tsaar te worden. Tot aan het laatste verzoek om de heerser van de wereldzeeën te worden. Dan geeft de vis er de brui aan en doet de visser en zijn vrouw weer tot de bedelstaf vervallen.

Poetin lijkt inmiddels te zijn aanbeland bij het in de schoot geworpen krijgen van het Tsarendom. En nu dan van de laatste fatale wens. Hij beseft echter heel goed waarom die laatste wens fataal kan zijn. Want alles is afhankelijk van de noodzaak van het Westen om over Russische olie en gas te beschikken. Daar is nu net het Westen mee bezig zich in allerijl van te ontdoen. **Rusland staat niet alleen de wereldvrede in de weg maar ook de klimaattransitie!** En het Westen maakt zich nergens meer dan daarvoor hard. Dat wordt zienderogen cruciaal. Vandaar dat snelle actie was geboden in de vorm van een overhaaste militaire operatie. Maar hij maakte een ernstige misrekening. Het Westen had de Oekraïne allang heel gericht stiekem bewapend en had een val opgezet. Daar tuimelde Poetin in met vol gewicht. Hij kan zich nu alleen nog maar opblazen met venijnige dreigementen. Maar hij is geen fatalist en zal dus wel moeten inbinden wil hij zijn machtspositie in de wereld tegenover het Westen behouden. Zijn gewillige volk maar ook zijn Chinese medestander zal hem niet in de steek laten. Maar daarmee is het pleit beslecht dat de wereld in twee kapitalistische stelsels hermetisch is verdeeld: een Westers imperiaal stelsel dat op privaat ondernemen is gegrondvest. En een stelsel van gekoppeld staatskapitalisme dat door partijelites wordt geleid. Daarbuiten liggen de landen en territoria voor het zich toe-eigenen van de grondstoffen en goedkope arbeidskracht van beide kanten. Vooral China bleek daarin heel bedreven in een wilde concurrentie met de Amerikanen en Europeanen. Bijvoorbeeld in de Congo met zijn enorme voorraden kobalt, hoog nodig voor de productie van energieopslag. Maar ook de Donbas was zo'n te betwisten wingewest. Dit laatste was Poetin een doorn in het oog! *Hierin moet voor een belangrijk deel de aanleiding worden gezien voor de oorlog in de Oekraïne.*³⁵

³⁵ Wat is toch de achtergrond van die bittere tweedracht tussen de Oekraïne en het Rusland van Poetin. Het is tweeledig. Enerzijds de imperialistische strevingen van het Poetin-regiem als omkering van Lenin's inzichten uit 'Imperialisme als hoogste stadium'. Anderzijds de haat jegens de Russen veroorzaakt door het kolonialistische beleid van Stalin en het dramatische gevolg daarvan, de Hongerpest. Met Anna met haar magische Kozakkennaam Parkhomenko heb ik in de tijd van het Gongadze-schandaal een aantal keren de Oekraïne vanuit Petersburg doorgereisd naar Kiev, Odessa en de Krim. We spraken openhartig met veel mensen over het geschil tussen de twee zogenaamde broedervolken, die elkaar eigenlijk naar

Zo werd het mij dus over al die jaren door mijn Russische informanten uit de doeken gedaan. Ondertussen veranderde er veel in dramatische zin in mijn of onze persoonlijke situatie.

Na het werk voor de opzet van het staatsapparaat van de Oekraïne kreeg Anna's werkgever de opdracht hetzelfde te doen voor de Russische Federatie. Dit werk was gericht op corruptiebestrijding en invoeren van efficiënt personeelsbeleid. Te beginnen in Moskou en vervolgens in alle regio's. Anna nam daarvoor een postacademische cursus 'human recourse' met de bedoeling voor een carrière in dit veld. Maar dit werk bleek een heilloze onderneming. Niet in het minst omdat ook haar stichting bleek vergeven van de schimmige praktijken. Want zoals ik in veel gevallen heb meegemaakt blijkt dat waar geld rondgaat de verleiding steeds te groot is voor het management om het 'achter over te drukken'. Vaak met volledige medewerking van de toezichthouders! De inventieve manier waarop corruptie in Oost en West zijn beslag krijgt is bijzonder illustratief voor de bevindingen van Pistor! Ik nam de gelegenheid te baat om het reilen en zeilen in Rusland in ogenschouw te nemen. Zo kwam ik samen met mijn zeer geïnteresseerde vriend en stedenbouwkundig ondernemer terecht met behulp van haar werkgever in Wolgograd. En op eigen houtje in Nizhny Novgorod - het voormalige verbanningsoord van waar eerder Nemtsov gouverneur van de regio was geweest. Nemtsov werd er door Poetin in samenwerking met de maffia weggejaagd. Ons werd op een heel bedachtzame wijze te kennen gegeven dat wij hier niets te zoeken hadden. In het essay '[Shell- en Gazpromcity](#)' doe ik hiervan verslag.

De volgende opdracht gold Oezbekistan. Anna's werkgever stelde ons in staat met hen mee te reizen naar Tasjkent. Vervolgens bezochten we de sprookjesstad en uitvalsbasis van de volksverslinder Tamerlane - Samarkand - en Bucharra de stad van de Islamhervormer Imam-al-Bucharra. Hiervan vindt U verslagen in het essay 'Samarkands Sjamanisme'. Maar toen de NAVO dreigde Georgië als lidstaat toe te staan na eerder al de Baltische staten te hebben opgenomen, hakte Poetin verbolgen de knoop door. Het was plotseling afgelopen met Anna's werk en carrière. Wel werd ze ogenblikkelijk aangenomen door een Amerikaans headhunter-bedrijf dat z'n oog ook op de Russische Federatie had laten vallen. De bankencrisis van 2008 deed ook

het leven staan. Zelfs merkten we daar nauwelijks wat van in die gesprekken. We voelden ons meteen in het allervriendelijkste land thuis, veel meer dan in luguber maffioos Petersburg. Maar in Kiev proefden we de gespannen sfeer. Zo ook op de Krim waar wel een uitgelaten sfeer van verbroedering via de popcultuur heerste. We bezochten er een groot concert van de vrouwelijke post-Wende superpopster Zemfira. Die bracht naast haar eigen songs ook de hits van KINO ten gehore. Maar op een merkwaardige manier kwamen we terecht in een confrontatie met de Russisch gezinde militie die achter president Koetsjma schuilging. En dat sprak boekdelen. Zie mijn essay op deze site: [Kiev](#).

dit bedrijf bijna de das om. Anna raakte nog met mijn hulp betrokken bij de ontwikkeling van Belarus als tussenstap om het grootschalige land- en veeteeltbeleid zoals opgezet door Mansholt voor de EU naar Rusland te importeren. Poetin maakte hier heel dankbaar van gebruik. Inmiddels is zowel Belarus als het Don- en Wolgabekken een florerend land- en veeteelt gebied van wereldbelang. De vervallen kolchozen zijn omgevormd tot enorme koeienstallen en golvende graanvelden met hoge opbrengst op particuliere leest geschoeid. Poetin is erin geslaagd om het kapitalisme bruikbaar te maken voor een economische groei die in de Sovjettijd alleen in theorie bestond.

Tenslotte reisde ik op eigen houtje naar Ivanovo als Russisch voorbeeld voor het Duits academische project 'Shrinking Cities'. Ivanovo was een centrum geweest voor de experimenten van de Russische Constructivisten in het Interbellum. Het was met de Sovjetontwikkeling van de SSR Oezbekistan verbonden omdat de daar geteelde katoen massaal tot kleding werd verwerkt. De Wende had de stad echter in een enorme neergang gebracht. Russen kozen massaal voor de mode uit het Westen. Ik betrok deze neergang in mijn essay over de popband KINO die deze Wende had ingeleid in de tachtiger jaren. Zie: 'De Devolutinaire Popheld' dat in het verslag van 'Shrinking Cities' werd opgenomen.

In de Oekraïne ging het in de tussentijd tot mijn grote spijt helemaal de verkeerde kant op. Het dilemma van het land is de permanente patstelling tussen de nationalisten en de Russisch gezinden. Omdat de bevolking daartussen fifty-fifty is verdeeld. We hadden in 2001 en 2002 het land kris-kras doorkruist met de trein vanuit Petersburg naar Odessa en een aftands propellervliegtuig vanuit Kiev naar de Krim. Nooit hadden we iets gemerkt van de scherpe tegenstellingen. In Jalta waren we nog getuige van het optreden van Zemfira, de reizende ster van de Russische popcultuur in navolging van KINO. Wel ervoeren we de terreur van de aan het politieke establishment gelieerde milities aan den lijve. Dit verschijnsel typeert de zeer specifieke situatie van het land en zou later met de tweede Oranje Revolutie in 2014 tot uitbarsting komen. Poetin had Tsjoebais naar de Oekraïne gestuurd voor de hervorming en onderschikking van de energiesector in samenwerking met Timosjenko. In 2010 wist hij zijn vazal Janoekovitsj tot president verkozen te krijgen. Deze president werd kampioen van de corruptie met eveneens een eigen militie net als voorganger Kutsjma en daarvoor Kravtsjoek. Die schroefde de heldenstatus van Bandera ogenblikkelijk terug. Maar toen in 2014 het parlement - de Rada - voor een associatieverdrag met de EU koos dwong Poetin Janoekovitsj dit niet te ondertekenen. In Kiev was een volksopstand het gevolg. Die werd weer neergeslagen door de

militie van de president. Met 100 doden tot gevolg. Dat werd weer in Odessa in mei gewroken op de bezetters van het hoofdkwartier van de vakbonden. De rest is een geschiedenis die de wereld nu naar de rand van de nucleaire afgrond brengt met Poetin aan het roer. In Poetins conceptie zijn de Russische gezinde milities die de soldaten leveren voor het separatisme van de Krim en de Donbas met de NAVO in dienst van de Westerse oligarchieën te vergelijken. Er bestaat alleen een verschil in schaal en op dat vlak gaat Poetins missie beslist de mist in. Er zit niets anders op dan in te binden, want juist Rusland kan makkelijk diep worden getroffen. Vanuit dat besef zal het volk en de elite samen juist hem als een vlieg uitspugen en liever voor Westerse overheersing kiezen. Dit komt vooral omdat het Westen veel slimmer is geweest in het bij voorbaat cultureel en militair bewapenen en het geven van een gesuggereerde autonomie.

Voor dit alles is het verhaal van Bill Browder bijzonder illustratief, maar op een andere manier dan Browder denkt.³⁶ Browder was de zoon van een vooraanstaande Amerikaanse communist. Dus van een vader die het Russische stelsel in Amerika wilde introduceren en het stelsel daar volgens de leer van Lenin wilde laten omwentelen. In de vijftiger jaren werd dat op een strenge manier onmogelijk gemaakt. Zijn familie werd in de ban gedaan. Met de Wende dacht Bill de zaken te moeten omdraaien, gebiologeerd als hij was door Rusland. Eind negentiger jaren begon hij een investeringsmaatschappij - Hermitage Capital Management - in Moskou. Westers kapitaal wilde hij zo inzetten voor de ontwikkeling van Rusland op kapitalistische leest geschoeid. Hij verwierf zich aandelen Gazprom en Rosneft en van de staatsbank Sberbank. Nu net de aandelen waarmee de elite bezig was het staatskapitalisme van de grond te tillen om zich aan de invloed van het Westen te ontworstelen. Browder werd dan ook zodanig tegengewerkt dat hem op basis van valse beschuldigingen van belastingontduiking en smaad het kapitaal werd ontnomen. Er werden hem eerst nog wel voorstellen gedaan. Zoals het afstaan van 50% van de waarde van zijn opgebouwde vermogen. Hij veronderstelde dat dit in Rusland ook voor andere vermogenden de praktijk was en deed daar naar eigen zeggen onderzoek naar. Oligarchen zouden de helft van hun via louche middelen verworven bezit weer afdragen aan Poetin en zijn kliek. Terwijl ze zich ook veelal aan witwaspraktijken schuldig maken. Zo zou deze kliek in feite de rijkste groep mensen ter wereld zijn gaan vormen, met Poetin zelf als de meest vermogende persoon die zijn kapitaal bij anderen en bij de staat zou hebben ondergebracht. Bij voorkeur zijn vrienden van vroeger van de straat - zoals de gebroeder Rotenberg - en zijn familie. Browder schakelde een

³⁶ Zie : Bill Browder; *Red Notice: a true story of High Finance, Murder and One Man's Fight for Justice*; Transworld Publishers, 2016

Russische administrateur in en stelde hem aan als zijn advocaat om zijn vermogen terug te winnen, gebruikmakend van internationaal recht. Die advocaat, Magnitskij geheten, werd gevangen genomen en hevig geïntimideerd. Maar Magnitskij bleef loyaal aan Browder. Allengs werd deze steeds venijniger het slachtoffer van pest- en martelpraktijken en verloor daarbij uiteindelijk in november 2009 het leven. Browder was al weer onder dwang naar de VS teruggekeerd en maakte daar zijn zaak aanhangig. Tot op de dag van vandaag wordt hij overal ter wereld ernstig gehinderd in zijn bewegingsvrijheid. Hij wist gedaan te krijgen dat in 2012 in de VS een wet werd uitgevaardigd die regelde dat er financiële sancties konden worden opgelegd aan Rusland en normale handelsbetrekkingen waren af te dwingen. Terwijl Russen de toegang tot Amerika kon werd ontzegd. Maar dit is natuurlijk onbegonnen werk. Een Amerikaanse links-liberale krant The Nation en een Duits-Noorse documentaire probeert de aanklachten van Browder te ontzenuwen en in een kwaad daglicht te plaatsen. De documentairemaker is de Rus Nekrasov die ooit anti-Poetin was. Rusland betaalde terug met allerlei willekeurige tegen- of strafmaatregelen. Ook werd Trump benaderd om de wet ongedaan te maken. En dat demonstreert ook weer de beperkte reikwijdte van de inzichten van Pistor. Kapitaal en ook recht kan juist niet over alle grenzen heen bewegen! Het zit opgesloten in aparte streng bewaakte stelsels die elkaar bestrijden en buitensluiten als het eropaan komt. Dat kan in particuliere gevallen tot onteigening voeren. En in het geval van staten tot hinderlijke sancties, geweldsconflicten of zelfs oorlogen die met de dekmantel van nucleaire dreiging een patstelling leveren. Dit besef zal bij iedereen met machtsposities in het geopolitieke geheel een gegeven zijn. Alleen de media proberen steeds een moreel standpunt de boventoon te laten voeren, bezien vanuit de kant die door de politiek wordt gekozen in een bepaald gezamenlijk verband. Bijvoorbeeld van de Russische Federatie, van de EU, van de VS en Canada en ook van China.

In het voorjaar van 2022 komt Browder met een vervolg op 'Red Notice'. Daarin worden de ontstane perikelen rond de Magnitskij-wet geschetst tot aan de inval van Rusland in de Oekraïne.³⁷ Zijn relaas is heel erg illustratief voor alles wat ik hiervoor heb verondersteld, wat al door zijn eerste boek mede was ingegeven. Het toont de ware aard van de verhouding tussen Rusland en de rest van de wereldgemeenschap; maar ook de verhoudingen binnen het Rusland van na de Wende. Eigenlijk is er nooit sprake geweest van een eind aan de Koude Oorlog en eerder een adempauze in die oorlog die door het instorten van het Sovjetstelsel werd aangezet. Het Westen heeft hier laks en zelfvoldaan op gereageerd en niet doorgehad dat Rusland de

³⁷ Bill Browder: *Freezing Otder, a true story of money laundering, murder and surviving Vladimir Putin's wrath*; Simon & Schuster, 2022.

draad van het Leninisme weer oppakte en hernieuwd tot leven riep. Nu wordt ook duidelijk dat Sontag's veronderstellingen heel erg raak waren. Het kapitalistisch antiwesterse Leninisme vertoont veel overeenkomsten met het Nazisme van Adolf Hitler in al zijn manifestaties. Het gedraagt zich inderdaad enorm tiranniek en aangedreven door een gedoodverfd (niet eens zo'n) aanbeden leiderstype. Browder is daarbij de rol gaan vervullen van de goedgezinde tycoon die het kwaad met alle middelen bestrijdt zoals beschreven in de Mark Dane thrillerserie van James Swallow. Met dat verschil dat Browder strijd met het recht als wapen om het corrupte kapitalisme onmogelijk te maken of in te perken. Dat is hetzelfde recht dat in de ogen van Pistor kapitaal schept! Browder denkt in de termen van een algemeen geldend recht dat terug gaat op de verworvenheden van de Franse Revolutie en het meest perfect is vastgelegd in de 'Rechten van de Mens'. Dat die geldigheid beperkt wordt door het roverskapitaal is natuurlijk een evidentie. Maar we kunnen nu ook op wereldschaal de reikwijdte van dat uniforme recht gaan traceren. Toch gaat dat allemaal terug op de gruwelijke gevolgen van een wel heel curieuze manier van machtsmisbruik door een corrupt economisch systeem in een enkel land dat leidt tot een lugubere moord van iemand die de gevolgen nagaat. De Magnitskij-wet blijkt de achilleshiel van het Poetin-bewind. Dat geeft aanleiding tot een vorm van wraakzucht die de hele wereldvrede in het geding brengt. Maar eerst waren alle pijlen gericht op de instigator van die wet: Bill Browder als de persoon die deze moord aan de kaak wilde stellen en aan de wereldorde een instrument voor rechtvaardiging wilde opdringen.

Het is mogelijk dat het Poetin-regiem al lang heeft zitten broeden op het terugveroveren van de Oekraïne. Dat vergde waarschijnlijk veel tijd omdat het wapenarsenaal en het leger nog te veel op het verleden teerde. En dus versleten was. Eerst moest die hypersone raket de 'Satan' nog bedrijfsklaar worden gemaakt. Ook moest de disciplinerende van het volk nog worden geperfectioneerd. De afwisseling van Obama door Trump was een welkome adempauze. Natuurlijk wisten de Russen dat onder Obama Amerika was overgegaan tot intensieve bewapening van het verdeelde land. De afscheiding van de Krim en de twee volksrepublieken in het oosten werkten ook niet in het voordeel. Want dit gaf de Oekraïense nationalist die op de Europese hand waren de absolute meerderheid. Hierdoor konden ze de weifelaar Porosjenko door de populaire televisieheld Zelensky laten aflossen. Inmiddels is Porosjenko een fanatiekere Oekraïner dan Zelensky. De bemoeienissen van Browder waren natuurlijk helemaal een doorn in het oog van het regiem. Dat verschafte het Westen de mogelijkheid via het internationaal recht doorgevoerde sancties in te stellen. Met zelfs onteigeningen en de ontzegging van het zich over de grenzen te verplaatsen. Deze vorm van recht schiep deze keer

geen kapitaal maar vernietigde dat juist! En daarmee raakte het de Russische economische elite op een teer punt: te kunnen leven zoals een tycoon in het Westen. Met de komst van Biden in Amerika die het beleid van Obama beslist zou gaan doorzetten, was er ineens haast geboden. En dus toonde het regiem heel plotseling zijn ware aard. Ook al had Nemtsov dat op zijn Facebook-pagina's in de vorm van de Poetin-manifesten al allemaal eerder geopenbaard. Dat kwam na zijn dood terecht op de Meduza-website in een bewerking van de beheerders van de nalatenschap van Nemtsov. Het belangrijkste manifest [Poetin.Oorlog](#) heb ik in het Nederlands vertaald en deze link sluist U daarnaar door.

Nemtsov documenteerde ook het schandalig corrupte en zichzelf verrijkende gedrag van de Poetin-kliek. Dit is ook nu nog op die website in het Russisch te vinden. Het werd weer door Navalny gebruikt voor het aan de schandpaal nagelen van het regiem. Dat wat er vervolgens met Nemtsov en Navalny is gebeurd demonstreert weer de genadeloosheid van het regiem. Daar is ook Magnitskij het slachtoffer van geworden toen deze aantoonde dat een zogenaamde belastingteruggave via de belastingambtenaren in de zakken van uitverkoren vazallen verdween om er vastgoed in het Westen mee te financieren. Browder kwam in Finland in contact met Nemtsov die hem alle steun toezegde. Op die bijeenkomst ontmoette hij ook de filmer Nekrasov die weer door het regiem werd overgehaald om hem te belasteren vanuit het Westen. Nota bene door Browder daarvoor persoonlijk op film vast te leggen en hem zogenaamd te interviewen.

Na de barbaarse inval in de Oekraïne wordt er nu hevig gespeculeerd over de beweegredenen van de volksmenner Poetin. Men trekt zijn hele leven na om een verklaring te vinden voor de barbarij. Natuurlijk is de grote vraag hoe het heeft kunnen gebeuren dat een simpele straatjongen uit Petersburg zich heeft kunnen ontwikkelen tot de alleenheerser van een groot rijk met zeggenschap over het inzetten van een heel leger voorzien van atoomwapens. Steeds wordt de belangrijkste grondslag voor zijn opkomst niet benoemd. Poetin was KGB-er in Oost-Duitsland. Daar ervoer hij de benardheid waardoor de Oost-Duitsers werden geplaagd in het aanschijn van het vrije Weten.

Ooit in '76 bracht ik twee weken vakantie door in Polen en bezocht Krakow en Zakopane. Daar liepen op straat met veel aplomb militair uitgedoste personen die achter hun rug om de gek werden aangestoken. In gesprekken met mensen op staat werd ons duidelijk gemaakt dat men vooral aan de Russen een verschrikkelijke hekel had. Ze werden als bezetters beschouwd. De nazibezetting was in hun ogen overgegaan in een nieuwe bezetting vanuit het onvrije en onderdrukkende Oosten. Tussen nazi's en commies was in hun ogen alleen maar een summier

verschil in de wijze van de uitgeoefende dictatuur! Dat moet Poetin ook hebben gevoeld en hebben gecompenseerd door Rusland op zichzelf weer groot te willen maken. Om zo te verdringen dat de Oostbloklanden van Rusland walgen. Hij nam zich voor de invloed van het Westen die Gorbatsjov nog had toegelaten met strakke hand weer terug te dringen. Hij nam zich zelfs voor om het Westen op een uiterst gewiekste manier een flinke loer te draaien wat als revanchisme kan worden aangemerkt.

Hoe geheimzinnig hij ook leeft, over wat hem beweegt is hij opvallend open. Kijk naar zijn toespraken! Lees de manifesten op RIA-Novosti! Al op 22 februari wond hij er in zijn televisietoespraak geen doekjes om. Spuug je vijanden uit zoals een vlieg die je mond is binnengevlogen. Poetin spuugt op het - in zijn ogen hoogst decadente - Westen met Amerika voorop. En dat doet hij met vele Russen die nog met de Breznjev-doctrines zijn opgegroeid of opgevoed. Hij wil elke westerse invloed en aanwezigheid uitbannen. Maar wat kan er nou mis zijn met de wanstaltige inheemse uitbuiting van Rusland als het opgestreken geld in eigen land blijft. Dus al die aan het Westen verslaafde welgestelden mogen van hem zo snel mogelijk vertrekken samen met al die westerse bedrijven! Opgeruimd staat netjes.

De Oekraïne is een ander verhaal. Mijn Russische connectie begreep niet zo goed waar die wrede oorlog nou voor nodig was. Maar ik legde hem ter overweging voor dat Poetin de Oekraïne een lesje wilde leren, omdat het voor het Westen had gekozen en daarom de Russische wortels had verraden. En nu is het merkwaardige dat daar juist de Russisch gezinden de dupe van zijn. Daarmee heeft Poetin het juist voor heel lange tijd verbruidd. En mogelijk zijn eigen noodlot in werking gezet. Ook de Donbas is allang niet meer ook maar een sikkepitje blij met hun annexatie. Maar ook hier is de vraag of het Poetin iets kan schelen! Dit verdient de nodige uitleg!

Hiervoor zal ik het project van de Poetin-kliek uitvoerig vanaf het begin moeten schetsen. Daarbij moet ik benadrukken dat veel van wat ik stel nog wel flink speculatief is. Het ontstaan van de kliek en het toe-eigenen van het staatsbezit wordt heel nauwkeurig beschreven in het boek van de oud Moscow Times redacteur Catharine Belton.³⁸ Belton's relaas is volledig in overeenstemming met de informatie van mijn Russische informant vanuit het Petersburgse bestuursapparaat. Zij preciseert nog een heleboel. Maar zij laat de vraag rusten hoe het mogelijk is geworden dat die kliek de macht kon grijpen en het van Jeltsin overnam. Ik woonde in die tijd in Petersburg en volgde via mijn informanten en de staatstelevisie alles op

³⁸ Catherine Belton: *Putin's people. How the KGB took back Russia and then took on the West*; William Collins, Londen 2020

de voet. Maar ook door het lezen van de boeken van de belangrijkste Russisch journalist van die tijd – Anna Poelitkovskaja – die door het regiem ook genadeloos uit de weg werd geruimd vanwege haar kritische en al te diepgravend onderzoekende houding. Als Belton nog in Rusland had gewoond zou zij beslist hetzelfde lot hebben ondergaan! Volgens Belton heeft de voormalige Kremlin-bankier en Poetin-intimus Sergej Poegatsjov, Poetin in 2000 het presidentschap bezorgd.

Maar zo simpel ligt het niet. En ook de overwegingen voor deze overname moeten beter worden benoemd. Ondanks alle lof die Belton's studie verdiend. Uit het boek van Belton duikt het beeld op van een Poetin als een groteske en megalomane, uiterst gewiekste maffiabaas. Van een spiderman in het centrum van een schurkenweb. Maar we moeten de situatie op wereldschaal of op z'n minst rond de inzet van de NAVO in het voormalig Joegoslavië rond de machtswisseling in beschouwing nemen voor een nauwkeuriger benadering van wat Poetin steeds heeft bezield. Die bezieling en het opdringen daarvan op het Russische volk en het volgzame leger heeft iets monsterlijks teweeggebracht dat alleen is te vergelijken met de Bersiap in Indonesië na de Japanse capitulatie in september 1945. De Poetin-kliek heeft doelbewust de sfeer van na de Tweede Wereldoorlog willen doen herleven. Met als gevolg dat de inmiddels gedesillusioneerde Russische troepen zich als wildemannen gingen gedragen. Zoals de jonge Indonesiërs in hun revolutionaire bevrijdingsroes. Dat heeft de kliek over de Oekraïne, maar ook zichzelf, afgeroepen en het zal vele decennia duren aleer dat is gekalmeerd en verwerkt in beide nablurlanden. Zoals de rol van het koloniale leger de KNIL cruciaal was in het gedekoloniseerde Indonesië, zo was dat ook met het Russische leger na de Wende het geval. Met dat verschil dat in het laatste geval over kernwapens werd beschikt. Was dat niet het geval geweest zoals met Japan, dan zou het Westen nu nietsontziend over heel Rusland heen walsen en alle grote steden verwoesten zoals het dat deed met de steden in Nazi-Duitsland.

Kortom, wat er nu aan het gebeuren is van een krankzinnige orde! Alles draait om de toepassing van geweld onder kapitalistische omstandigheden in een wereldcrisis. Want daarvan is nu net uitdrukkelijk sprake. Er is in geopolitieke zin allang een wereldoorlog gaande tussen twee afgescheiden kapitalistische grootmachten die tot de tanden toe zijn bewapend en dat ook altijd zijn geweest of dat hebben hersteld. Onder de paraplu van de nucleaire afschrikking. En de 'spelletjes' die daarmee worden gespeeld sinds Hiroshima en Nagasaki. 'Hiroshima Mon Amour'³⁹ (om een eminente Franse nouvel-vague film hierover aan te halen)

³⁹ De film van Alain Resnais was het begin van de filmrichting nouvel-vague in 1959 en behandelt de verwerking in Japan van de gruwelijke atoomaanval. Het scenario was van de Franse feministische schrijfster Marguerite Duras.

Voor mijn afstudeerproject dat uitgemond is in het boek 'Van Berlage tot Bijlmer' dat verhaalt over de nogal bedenkelijke vorm die de stedenbouw in de zestiger jaren had aangenomen, had ik twee mentoren. De een was de roemruchte architect Professor Carel Weeber die in Nederland de Russische systeembouw had geïntroduceerd. In '98 nam ik Carel met een groep studenten mee naar Petersburg. Ik bracht hen in contact met mijn twee informanten, de ambtelijk stadsarchitect en de professor stedenbouw van de stad. De ander was socioloog professor Paul Drewe. In de voorbereiding van de reis van de groep van Weeber ging ik op Bouwkunde even langs bij Paul. Die was betrokken geraakt bij de renovatie van het oude arsenaal Novij Galandia - Nieuw Holland - waarvoor de EU 4 miljoen gulden beschikbaar had gesteld. Paul vertelde me smalend dat het arsenaal nog onder de marine viel en er dus een admiraal moest worden betrokken. En plotseling was die admiraal en ook al het geld verdwenen. Bij nader inzien bleek dat de beste man zich met het geld in de Cariben had gevestigd. Het was in dezelfde tijd dat de hele Baltische vloot door de kliek van Poetin zogenaamd werd geprivatiseerd. Op z'n Russisch schetste dat de staat van de marine, maar ook van het leger. Maar het zegt ook iets over een belangrijke connectie van Poetin. Die met het leger en haar overjarige leiding. Politkovskaja schreef midden jaren negentig over de invloed van de maffia op de hele economie. En over de achteloosheid van het benaderen van de Tsjetsjenen en de staat van het leger. De soldaten en hun commandanten waren arme sloebers geworden. Met wapentuig dat totaal was verouderd en nog van net na de oorlog. Ondertussen werd Poetin naar Moskou gehaald om er directeur van de voormalige KGB te worden - nu de FSB. Het leger deed een beroep op hem: moderniseer en beloon ons. Dat leidde tot een heimelijke militaire staatsgreep die Jeltsin en zijn kliek van mediamagnaten aan de kant schoof. Poetin was degene die dat achter een schijn van democratische uitverkorenheid voor het publiek verborg. Maar ook voor het Westen. Sindsdien is Rusland in feite een militaire dictatuur met een ogenschijnlijk besmukte alleenheerser.

Maar die coup was over een periode van 10 jaar voorbereid. Er was een eenheidspartij opgericht die als in het fascisme alles op een piramidale manier verbond. Van politiek, tot cultuur tot bedrijfsleven en natuurlijk het leger. Eind jaren tachtig was de staatskas door de KGB geroofd en naar Canada getransporteerd, waar de KGB er over beschikken kon. De staatsbedrijven waren geprivatiseerd en toebedeeld aan eigenaar-directeuren die zich verrijken mochten. Dat hadden de KGB'ers opgestoken van Amerikaanse adviseurs. Dat alles om

Rusland uit de greep van de alomtegenwoordige maffiabendes te wurmen. Tycoons had het land nodig! Maar ook een afkeer van het Westen om te voorkomen dat met name vanuit de krachtige Verenigde Staten door middel van investeringen het land en haar cultuur werd overgenomen. Dat begon al met het verschijnen van McDonalds-restaurant als eerste particuliere eetgelegenheden. Ikzelf maakte van dichtbij de komst van Ikea voor het opstarten van de moderne woninginrichting mee. Voor de renovatie van de sovjetwoningbouw van binnenuit. Daarvoor introduceerden we vanuit Nederland architectuurbladen om een sfeer te scheppen. Nederland was zo ook behulpzaam bij het moderniseren van land- en veeteelt via de tussenstap van Wit-Rusland. En Duitsland leverde de modernisering van de industrie en de spoorwegen. De overige infrastructuur is tot op de dag van vandaag nog steeds een gatenkaas. Het land is gewoonweg veel te omvangrijk om zomaar te moderniseren. Dus scheidden de metropolen zich van het platteland. Maar alle modernisering en economische ontwikkeling vergde vele decennia. Poetin was daarvan de regisseur en de noodzakelijke volksmenner. Allemaal vanuit een heel nauwkeurig opgezet programma. Het werkte allemaal wonderwel. Er ontstonden bloeiende industrieën, graanschuren en veestapels. Met name rond het eerder totaal verwaarloosde regio Wolgograd en de streek van Nizhnij-Novgorod naar Perm bij de Oeral. Langzamerhand werd Rusland een zelfvoorzienend groot land dat vooral teerde op de enorme voorraden olie en gas in het noorden en bij Astrakhan. Maar de Oekraïne koos de andere weg en entte zich op Europa en Amerika. Het werd nog veel sneller na het wegwerken van de maffia een bloeiende economische mogendheid. Letterlijk bloeiend, want graan en zonnebloemen waren de bedrijfsmotoren. En dat wekte in Rusland en bij de Poetin-kliek wrevel. Zeg maar desastreuze afgunst. Zoals bij een kind dat moet toezien dat de kleinere en jongere broer de uitverkorene is. En dan was er nog de Donbas. Dat was ooit het boerenland van de Don-kozakken geweest. Maar in de Sovjettijd werd ontdekt dat de ondergrond stikte van de grondstoffen en mineralen. Door Stalin werd het omgevormd tot een belangrijk mijnbouw- en industriegebied voor met name staalfabrieken. Na de Wende kregen de Amerikanen daar natuurlijk een oogje op.

En het was die toe-eigening die het Poetin-bewind wenste te voorkomen. Dan maar alles en iedereen naar de knoppen, als ze weigerden naar Ruslands Donbekken te vluchten.

Het bewind heeft dus op een uiterst gewiekste manier over dertig jaar de hele Russische economie, het leger met haar atoombommen en de cultuur in bezit genomen. En het duldt geen pottenkijkers. Het heeft zich opgeworpen als de hoeder van Rusland in al zijn facetten. Ook dat van de orthodoxe religie! Het doet nu de Oekraïne af als een nazistaat. Maar dat is een

apart verhaal. Stepan Bandera was wel degelijk een nazi die aansluiting met eerst Hitler-Duitsland en daarna West-Duitsland nastreefde.

Maar Rusland zet zich af tegen de Europese naties die groot zijn geworden met het kolonialisme (Engeland en Frankrijk). Of dat als tegenzet hebben geprobeerd via het Nazisme (Duitsland). Om daarmee ook Amerika te gaan overheersen en haar oorspronkelijke bevolking volledig uit te roeien en door een tot slaven of koelies omgevormde bevolking uit Afrika te vervangen.

Rusland voelt zich terdege miskent. Het heeft grote offers gebracht om het nazisme niet alleen bij Wolgograd een halt toe te roepen. Maar ook om het uit de Europese contreien te verwijderen. De Amerikanen en Engelsen moesten haast maken om nog een stukje Europa aan hun zijde te houden. Zo werd het echec van Lenin herhaald. En dat kunnen de Russische leiders sinds Chroesjtsjov niet uitstaan. Alleen Gorbatsjov had daar een andere kijk op ontwikkeld. Maar die werd nauwelijks door de bevolking gedeeld! In hun ogen had Gorby Rusland aan het Westen verpatst. De kliek van Poetin was dus ideologisch gedreven en dat is men in het Westen volledig ontgaan. Of wil men gewoonweg niet zien. De enige met een andere kijk was Trump, maar die werd door de Clinton-kliek weer weggezet als een bedrieger en een charlatan. Nogmaals: dit alles dus in de ogen van het Russische publiek dat dit via de staatsmedia werd voorgespiegeld. Maar daarmee is dit nog niet een volstrekt valse voorstelling van zaken. Het is een visie die aanleiding geeft tot dat Nazi-brandmerk. Natuurlijk is het zo dat dit brandmerk het regiem goed uitkwam om te verhullen dat het zich aan het volk mateloos verrijkte. Hoewel dat volk dat eigenlijk niet zo veel kon schelen als de welvaart maar gestaag steeg. En dat deed het tot aan de instelling van de vermaledijde sancties. Dat vormt nu de achilleshiel van het regiem en daarom is alles erop gericht die van tafel te krijgen.

De patstelling op dit moment is dus tweeledig. De twee legers hebben zich zoals in de Eerste Wereldoorlog tegenover elkaar ingegraven. Toen in Noord-Frankrijk, nu in de Donbas. Maar datzelfde geldt ook voor het Westen met zijn militie, de NATO geheten, tegenover de Russische staat met zijn verouderde troepenmacht. Het bezit van kernwapens maakt daarbij het verschil. Zelfs een tactisch gebruik kan de wereld nu doen ontploffen. En zowel in het Pentagon als in het Kremlin is men daar uitermate van bewust. Dus hoopt men in het Westen op een snel verdwijnen van Poetin, door zijn plotseling overlijden of een aanslag. Zoals in het Kremlin wordt gehoopt op de spoedige dementie van 'Sleepy Joe'. Allemaal wensen die de vader zijn van de gedachte. Het zijn weer de Clintons die Rusland dwarszitten. Zoals in Kosovo en Servië, waar niet de VN maar de door Bill Clinton aangestuurde NATO tot verschrikkelijke bombardementen overging. Die volgden nadat weer na de val van

Srebrenica was aangetoond dat de VN een machteloos instituut was. Zo zal dat ook voor een Europees leger gelden. En dus is het aan het Amerika van de Clintons met hun voorlui op de werkvloer: Obama en Biden. Zo speelt dus ook het World Economic Forum geen enkele wezenlijke rol. Dat zal ook wel niet van China zijn te verwachten. Want die kijkt de kat uit de boom om zelf het moment te kiezen om toe te kunnen slaan in eigen voordeel. Met het lot van de wereld is China echt terecht nooit begaan geweest.

Alleen een mateloze vermoeidheid van beide kanten kan tot onderhandelingen leiden. Die moeten dan van beide kanten het besluit tot een bestendig vredesakkoord in gang zetten. Dat zou een uniek gebeuren kunnen worden. Want na de laatste wereldoorlog is zo iets nooit meer voorgevallen. Niet in Afghanistan, niet in Israël, niet in Syrië. Maar in de Oekraïne zal het absoluut wel moeten! Daarvoor is dan ook nodig dat men zich van elkaars tegenstellingen op de hoogte stelt en die respecteert.

Mij is het echter te doen om te traceren wat de vernieuwende rol van het Kapitalisme nog kan zou dat overal ter wereld wel elke economie aanstuurt. Dan gaat het om de mogelijkheden die dat biedt. Maar ook om wat het onmogelijk maakt in deze kritische tijd.

Ik ben 'getriggerd' door de pregnante stelling van Pistor dat het huidige kapitalisme voor het oplossen van het milieuvraagstuk van de noodzakelijke energietransitie en de opwarming van de aarde een flinke wijziging verdient. Dit is het grote maatschappelijke probleem van deze tijd, samen met het bevolkingsvraagstuk dat er een verlengde van is. Het probleem dat Rusland de wereld stelt - het halsstarrig verongelijkt zijn en de criminele instelling van het regiem - is dat beslist niet. Zodra de Russische bevolking inziet dat juist het gebruik maken van Westerse investeringen en technologie het land enorm verder zal helpen, dan zal die zich met militaire hulp snel ontdoen van de Poetin-kliek. Dat gaat gebeuren als de economie door de sancties ernstig gaat haperen, mogen we in het Westen hopen. Rusland ging weliswaar moeizaam mee met de tijd, maar is nu terug naar 75 jaar geleden. De loopgravenoorlog die nu in de Oekraïne tussen twee divergerende kapitalistische stelsels wordt gevoerd, zal beslist wel worden beslecht. En wel in een of ander voordeel met een bestand en een pacificatie. Net als na WOI. Ook al mondde dat weer uit in een WOII 20 jaar later. Daar zullen toch wel de wijze lessen van zijn geleerd mag men aannemen.

Met China is dat voorlopig nog een ander verhaal. Dat laat zich door het Westen nooit en te nimmer de les lezen. Maar het Kapitalisme zal wereldwijd vanzelf wel uitlopen op een globaal

stelsel. Voor de genoemde breinbrekende problemen zal dat wel moeten. Dat stelsel zal dan regionaal worden ingekleurd om zo de tegenstellingen niet langer onoverbrugbaar te laten blijven. De rede zal echt wel overwinnen. Maar het is uitermate interessant hoe Pistor zich die verandering van het kapitalisme heeft voorgesteld. En ook hoe dat kan uitpakken op welke schaal dan ook. Want de grote vraag is: zijn er wel oplossingen mogelijk al is het maar stapje voor stapje. En duidelijk is dat de tijd enorm dringt. In al mijn essays schets ik een apocalyptisch beeld. Maar dat is maar een kwestie van voorgevoel. Ik wens nu ook in mogelijke oplossingen te denken. En inderdaad: Pistor draagt die werkelijk wel aan.

privaat versus publiek belang

Pistor zoekt eigenlijk naar mogelijkheden om de oogmerken van het socialisme in het kapitalisme te integreren. Geen promoten van een systeemverandering, maar van een introductie van een dubbel perspectief dat nog nooit heeft geprevaleerd. Uit bittere noodzaak opgedrongen, moeten alle sluiproutes worden afgesneden via het algemene recht. Het maken van afwegingen van het publieke belang tegenover het particuliere belang dat nu nog overal absoluut de boventoon voert moet volgens haar op allerlei manieren worden afgedwongen. Ze stelt daarvoor een hele reeks van tactische zetten op de agenda. De Magnitskij-wet betreft nog steeds het laten prevaleren van een particulier belang. Maar in dit geval via een supranationale ingreep tegen een al te corrupt of malafide staatsstelsel. Deze staatsstelsel hebben belang bij het afperken van hun territorium tegen het in feite onbegrensde kapitalisme. Terwijl ze op hun beurt weer zonder scrupules van die grenzeloosheid gebruik wensen te maken om hun eigen kapitaal uit te zetten. Nu blijkt die grenzeloosheid warempel succesvol ook al kost het mensenlevens en vergt het heldendom. Maar dat had Pistor al uit en te na geconstateerd.

Wat Pistor wil is een totaal veranderde instelling van de kapitaal scheppende advocatuur. Die moet zich scholen in het afwegen van publieke belangen tegen de particuliere listen en trucs om het recht op bezit en vermogensgroei te behartigen. Dat vergt allereerst een nieuw soort advocatenopleidingen die aanleert om af te zien van de lucratieve baantjes. Het is allemaal heel idealistisch en dus moet er voor de publiekgerichte benadering van de advocatuur enorme promotiecampagnes worden opgestart. Zo komen dan misschien de zestiger jaren weer wat terug. Nu niet in het bestrijden van het regentendom. Maar in het bestrijden van het individualisme dat uitsluitend verbonden is met persoonlijk gewin.

Tegenwoordig is overal op de wereld individualisme schering en inslag. Het is vooral de reclame die daar op een misselijkmakende manier op inspeelt. Zowel de reclame als de propaganda maken gebruik van dezelfde psychologische trucs en opdringerigheid. Maar wel wordt er geappelleerd aan gevoelens die serieus zijn te nemen. Zoals de wens om gewaardeerd te worden en niet in de persoonlijke ontwikkeling te worden beperkt. En ook om onrecht te moeten kunnen uiten en compenseren. Zo ook om in een omgeving of land te wonen waar men zich veilig voelt en met de overheersende cultuur is verbonden of daarin een gerespecteerde plaats te hebben. Het recht in het Westen gaat daarvoor principieel terug op de met de Verlichting geformuleerde 'Rechten van de mens' (die inmiddels in het nogal decadente Westen al zijn uitgebreid tot de 'Rechten van elk levend Wezen'). Dit staat ook in de benadering van Pistor voorop. Ze stelt nog niet dat een dergelijk recht prevaleert. Het blijft nog een kwestie van afwegen. Maar het probleem is dat in de landen waar geen burgerlijke revolutie heeft plaatsgevonden of het verlichtingsdenken niet de overhand heeft, het recht niet wordt toegepast zoals zij het voor heeft. Dit geldt natuurlijk voor landen met een tiranniek bestuur. Maar ook in de landen die marxistisch zijn ingericht geldt het recht niet als zodanig. Het recht van Pistor is op humanistische leest geschoeid. Zoals de Franse structuralistische Marxist Althusser al stelde is het marxisme geen humanisme en heeft er weinig voeling mee. Daar ligt nog altijd de focus op de klassenstrijd en zijn de mensen nooit humanistisch gedisciplineerd. Dit geldt ook voor alle landen die te duchten hebben gehad van het Westers kolonialisme!

Hier komt de scheiding in verschillende kapitalistische stelsels uit voort. Dit scheidt dus ook het Westen principieel van China! Maar Pistor haalt nu een algemeen belang naar voren dat de mogelijkheid van menselijk voortbestaan in het geding brengt. En hierdoor wordt Pistor's benadering uitermate belangwekkend, mits die is te behartigen door een supranationaal orgaan dat algemeen wordt erkend. Welnu: China staat hier ondanks haar volkomen begrijpelijke afkeer van het ooit via de handel zo koloniserend ingestelde Westen waarschijnlijk wel voor open.

Maar voor Rusland onder Poetin is dit beslist niet het geval. Dit spitst zich nu toe op de oorlog in de Oekraïne. Dit werd eens te meer duidelijk het afgelopen jaar en het werd dit jaar met de viering van Rusland-dag - elk jaar op 12 juni - op de spits gedreven. Rusland viert dan haar veronderstelde grootsheid sinds Peter-de-Grote. Rusland wil niet worden

lastiggefallen met een mogelijke tirannieke bezettersrol in het verleden voor 1989. Het wenst uitdrukking te kunnen geven aan haar onuitgesproken walging van het Westen, waar nu de Oekraïne onder Zelenskij model voor staat. Hier wringt de schoen!

Ondertussen viert de Oekraïne haar verbondenheid met Europa in een popfestijn. Haar folkloristische popband Kalush Orchestra wint overtuigend met het nummer Stefania het Eurovisiesongfestival door de stem van het miljoenenpubliek. We zien hoe de stemmers hun door de media opgewekte medeleven omzetten in het Italiaanse eurospektakel. Een schril contrast met de Rusland-dag. Ondertussen neemt Baudet het op voor de Russen. Die zouden zijn aangezet tot de oorlog omdat het Westen de Oekraïne zo nodig de EU en de NATO wilde binnenloodsen. Nooit heeft Baudet zo weinig sympathie geoogst. Maar wel staat de paus min of meer aan zijn kant. Baudet is de populist bij uitstek die geen publiek meer trekt. Maar toch lijkt me evident dat Baudet, maar ook omroep Ongehoord Nederland een punt hebben. Als Oekraïne kiest voor een associatie met de EU door het Oekraïense deel van het volk, dan is het vanzelfsprekend dat de Russisch-gezindten voor een associatie met Rusland willen kiezen. Al eerder beschreef ik dat in de Krim het hier voor de annexatie niet op aan kwam omdat hier de gezamenlijkheid juist nog uitermate werd uitgeleefd. Maar sinds dat associatieverdrag en het afdwingen daarvan is alles veranderd. Het Westen is economisch zeer agressief actief geweest, maar heeft ook Kiev in het geniep van wapens voorzien. Omgekeerd heeft Poetin natuurlijk hetzelfde gedaan. En zo is de hele situatie die altijd al een patstelling was op de spits gedreven. Mij lijkt dan dat er stappen terug moeten worden gezet en dat kan niet anders dan via de VN gebeuren, waarvan al in Joegoslavië bleek dat deze te weinig daadkrachtig is. Nu staat de situatie op scherp. Maar ongetwijfeld zal na verloop van tijd wel weer een redelijk overleg worden doorgevoerd nadat er allerlei militaire en politieke onevenwichtigheden zijn gladgestreken. Zo ging het in WOI en eigenlijk ook na WOII.

Populisme is een begrip dat de socialisten introduceerden in het interbellum. En door de opkomst van het fascisme is het sindsdien met die politieke stroming gelijkgesteld. Maar dit is nogal bedenkelijk. Socialisten reduceren alles tot klassenstrijd en liberalen zijn voor een grenzeloos en niet aan volkeren gebonden kapitaalsbelang. De verbondenheid van mensen aan hun taal en volkscultuur wordt daarmee in een kwaad daglicht gesteld. Maar ondertussen blijven ook socialisten en liberalen vasthouden aan natiestaten. Het is allemaal maar een kwestie van afkeer van de tegenstander. Het woord 'populist' is zelfs een scheldwoord geworden als uitdrukking van die afkeer. Maar de verbondenheid van een territorium en een taal

is iets wat het zogenaamde gewone volk verbindt dat ermee de publieke minderwaardigheid compenseert. Want dat het volk als minderwaardig wordt weggezet komt in de afkeer ook tot expressie. Maar het aardige van afkeer is dat het psychologisch een verdringing geldt van wat men bij zichzelf verafschuwd. Daarom moet de afkeer worden gekoesterd om tot het openstaan voor het volledige zelf te komen, zo stellen therapeuten. Ook de afkeer dient inclusief te worden behandeld. Dat gaat echter niet zomaar en hier is de Oekraïne een toonbeeld van de dramatische gevolgen.⁴⁰

Afkeer zet zich om in walging. Dat is als emotie spreekwoordelijk gerelateerd aan wat de galblaas afscheidt. Gal wordt gespuwd over het voorwerp van walging. Eenzijdig! Maar dat spuwen moet worden getemperd. In banen geleid. Om het niet tot geweldsexplosies te laten leiden. Walging houdt verband met woede waartoe het driftig aanzet. En dan verscheuren de nog beheersbare tegenstrijdige relaties. Dat heb ik in Kiev zien gebeuren terwijl het in de Krim en Odessa nog pais en vree was. Ineens zijn de poppen naargeestig aan het dansen geslagen. Walging dreigt elke bezinning en herstel onmogelijk te maken. 'Mein Kampf' was ermee doorspekt. Het eindresultaat is ook altijd immens lijden en verdriet. En trauma's die maar niet willen oplossen. De wereld links en rechts zij gewaarschuwd. Op 22 februari 2022 begon Poetin te spuwen vanonder een nucleaire paraplu. Die paraplu kunnen we niet wegtrekken, maar wij zoals we door Poetin nu worden gestigmatiseerd kunnen alleen maar de zwaarste wapens bevoorraden. Voor een macabere dans die duurt tot de gal spuwende aanstichters bij zinnen komen. Of die zinnen in een tomeloze geweldsspiraal volkomen verliezen. Dus nu niet langer de zinnen te buiten, maar aansporingen tot wederzijdse bezinning? Of moet men alles op z'n beloop laten om na afloop via het recht te beslechten wie er hoe gestraft moet worden. Zoals na Neurenberg?

⁴⁰ Men zou kunnen denken dat ik me baseer op de inzichten van Christopher Lasch, zoals geformuleerd in zijn boek *The Revolt of the Elites: And the Betrayal of Democracy*, W.W Norton Publishers, New York, 1994. Ik stem weliswaar vergaand overeen met wat hij daar veronderstelt over de verhouding van de Elites tot het Volk dat populisme aanhangt. Dat verraad van de democratie durf ik echter volstrekt te ontkennen. De Elites menen nu juist het beste met het volk voor te hebben. Maar dat Volk is ongrijpbaar geworden en de Elites roepen alleen nog maar onoplosbare onmogelijkheden op die allemaal in milieucatastrofes uitmonden. De Elites zijn eerst te hypocriet en daarna te schijterig geworden om het Volk tot reddende acties aan te zetten. Nog steeds durven ze niet de kinderloosheid te propageren die elke oplossing zou kunnen inlossen. Maar Lasch grootste blinde vlek is het belang van het ontstaan van de popcultuur dat populisme door populariteit vervangt. Lasch schreef eerder *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*; W.W. Norton Publishers, New York, 1979. Dat boekwerk leunt zwaar op het gedachtengoed van de Frankfurters en hun culturalistische interpretaties van Freud en Marx. Ook in dit werk gaat Lasch de mist in door niet in te zien dat het met trots uitdrukking geven aan de persoonlijke eigenheid - bepaald door afkomst, lichamelijke gesteldheid en geaardheid – maatschappelijk opgewekte gevoelens van minderwaardigheid kunnen compenseren. Ook al is dat ook weer niet een oplossing voor de mogelijk werkelijke onrust- en onlustgevoelens op de achtergrond. Frappant is dat hij als zijn mentor onder ander Phillip Reiff noemt. Reiff was een Freudkenner die ooit met Susan Sontag getrouwd was geweest. Er wordt beweerd dat het juist de nog piepjone Sontag was die zijn dissertatie over Freud te boek stelde. Na haar breuk met Rieff ging ze over tot het aan de kaak stellen van de interpretatiedwang van het Marxisme en het Freudianisme. Dit voerde haar tot het schrijven van het illustere essay 'Against Interpretation' in 1966.

Feit is dat we ons de hele tijd blijken te hebben vergist. De oorlog woedde door als een ondergrondse voortwoekerende veenbrand.

Is dit nog het recht waarover Pistor schrijft als zou het kapitaal scheppen? Jazeker wel; dat schept het in de vorm van de financiering van hulp. Van zogenaamde herstelbetalingen of schuldverplichtingen. Kapitalisme is uiterst vitaal, het weet altijd weer een nieuwe creatieve start te organiseren. Die dan weer de gewiekste creatievelingen fortuinen oplevert. Maar het is Pistor erom te doen dat voor eens en altijd in een andere richting te sturen. Het is haar nog ontgaan dat voor deze omwenteling – een ongewilde heftige revolutie – eerst de totale afbraak nodig schijn te zijn. Dan nog zit nu het stelsel vast in een onmogelijke, niet te corrigeren, twee- of eigenlijk driedeling. Maar het allergrootste probleem – wat de oorlog in de Oekraïne verre overtreft – is de noodzaak om voor het milieuprobleem een mogelijkheid voor devolutie in te voeren. We zullen met z'n allen over de hele wereld terug moeten schroeven, in bevolkingsaantallen en in energieverbruik op korte termijn. We zouden te maken kunnen krijgen met een nieuwe crisis, nog veel dieper dan die van de dertiger jaren. Hoe is te voorkomen dat dit de hele wereld in groot gevaar brengt. En in het verlengde daarvan zijn er andere omgangsvormen nodig in het geopolitieke verkeer. We zullen moeten omgaan met wat Richard Sennett onlangs aanduidde als 'ambigüiteit'.⁴¹ Dit begrip kan mogelijk het begrip 'Differend' van Lyotard gaan vervangen. Het probleem met Lyotards begrip is de aard van de elkaar uitsluitende tegenstellingen. Dat komt nooit tot enige leefbare overeenkomst. Het omgaan met ambigüiteit noopt tot het ontwikkelen van omgangsvormen en fatsoen dat verder gaat dan dat van de burger die er het desastreuze effect van walging mee probeert te voorkomen. Allereerst door onze neiging tot walging en woede in productieve banen te leiden. Dat zou met wederzijds respect moeten beginnen. Maar respect voor elkaar is ook al ras weer de dood in de pot. En dat moet allemaal met instemming van de hele wereldgemeenschap. Ik denk dat het opzetten van het WEF deze notie als achtergrond kan hebben. Wie zal het zeggen! Maar zeker is dat onze hoop op China is te vestigen. De wereld

⁴¹ *Building and Dwelling, Ethics for the City* van Richard Sennett, essay uit 2018 boekbesprekingen van Paul Strijp 22 maart 2019:

Ondanks fascinerende visie op de metropool vertilt Richard Sennett zich in Stadsleven aan zijn ethiek van de stad. Richard Sennett Stadsleven. Een visie op de metropool van de toekomst. Vertaald door Maarten van der Werf. Meulenhoff. Amsterdam, 2018.

Kan ethiek leidend zijn bij het ontwerpen van een stad? Met deze vraagstelling begint Sennett aan een stedenbouwkundige zoektocht naar de metropool van de toekomst. Die tocht is buitengewoon informatief en fascinerend, dit boek verveelt geen moment. Sennett laat zien hoe tal van belangwekkende stedenbouwkundigen vanaf de negentiende eeuw elk op hun eigen manier vorm hebben gegeven aan de relatie tussen de fysieke stad (ville) en de overtuigingen in die stad (cité). Daarnaast passeren allerhande zeer lezenswaardige beschouwingen de revue, bijvoorbeeld over de invloed van technologie op en in de stad. Sennett breekt daarbij een lans voor -wat vrij vertaald genoemd zou kunnen worden- ongemak, door hem aangeduid als complexiteit en ambigüiteit. Het expliciete antwoord op zijn initiële vraagstelling (kan ethiek leidend zijn bij het ontwerpen van een stad?) blijft helaas achterwege. Ook zijn ethiek van de open stad is verre van coherent.

van Xi is van onze goede wil te overtuigen! En ook van iemand als Baudet is het vertrouwen te winnen in plaats van hem maar steeds tot zondebok te bestempelen.

Het gaat erom meerduidig denken te stimuleren; iets wat ontzettend moeilijk valt aan te leren en te beheersen. Daarop moet zeker de filosofie en de literatuur zich volledig openstellen met de broodnodige overtuigingskracht!

In de NRC is een nieuwe ideoloog als opiniemaker naar voren getreden – misschien wel op een doortrapte manier geschoven – die nu de populistten in de verdomhoek plaatst omdat ze maar steeds in termen van 'ze' redeneren. Zonder even te benoemen wie 'ze' toch wel mogen zijn.⁴² Maar tegelijk doet deze opiniemaker hetzelfde door die ze laatdunkend als de 'populisten' te kwalificeren. Natuurlijk om dan alle walging over hen uit te storten. Steeds is dit de truc van 'de pot verwijt de ketel'. Dan dient vervolgens 'Ongehoord Nederland' de NRC weer van repliek waarna deze van valse journalistiek wordt beschuldigd door de ombuds-persoon van de media. Dit leidt tot onontwarbare knopen die voor de 'eenvoudige' lezer niet zijn te volgen. Die lezer valt dan maar terug op het oordeel van Johan Derksen, zolang het nog kan. Resultaat: productie van verregaande desinteresse. En nieuwe vormen van giftige afkeer en vluchtgedrag!

Terug naar de voornemens van Pistor. We zullen voor het laten prevaleren van het publieke belang flink in de buidel moeten tasten. Groen kapitaal heeft helaas geen marktwaarde. Hoe dit is te waarderen zonder het gevaar van een zware crisistendens is te doordenken. Let wel: een heikel en acuut te benoemen doordenkertje!

Op 18 augustus 1990 traden de Stones op in Praag. Stad van de schrijver Vaclav Havel die de eerste president zou worden van na de Wende. Een tweede Praagse Lente was zomaar ineens begonnen. Het werd omgedoopt tot de Fluwelen Revolutie. Dat wilden de jongeren uit de stad vieren met de komst van de Stones. Overal in stad verscheen een poster met daarop

⁴² Ik doel op Sjoerd de Jong en zijn diverse vlijmscherpe opiniestukken. Zoals: ***'De fantasiewetenschap van de omvolkers Complotdenke: bij de recente racistische aanslag in Buffalo speelde het geloof in 'omvolking' mee, de bewuste vervanging van het witte ras. Waar komt dat giftige idee vandaan?'*** NRC 3 juni 2022. De vraag waar het thema van de 'omvolking' vandaan komt is niet zo moeilijk te benoemen. Kijk maar rond in de volksbuurten van vroeger in de grote steden en bekijk de huidige situatie aldaar. En wie het gif heeft uitgestrooid mag uit mijn essay op een genuanceerde manier ook duidelijk worden. Dat als giftig beschouwen gaat terug op de veronderstelling dat nazisme het gevolg zou kunnen zijn. Daar hebben ze in Rusland weer de omgekeerde kijk op... Let wel: In mijn visie is er van omvolking geen sprake; wel van een enorme hypocrisie bij de elite die deze situaties ondoordacht heeft gestimuleerd ter meervoudig economisch gewin. Kenmerkend is dat structureel het woord 'volk' door 'ras' wordt vervangen om het 'omvolken' zwaarwichtig en met walging te beladen.

geschreven: 'Tanks are rolling out, Stones are rolling in!' De briljante toetsenist van de band, Chuck Leavell - ooit van de Allman Brothers Band overgenomen, waarvoor hij nog in 1973 het roemruchte nummer 'Jessica' componeerde, - herinnert zich dat de stad een sfeer van vrijheid en opluchting ademde. Een uitgelaten menigte van 130.000 fans was getuige van het mirakel.⁴³ Maar al eerder in 1986 had Queen opgetreden achter het IJzeren Gordijn in Boedapest. Een aantal Westerse popacts, zoals die van The Wall van Pink Floyd of van Depeche Mode waren in het Oostblok en Rusland uitzonderlijk populair geworden oma ze daar de hang naar vrijheid tot uitdrukking brachten. Maar het summum was Queen en dat met name om het nummer 'I want to Break Free' waarin de hele band in drag optrad en Freddy zong dat hij genoeg had van het stofzuigeren in de woonkamer. Freddy was het summum geworden van wat Susan Sontag al in de zestiger jaren aanmerkte als 'Camp'. En waarvan ze het grote belang benadrukte. Dat werd weer heel apart in Oost-Europa geïnterpreteerd. Dat hield niet op met het overlijden van Freddy Mercury als gevolg van AIDS. Nog in 2008 trad Queen op in Kiev op grootse wijze op het Maidan-plein. Op de plek waar in 2014 de tragedie van de moord op 100 demonstranten zou plaatsvinden. Voor die gelegenheid was de oude zanger van de Free - Paul Rodgers - in de huid van Mercury gekropen. Vooral de Westerse pop en de interpretaties daarvan door Oost-Europese musici werd Poetin en zijn klik een doorn in het oog.

Deze gebeurtenissen markeerden de invoering van een nieuwe vorm van liberalisme, uitgerold over de hele wereld: het Neoliberalisme dat elk staatsbemoeienis naar de achtergrond ging dringen. In Oost-Europa was de invoering daarvan om het bolsjewistische staats-socialisme te vervangen bijzonder succesvol. In de Baltisch Staten zelfs nog het meest. Maar in Rusland, moederland van het bolsjewisme werd het vrijwel meteen een deceptie en liep uit op een hernieuwde vorm van wereldbedreigende staatsterreur. En nu dan heeft de inzet van die terreur het hele westerse neo-liberalistische systeem van in groot gevaar gebracht. De slavofiele terreur heeft op uiterst gewiekste wijze alle zwakke punten van het neoliberalisme weten te vinden en uit te buiten. En zet in op een totale ineenstorting door alle milieu-ogmerken tegen zichzelf te laten keren door middel van afpersing via manipulatie met olie en gas. Europa heeft veel te laat ingezien dat zij Poetin een chantagemiddel heeft verschaft door niet vroegtijdig de afhankelijkheid van Russische grondstoffen te niet te doen. Wil Poetin nu zo samen met China een nieuwe wereldorde van de grond te tillen die met het

⁴³ Zie: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/music/features/chuck-leavell-interview-rolling-stones-b2121738.html>

project van Lenin overeenstemt?

Poetin speelt hoog spel. Het is niet voor niets dat de Donbas in dat spel de spil vormt. De annexatie van de Krim vormde de ouverture. Poetin wenst de herovering van deze twee regio's die ooit aan de Oekraïne zijn toegevoegd als de glorie van zijn herstel van het Russische rijk dat met de Wende en de ontbinding van de Sovjet-Unie zo beschamend verloren was gegaan. Die herovering heeft hij nodig om de Russen de ogen te doen sluiten voor zijn kleptocratische manoeuvres die door Nemtsov en Navalny vlijmscherp en daadkrachtig aan de kaak zijn gesteld. Poetin heeft die daadkracht in de kiem weten te smoren. Door het uitoefenen van eliminatie-technieken die niet te bestraffen zijn met internationaal recht. Nemtsov heeft hij laten omleggen en Navalny heeft hij in een strafkamp laten opsluiten. Zodoende heeft hij de Stalinistische terreur weer doen herleven. Maar hij heeft buiten de weloverwogen strategie van het Westen gerekend met Amerika voorop. Rusland kon zich na de crisis van 1998 via zijn machtsgrepen herstellen door de aan hem schatplichtige oligarchen hun met louche middelen toegeëigende staatsbezit met Westerse hulp en investeringen lucratief te moderniseren. De hele Russische economie kreeg een kickstart door de investeringen van Westerse - vaak Amerikaanse, Finse en West-Duitse conglomeraten - die van met name Moskou een ultramoderne metropool maakten. Hierbij werd het roverskapitaal op slinkse wijze in het staatsapparaat ingepast, waarbij de corruptie 'netjes' in banen werd geleid. Zo ontstond er een semimaffiose oligarchie die van het Westen profijt trok door het moderniseren en onderhouden in te kopen. Door de sancties die indachtig de Amerikaanse Magnitskij-wet zijn ingesteld is plotseling dat hele stelsel gaan afbrokkelen. Het zal niet lang duren vooraleer het merendeel van de Russische bevolking duidelijk wordt dat Rusland nu opnieuw gedoemd is tot enorm verval. Dit alles was mede gegrondvest op de revenuen van gas en olie, op de herontwikkeling van de wapenproductie en -distributie. En bovenal op het beheer van een nucleair arsenaal.

Maar het economisch potentieel van Rusland was niet meer dan de economie van Nederland en België tezamen. En nu is ook dit aan het verschrompelen. Met lede ogen had Poetin moeten aanschouwen dat het in verval geraakte mijnbouwgebied van de Donbass door Russisch-Oekraïense oligarchen samen met de zware industrie van Charkov en Donjets, tot aan die van Dnjeprpetrovsk en Taganrog nabij Rostov weer tot opbloei was gebracht. Hierdoor was de streek weer aantrekkelijk geworden voor Westerse initiatieven. Er zou zelfs sprake zijn van investeringen in het ontginnen van lithiumvelden en 'fracking' van olie. In het midden van de negentiger jaren had Nemtson als secundant van Jeltsin nog gepleit voor het aamoedigen van westese investeringen. Door de Poetinkliek werd hij als een

verrader te kijk gezet in demonstraties van de Nasji-beweging, Poetins hitlerjeugd.

In de tweede helft van de negentiende eeuw was door de tsaar aan Engelse en vooral Frans-Belgische conglomeraten toegestemd om de ontdekte rijke steenkool- en ijzerertslagen te gaan ontginnen. Dit maakte het mogelijk onder hun leiding metallurgische industrie op te zetten. Arbeiders uit Rusland werden aangetrokken om de boerenbevolking, de zogenaamde koelakken, te verdringen. Net als in de Europese steenkool- en ijzerertsmijncentra als Leeds, Luik, Charleroi en Lille waren de arbeidsomstandigheden vanaf het begin welhaast onmenselijk te noemen. Voor de Europeanen was dit een erg aantrekkelijke optie om welvarend te worden in en vanuit Rusland, als een nieuwe vorm van kolonialisme. Een van de eersten was de Engelse ondernemer Hughes die een nieuwe fabriek met arbeidersnederzetting tot ontwikkeling bracht die hij Yoezovka liet noemen, een russificatie van zijn achternaam. Dit zou de latere grote industriestad Donjets worden, gelegen aan de naar het noorden stromende afsplitsing van de Don.⁴⁴

Vladimir Iljitsch Oeljanof zat rond die tijd - begin twintigste eeuw als een banneling in Zwitserland. Hij bestudeerde het Marxisme en de Europese arbeidersbeweging. Maar vooral ook het internationale bankwezen dat vanuit het afgeschermd Zwitserland het voorzichtig globaliserende kapitalisme aanstuurde. Hij ontdekte dat vooral het stimuleren van de staalindustrie en de wapenindustrie van doorslaggevend belang was. Ook traceerde hij de beginselen van wat Schumpeter later de 'creatieve destructie' zou noemen. Door de destructieve werking van de wapenproductie werd de internationalisering van het Kapitaal juist aangezwengeld. Het inzetten van wapens vernietigde lokale economieën die weer door nieuwe prompt vervangen konden worden. Zo ontdekte hij de grondslag van het Westers-Europese Imperialisme dat zich omhoog stuwde middels het met superieur geweld koloniseren van de Derde Wereld om er handelsterritoria te vestigen en goedkope arbeidskracht aan te boren. Er ontging hem echter nog een enkele belangrijke geopolitieke factor die door een andere denker als doorslaggevend werd aangemerkt. Dat Westers Imperialisme was gebaseerd op de scheepvaart om er landgrenzen als blokkades mee te omzeilen. Hollanders waren daar ooit mee

⁴⁴ Voor mijn verwijzingen naar de voorgeschiedenis van de invasie door Rusland van de Oekraïne wil ik met nadruk verwijzen naar het boek *'Ukraine, a nation on the borderland'* van Karl Schlögel; Reaktion Books, Londen 2022. Schoegel heeft heel Oekraïne afgereisd vanaf de jaren tachtig en daar belangwekkende impressies opgedaan die nu extra verhelderend zijn. Hij was een socioloog die in de DDR opgroeide maar niet was behept met het oogverblindende Marxisme. Hij las de steden en landschappen die hij in verschillende fases van de afgelopen 50 jaar bezocht door ze te zien met een afgezonderde blik en er hun geschiedenissen bij te slepen. Wat bij hem ontbreekt is een inzicht in de politiek-economische achtergronden omdat hij ook nooit bij de politiek of de planning betrokken wilde raken. Wat hij waarneemt weet hij met grote klasse en overtuiging vast te leggen! Oekraïne blijkt dan een bijzonder rijk geschakeerd land dat tussen Oost en West gemengd wordt en steeds opnieuw in een slagveld veranderd. Hij zag de bui al hangen!

begonnen vanuit Amsterdam, met zijn houthaven en revolutionaire scheepsbouw. Maar de scheepsbouw die door de staalindustrie werd mogelijk gemaakt gaf dat vanaf het midden van de Negentiende Eeuw een nieuwe grootschalige impuls. Het kolonialisme was een zeevaartimperialisme. Maar een nieuw tijd van spoorwegverbindingen en luchtvaart diende zich aan door dezelfde grootschalige industrie en haar globalistische magnaten mogelijk gemaakt. Oeljanov - oftewel Lenin - schreef zijn politiek zeer invloedrijke meesterwerk over het 'Imperialisme als Hoogste Stadium'. Die andere denker schreef vanuit een emotioneel-nationale betrokkenheid en frustratie zijn repliek daarop onder de titel 'Mein Kampf'. Zowel Rusland als Duitsland hadden niet meegeprofiteerd van dat Westerse Imperialisme en zouden dat op basis van die twee boeken alsnog proberen in gang te zetten. Lenin als de nieuwe Rode Tsaar en Hitler als de Zwarte Keizer. Interessant is in beide gevallen niet alleen hun diepdoordachte militaire strategieën, maar ook hun vergelijkbare wijzen van het disciplineren van zowel het werkvolk als de werkverschaffers. Een enkele persoon maakt blijkbaar steeds het verschil!

Op 31 augustus 2022 overleed Michael Gorbatsjov, de laatste erfgenaam en beheerder van de nalatenschap van Lenin! Naar mijn bescheiden mening heeft de wereldgeschiedenis nooit een tragischer figuur voortgebracht als Michael. Als de Griekse Mythologie nog niet een dergelijk figuur kent dan moet die nu alsnog worden geschreven als de Mythe van Michael. Door zijn tergende besluiteloosheid en langdradige gewauwel en geslijm, zijn we nu weer aanbeland in het hemeltergende jaar 1914 waarin de wereldorde begon te bezwijken. Toen werd alles beslecht op het slagveld dat was ingericht door de Belgisch-Franse mijnbouw die de industriële revolutie had mogelijk gemaakt ten bate van het Westerse Imperialisme. Dezelfde Belgisch-Franse staalmagnaten hadden het industriebekken van de Donbas in ontwikkeling gebracht dat Lenin tot zijn proletarische Oktoberrevolutie aanzette in 1917. Als een tactische meesterzet in een luwte in de alles verwoestende wereldbrand. Hij stuurde zijn legercommandant Trotski met de trein naar de Donbas om het Rode Leger aan te voeren in de strijd tegen de Witten en de Oekraïense onafhankelijkheidsbeweging die in het Banderisme zou uitmonden. En wel in het vervolg dertig jaar later. Daar loopt het huidige Russische leger nu tegen te hoop onder aanvoering van een aartsfalende volksmenner en roverskapitalist die zijn voornaam aan die van Lenin heeft ontleend. Opnieuw zal nu Amerika de wereld moeten redden. Maar daar is inmiddels een Tsjernenko-figuur - een gerontokraat - aan de macht gekomen die met eenzelfde puinhoop zit opgescheept als in 1985 met de komst van Gorbatsjov in de Sovjet-Unie het geval was. Hoe het heeft kunnen gebeuren dat de Democraten een stuntelige oude man tegenover Trump naar voren hebben geschoven is een

raadsel. Dat deze de verkiezingen won net zo goed. De Republikeinen kunnen het nog steeds niet echt geloven. En meteen na de inauguratie begon het gestuntel met het hals over kop verlaten van Afghanistan. Maar dat Poetin de oorlog met de Oekraïne begon is het toppunt van zijn falen. Al veel eerder had Biden voor de onmiddellijke toetreding tot de NAVO moeten zorgen toen het nog kon, zeker meteen na de Krim-annexatie in 2014. Nu stamelt hij dat hij Poetin kent en dat die tot alles in staat is, zoals het gebruik van de bom. Nogal een geruststelling! Biden is nu verantwoordelijk voor de afschrikking en dat mislukt maar steeds.

Gorbatsjov begon met de 'Openheid' en de 'Ombouw' te prediken. Natuurlijk probeerde hij daarbij het vooruitstrevende beleid van Kosygin weer op te pakken. Maar inmiddels was vooral Rusland bezig af te glijden naar een vorm van roverskapitalisme en maffiabestuur zoals in Zuid-Italië. Gorby stelde hervormers aan, maar die constateerden alleen maar dat de president geen enkel notie had van economische ontwikkeling. Laat staan van criminele ontsporing zoals men in de Recessie in Amerika had meegemaakt.⁴⁵ O, ja, hij kondigde

⁴⁵ Zie: Jegor Gaidar: дни поражений и побед (dagen van nederlagen en overwinningen); Варриус, Moskou, 1997
 En: экономические реформы и иерархические структуры и аномалии экономического роста (economische hervormingen en hiërarchische structuren en anomalieën van economische groei), Uitgeverij Eurazie; Moskou 1997.
 Gaidar vormde in 1999 met zijn politieke compagnons Anatoly Tsjoebais, Boris Nemtsov en Iriina Gakamada en Sergei Kiriienko de fractie van de Partij *Союз правых сил* (Unie van Rechtse Krachten) in de Duma, de partij van de markthervormers.

Nemtsov, Gakamada en Fyodorov op een verkiezingsbord in Petersburg 1999

Dit was een onmiddellijk vervolg op de eerdere partij Правое Дела (De Juiste of Rechtse Zaak).

Zij waren ooit eerst door Gorbatsjov en later door Jeltsin aangezocht om de hervormingen op te zetten en kwamen met het voorstel van de 'Schocktherapie' die hen door hun Amerikaanse adviseurs uit de hoek van Milton Friedman was aangeraden. Jegor werd nog door Jeltsin aangesteld tot Minister van Financiën en Boris samen met Tsjoebais tot vicepremier. Nemtsov was beoogd opvolger vanwege zijn grote successen in Nizhniy Novgorod, het vroegere Gorki. Toen wij er in 2004 kwamen om lightrail te promoten was de stad inmiddels volledig in handen van de maffia en Nemtsov taboe! Dat was dus al onder het juk van Poetins Eenheidspartij.

Ze struikelden dus over de malafide invloed van de maffia en vervolgens op de verderfelijke invloed van de Poetin-kliek.

nog wel een drooglegging aan van de wodka. Om het verlamdende drankmisbruik tegen te gaan. Voor het inroepen van hulp uit het Westen bleek hij te troost en dus wachtte hij na de ramp in Tsjernobyl maar liefst 2 weken voor hij Franse hulpverleners en experts tot het rampgebied toeliet. Gorbatsjov was niet degene die de Muur gelastte af te breken en de geknechte Oost-Europese volkeren tot onafhankelijkheid aanzette. Dat waren hun helden die aan de Westerse popcultuur waren ontleend. Gorbatsjov wist niets beters te verzinnen dan zijn rode legers af te sturen op het volksverzet in de na de oorlog overweldigde republieken.

Ook in Rusland was dat het geval. Al in 1986 was er de popgroep Kino die in een popsong opriep tot verandering. En vanuit Omsk opereerde de postpunkgroep Grazdanskaja Oborona ('Grob' = Burgerverzet). Met frontman Jegor Letov die alleen al via de naam van zijn band dwars ging liggen. Jegor werd een tijd met zijn bandmaat in een psychiatrische inrichting opgesloten net als iets eerder Viktor Tsoj, frontman van Kino! Samen met de Oekraïense anarchist Limonov en de anarcho-slavist Doegin stichtte hij in 1994 de Nationalistische Bolsjewistische Partij. Oftewel de 'Nazbol' als stekelige variant van het begrip 'nazi' waarmee de Poetinisten graag schermen als ze de veronderstelde invloed van de Banderisten bedoelen. Om de Jeltsin, Zjoeganov en Zjirinovskij - allemaal Sovejetapologeten van de oude stempel - op stang te jagen. Oborona betekent 'verzet'. Maar helaas heeft het Russische volk door alle intimidatie op een paar uitzonderingen na - alle aandrang verloren. (En die uitzonderingen, zoals Pussy_Riot moeten beslist gekoesterd worden. Zo heeft Poetin ook de jeugdbeweging Oborona laten ontbinden en de Nazbolisten onwettig laten verklaren in 2008.) Letov stierf in 2008. Volgens de officiële lezing in slaap in zijn bed. Maar zeker weten doe je dat nooit. Te vaak zijn er stiekem dwarsliggers geëlimineerd. Ondertussen is in bezet Oekraïne een partizanenverzet opgedoken dat zich ook met deze term tooit. Het zou opereren achter de linies en zich richten op het terroriseren van het Russische leger.

Daarmee doet zich een merkwaardige situatie voor. In Rusland is elk verzet monddood gemaakt en in de Oekraïne verschuilt Rusland zich achter de nucleaire dreiging. Maar nu niet meer als een ontrading, zoals Baudrillard veronderstelde. Maar in de vorm van een klassieke afschrikking. Door een enorme atoomcentrale te bezetten en vandaaruit de artillerie op de omgeving te richten. Of door met de inzet van tactische kernwapens te dreigen. Om Kiev vervolgens daarmee te

Jegor kwam op 53-jarige leeftijd eind 2009 plotseling te overlijden door trombose. Ook hier is weer de vraag of het wel een natuurlijke dood betrof! Al eerder was bij hem bij een bezoek aan Ierland een merkwaardige vergiftiging vastgesteld. Eenzelfde lot onderging Fjodorov in 2008. Kiriienko - ooit de jongste premier onder Jeltsin in '98 - liet zich uiteindelijk door Poetin paaien

terroriseren. Deze vorm van terreur kan dan alleen met partizanenverzet gebroken worden. Zo roept Rusland op een venijnige manier op waar het de inval om zou zijn begonnen! En de situatie is dezelfde als zou zijn ontstaan als het land net als de Baltische Staten in de NAVO zou zijn opgenomen. Als de NAVO nu niet handelt dan is Europa nu uitgeleverd aan de grillen van de Russen die steeds verdere stappen kunnen zetten. Ontrading is omgevormd tot **uitdaging en intimiderende chantage en provocatie!**

Dit laat alleen de weg open om op een ondergrondse manier het totalitaire bewind ten val te brengen.

*We zijn dus aanbeland in het tijdperk van de **ondergrondse wereldoorlog** die woekert als een zich verspreidende veenbrand die mogelijk nooit is te blussen. Als een Deleuziaans rhizoom dat de wereld van vrede en orde fundamenteel ondergraaft en zowel misdaad als verzet intensief laat voortplanten. Nu niet als levenskrachtig. Maar als zelfvernietigend.*

Maar zo is het ook ooit begonnen, wat ik met eigen ogen heb mogen aanschouwen. Ook nog in 1995 hielden zich overal in het land op cruciale plekken, zoals bij ingangen van bedrijfspanden of pontificaal in het Zomerpaleis van Catharina in Pushkin gewapende mannen op. Steeds met kalasjnikovs intimiderend over de armen. En plein public! Zelfs op straat zag ik ze incidenteel!

Dit is de dreigende terreur die nu al dertig jaar de landen van het GOS in een wurggreep houdt. Na 1997 vertoonden ze zich niet meer in het openbaar, maar iedereen wist dat ze er waren om elke economische activiteit af te persen. Zowel Gorbatsjov als Jeltsin waren er niet tegenop gewassen. En Poetin alleen door die terreur in het functioneren van de staat en het beheer van met name de vastgoedsector te incorporeren. Maar inmiddels is dit met het ontstaan van de drugsmaffia over de hele wereld de wezenlijke conditie van maatschappelijke (on)veiligheid. Die is per definitie niet meer te garanderen, ook niet met geweldsmiddelen!

Die mannetjes in grijsgroene kaki camouflagekleding zonder insignes, doken ineens eind april 2014 in groten getale op in Simferopol, de hoofdstad van de Oekraïense deelrepubliek De Krim. Zo werd wat later met een militaire colonne hoogstpersoonlijk aangevoerd door Russisch president Poetin, zonder slag of stoot De Krim door Rusland geannexeerd. Geautoriseerd door een in allerhaast georganiseerd louche volksreferendum achteraf. Poetin verbrak daarmee de beloftes van het akkoord van Boedapest uit 1994 om de integriteit van de landgrenzen van de Oekraïne te waarborgen. Voor de annexatie was geen enkele andere aanleiding dan het terugveroveren van de deelrepubliek die ooit door Chroesjtsjov aan de Oekraïne was toegevoegd. De kuststrook was tot 1991

voor de Sovjet-Unie een luxe recreatieoord geweest voor diverse sovjetinstellingen. Die hadden de daar gelegen paleizen van de Tsaristische adel tot arbeiderssanatoria omgebouwd, waar in de vakantieperiodes kon worden bijgekomen van het tuchtige werken. Na de Wende was met name Jalta veranderd in een toeristische trekpleister. Als een tweede, Oost-Europees, Ibiza. Met allerlei vermaak voor jongeren.⁴⁶ Al waren de sovjethotels nog steeds in een beroerde staat, het kon de jongeren niet deren. Met name Britse reisorganisatie boden in West-Europa reizen naar de Krim aan. Ook dit was de heer Poetin natuurlijk een doorn in het oog en hij wenste De Krim terug als exclusief vakantieoord voor Rusland. Dat het dat ook was voor de Oekraïne kon hem niet deren. Hij liet de annexatie in Rusland als een overwinning vieren. Dat was een eerste teken aan de wand. Het toonde hoe hij de Oekraïne minachtte om de hang naar het Westen die met het aangaan van het associatieverdrag met de EU was ingegeven. Poetin was doelbewust uit op een confrontatie met de Oekraïne. En op een pesterige uitdaging en provocatie van het Westen, zoals nu wel is gebleken! Poetin is er in zijn ogenschijnlijk dooie eentje op uit Het decadente Westen op z'n nummer te zetten. En te laten boeten voor de ineensstorting van het Sovjetsysteem en -rijk. Na de Wende toonde het Westen ook daar haar superioriteit op alle mogelijke maatschappelijk vlakken opdat Rusland er een voorbeeld aan zou nemen. Maar de nieuwe tsaar wist zijn getemde achterban voor te toveren dat het Westen niets anders dan in verregaande staat van decadente degeneratie. Zoals Rome ten tijde van Constantijn de Grote. In Poetins visie is het Oosten de bakermat van een nieuw Euraziatisch wereldrijk ter afwisseling van de Amerikaanse suprematie. Zijn met de harde hand ingevoerde kleptocratie dient een heilig doel: de normalisering van de culturele verhoudingen op wereldschaal. De wereldorde dient daarvoor te worden opgesplitst. En het Doel heiligt alle middelen. Die middelen zijn heel divers ontleend aan lange studies en voorbereidingen en tactische spelletjes over jaren. Zo maakt hij gebruik van de nucleaire ontrading door die op z'n kop te zetten. Juist het bezit van nucleaire wapens van diverse pluimage wordt gebruikt om de tegenstander af te troeven. En het volk wordt met simulacra van het meest banale soort tot een totaal getemd publiek gevormd dat zwelgt in haar walging over dat domme Oekraïne dat het Westen in huis heeft gehaald. De kliek van Poetin is er op uit de 'grootseid' van Rusland weer te doen herrijzen. Die is in hun ogen door de kliek van Gorbatsjov te grabbel gegooid. Die grootseid is niet op de Revolutie geënt, maar op het door Stalin verslaan van het Nazisme. Poetin wil de heroïek laten herleven die het enige belichaamd waar de Russen als natie trots op kunnen zijn. Nu nog wordt die trots in steen gemanifesteerd in de heldenstad

⁴⁶ Zie Karl Schlögel: *Promenade in Jalta*; Carl Hanser Verlag München en Wenen, 2001; pg 208-219

Wolgograd, waar de victorie ooit begon. De Russische cultuur is een wrange cultuur sinds de Revolutie. Die heeft een verblindend negativisme en afgunst van het Westen en onderling doen ontstaan. Daarvoor was fatalisme al een rode draad die de hele cultuur kenmerkte. Ondanks de pracht die de negentiende eeuw onder de tsaren had voortgebracht na het verslaan van Napoleon. Een ander bloemrijk kenmerk van de Russische cultuur was altijd haar kosmologie en haar orthodoxie die uitmondde in een heilig geloof in de wederopstanding van alle gelovigen. Sterven voor het moederland is binnen de orthodoxie al een heldendaad op zich! De generatie van Poetin is opgegroeid met de heldenverhalen en films over de glorieuze overwinning in de Grote Patriottische Oorlog.

Mijn generatie hier is dat ook met de boeken van K. Norel en Anne de Vries, te weten 'Engelandvaarders' en 'Reis door de Nacht'. Onze leraren lazen daaruit voor op de middelbare school aan het eind van de schooldag. Maar we kregen ook de andere kant van de oorlog onder ogen via 'Het dagboek van Ane Frank'. En wij waren bezet geweest en door de geallieerden bevrijd. Die Russische heroïek is daarmee van een andere aard en wordt jaarlijks diverse keren weer opgeroepen in parades en herdenkingen. In feite heeft dit de trots van de natie gevormd. Maar ook de enige trots die het nog kent en waar het op terug meent te moeten vallen. Steeds maar weer. Precies dat is waar de Oekraïners niet in mee kunnen gaan. Men kan de Russen en de Oekraïners zien als twee broers, een oudere en een jongere. Ze hebben een failliete boedel van hun ouders geërfd. De jongere is zijn heil gaan zoeken bij de rijkere buurman. De oudere houdt vast aan het verheerlijken van het oorlogsverleden van zijn vader. En zo zijn de twee uit elkaar gedreven en vijandig tegenover elkaar komen te staan. Maar dit is allemaal zo in de ogen van die ene volksman Vladimir Poetin die zo de afgang wil verwerken van het uiteenvallen van de glorie van de Sovjet-Unie. Op een manier die niet anders dan kan uitlopen op weer een enorme afgang en een langdurige walging van alles wat Russisch is.⁴⁷

En nu is die geschiedenis met hem aan de loop gegaan en heeft zijn geest beneveld. Hij voelt de glorie van Rusland door het Westen miskend dat zelf de overwinning schijnt te claimen. Dat moet nu worden rechtgezet door een Euraziatisch rijk op te roepen dat zich uitstrekt vanaf de oevers van de Atlantische Oceaan tot aan Vladivostok. Dertig jaar heeft hij er met zijn kliek van ingewijden aan gewerkt om dat nu in een bliksemoorlog er doorheen te jassen. Dmitry Medvedev - mede kleptocraat als grootaandeelhouder van staatsbedrijf Gazprom en voorzitter van Poetins' staatsveiligheidsraad - voert samen

⁴⁷ In cultureel opzicht is het evenwel omgekeerd. De grote broer Rusland is in feite een nakomeling van de kleinere voorvader Oekraïne. Alleen al die afstammingsstatus is voor de hoogmoedswaan van de Russen iets onverteerbaars.

met secretaris Patroesjev de fractie van de haviken aan, die op de inzet van kernwapens aandringt. Medvedev is dus in feite als het ware Poetins 'obersturmführer' en heeft de gruwelijke inzet in een in het Engels vertaald essay op een bedekte regeringswebsite mogen ontvouwen:

"President of Russia Vladimir Putin has firmly set the goal of demilitarisation and denazification of Ukraine. These difficult tasks are not done immediately. And they will be performed not only on battlefields. Changing some Ukrainians' bloody conscience full of false myths is a crucial objective. It is an objective for the sake of the peace of future generations of Ukrainians themselves and to *finally build an open Eurasia* — from Lisboa to Vladivostok." ⁴⁸

Medvedev stelt in dit essay dat de Oekraïne een nieuw Derde Rijk aan het vormen is dat moet worden uitgeroeid net als in WOII. Maar het leest als in 'Mein Kampf'. Dit schetst de dwaasheid van de kliek van haviken. Poetin zit nu in de kluts tussen de haviken en de vreedstichters die het overleg op termijn weer op gang willen brengen. De onderlinge spanning zou zomaar op een staatsgreep door bedachtzame legereenheden kunnen uitlopen! Natuurlijk door het Westen aangewakkerd zoals met het laten ontploffen van de Nord Stream I en II en de Brug over de Krim. (Hoewel? Uit de eerste Russische reacties moet ik opmaken dat het weer doorgestoken kaart kan zijn. Misschien hebben de Russen de aanslag wel zelf gepleegd om het volk en het Westen de volgende smerige ingreep in de Oekraïne toe te kunnen verkopen. Die ingreep behelst de energievoorziening, de zwakke schakel waar Rusland van buitenaf aan kan sleutelen.)

Precies in die heroïek schuilt het breekpunt met het volk van de Oekraïne. De Oekraïners staan heel ambivalent tegenover het celebreren van het heldhaftig verslaan van Hitler-Duitsland. Voor hen was de terreur van de Duitsers vergaand met de terreur van de Bolsjewieken te vergelijken. Dit doet de culturele identiteit van het Pan-Slavisme splijten langs de grenzen van de Russische taal. Die gespletenheid is nu de achtergrond van de door Poetin op gang gebrachte oorlog. Bovenal is dat oorlogvoeren ook onderdeel van de Russische grootsheid volgens Poetin. Nemtsov was de eerste die onderkende dat Poetin van oorlogvoeren smult zoals een ander van seks. Het is voor Poetin pure machtswellust. In samenhang met het strelen van zijn ego door als een kind tsaartje te spelen in het Kremlin! Maar dit alles dient een hoger doel!

Hij met zijn toegewijde kliek hebben zich slinks heel Rusland toegeëigend. Ze pakken nu ook een groot stuk Oekraïne door een georkestreerde en gesimuleerde reeks referenda die zelfs een stad als Zaporisja in de luren legt. Dat was nog nooit heroverd. De Russen willen die simulaties maar al te graag geloven. En de kliek ontleent er het recht op het inzetten van ongeoorloofde middelen aan. Het is allemaal een ijzeren logica, waar het Westen nog geen vinger tussen heeft kunnen

⁴⁸ Zie; <http://en.kremlin.ru/events/president/news/68836> en bovenal <https://m.realnoevremya.com/articles/6276-dmitry-medvedev-has-written-a-post-about-fakes-and-real-history?url=%2Farticles%2F6276-dmitry-medvedev-has-written-a-post-about-fakes-and-real-history#:~:text=Third%20Reich%20will-,have,-the%20same%20fate>

krijgen. Want ook de sancties pakken voorlopig juist voor het Westen verkeerd uit! Al hebben die sancties Poetin razend gemaakt. En de verslaving aan het Russische gas wordt weer met de wetten van vraag-en-aanbod uitgebuit. Want het Westen is zo stom om door te gaan met het neoliberalisme en niet de oorlogseconomie af te kondigen! Een enkel Europees land spint enorm veel garen bij de gascrisis (Noorwegen: 300 euro per ingezetene per dag, terwijl het Zweedse staatsbedrijf Vattenfall veel verdiend aan onze elektriciteitsrekeningen). Terwijl Nederland dat net zo veel gas en olie in haar territorium herbergt vanwege milieuoverwegingen dit niet meer omhoog pompt! Zelfs het onderling afstemmen van Europese landen lukt van geen kant. Poetin maakt daar feilloos gebruik van.

Zo kan het gebeuren dat Poetin in feite met de doekstellingen van Pistor overeenstemt. Pistor kiest echter de beschaafde weg en Poetin de beschaving ondergravende. Juist door het uiteindelijk afsluiten van aanvoer komt het Westen op apegapen te liggen. En komt een wereldomvattende economische crisis in het geding. Zelfs zijn op het Westen doelbewust gerichte toespraken via de media zijn meesterzettingen. Want beiden zien vlijmscherp dat het Westen zijn eigen graf graaft. Maar Poetin ziet in het Westen de figuur van Goliath uit de Joodse mythologie opduiken. Goliath mag zijn wilde en verwijfde haren niet laten afknippen om niet zijn superkrachten te verliezen. Als dat dan toch dreigt te gebeuren na gevangenneming door de Filistijnen komt zich bovenmenselijke vermogen nog een keer tot leven. Om er dan de hele tempel mee te doen instorten. Zo wil Poetin het ook zien gebeuren!

Zo jaagt hij met zijn mediaoptreden alleen ons hier de stuipen op het lijf. En blijft wat hij zegt in onze hoofden en dromen luguber rondspoken. Zo hoopt hij ons vernietigend te intimideren opdat onze leiders afzien van het pareren van zijn zettingen. En zich dus laf zullen afwenden van het effect van zijn doortrapte plannen. Zo kan hij zich zelfs misstappen en blunders veroorloven. Want hij heeft de ruimte en de tijd en een onafgebroken toestroom van gewillig kanonnenvoer dat alleen maar hoeft door te lopen tot aan Odessa! En, geeft toe: in het licht van de eindeloze terreur van de Europese Koloniale overheersing die weliswaar aan Rusland voorbijging heeft hij het gelijk aan zijn kant. Ook gezien de hypocriete manier waarop die nu dweperig wordt verontschuldigd. Baudet waardeert dan ook zijn stoerheid en zijn doortastende uitdaging van de proxy-oorlog die door de NATO zou zijn opgetuigd. Volgens Baudet komt hij krachtdadig op voor de waardigheid van het 'natiestaten'-rijk van Europa. En in een beweging door suggereert hij dat minister Kaag binnen het huidige kabinet de cultuur marxistische link is met het WEF dat natuurlijk het project belichaamd van die tempel als een langlopend project. Nu wordt hij ervan beschuldigd dat hij

haar beledigt. Maar niets is minder waar. Hij suggereert dit in het kader van een debat over regeringsbeleid. Zoals elk jaar na de Derde Dinsdag! Maar op zijn debat bijdrage wordt niet ingegaan wat misschien wel het besef of bevestiging is van zijn gelijk.

Poetin heeft het alleen volstrekt geen gelijk in het licht van de ontwikkeling van (De?) Beschaving vanaf de Grieken. En al helemaal niet in het vanuit de Verlichting voortkomende formulering van de 'Rechten van de Mens' die op wereldschaal zijn te handhaven. Nu is het gelijk hebben ook geen enkel punt. Met gelijk hebben wint men geen oorlog en redt men geen stelsel, laat staan beschaving. Zijn grootste ongelijk betreft het slachtofferen van meerdere volkeren. Maar ik twijfel er niet aan dat hij wel zijn zin zal krijgen. Hij wil de Donbas tot aan Cherzon. Laat hem maar begaan, hij zal het met zijn horde reservisten moeten veiligstellen. Dan nu is er een wapenstilstand te beklinken. Want het heeft geen enkel zin nu nog gedurende de winter de Donbas proberen te heroveren. Alleen Cherzon is nog een goede optie om Rusland onder druk te zetten. Alles in de Donbas is allang totaal vernietigd. Ook is het ontvolkt in hevige mate. Verschroeide aarde waar Oekraïne voorlopig niets meer voor koopt. Dus gun Poetin nu maar die pyrrhusoverwinning en heb er vrede mee. Waarna de echte strijd ondergronds begint als allerlei vormen van verzet die uiteindelijk in het failliet van het hele Russische regiem zal uitmonden. De sancties zullen hun werk doen en opnieuw de Federatie naar de knoppen helpen zoals eerder na Tsjernobyl mat de Sovjet-Unie gebeurde.

Poetin heeft eerst nog een EEF, een Oostelijk Economisch Forum in het leven geroepen om zo een beroep op China en India te kunnen doen. Eerst op een congres in Petersburg, daarna in Samarkand. Dat moet het Euraziatische alternatief voor het WEF gaan vormen. Ooit stuurde hij zijn plaatsvervanger Medvedev naar Davos om hiervoor inspiratie op te doen. Op die manier wil hij nu via een achterdeur de hoognodige Westerse technologie binnenloodsen. Want zonder die technologie is Rusland reddeloos verloren en zal het weer ineensinken. Maar de Chinezen staan niet te springen, bang voor Amerikaanse sanctie, misschien. Het begint allemaal op dat sprookje te lijken van de tot tsaar gekroonde visser die zijn weldoener dramatisch overvraagt. Geen weg terug! Typisch Russisch fatalisme! Aan ons om hem uit zijn zeer benarde positie te verlossen te helpen. Al zal hij te trots zijn om daar om te smeken, hij stoomt zichzelf wel gaar als globale zondebok. Bijvoorbeeld door in plaats daarvan te dreigen met draconische middelen en aan te geven niet te bluffen. Ach, arme Russische ziel! Zo maken al sinds mensenheugenis de principes van het autoritaire leiderschap zich geldend.

Hiermee kom ik weer terug bij de doelstellingen en aanbevelingen van Pistor. En bij de mogelijke vooruitzichten.

In het voorgaande heb ik geprobeerd te schetsen hoe ik vanaf de zijlijn getuige ben geweest van de wijze waarop de Oekraïne het strijdtoneel is geworden van twee stelsels die elkaar sinds 1917 te vuur en te zwaard bestrijden. Het Westerse stelsel verwijt het andere van een fascistisch karakter te zijn. Het Oosterse stelsel verwijt de tegenhanger over vele eeuwen niets anders dan imperialistisch bezig te zijn geweest onder het mom van kolonialisme. Inmiddels is dat kolonialisme omgezet in een globaal kapitalisme dat de wereld aan het Grootkapitaal onderwerpen wil en de daarvoor op een uitgekookte manier de benodigde grondstoffen en arbeidskracht weet te ontfutselen.

Maar ondertussen dreigt er een enorme catastrofe die begint met het instorten van het milieu - te beginnen met het insectenrijk en daarna het dramatisch stijgen van de zeespiegels. En op dit punt is Katharina Pistor het strijdtoneel gaan betreden om kost wat kost bij te sturen in de richting van het redden van de mensheid. En wel door via het recht dat kapitaal schept nu kapitaal te gaan scheppen dat niet meer alleen in het belang van het Grootkapitaal fungeert, maar veel meer principieel in het belang van die Mensheid. Ja, Ja, het is me wat en het klinkt allemaal nogal megalomaan en idealistisch!

Pistor geeft handvatten voor het praktisch invullen van wat de Franse filosoof en milieuactivist Bruno Latour voor ogen had. Ik beschouw Latour als de erfgenaam van Felix Guattari en Michel Foucault. Hij doordacht Guattari's milieuopvattingen en ontwikkelde het denken van Foucault over de relativiteit van het 'Wetenschappelijk Vertoog' uit de 'Archeologie van het Weten' verder. Hij bleef echter een onverbeterlijke optimist en idealist tot voor een aantal jaren. Toen brak er een apocalyptische houding door in zijn werk. En nu is ook hij inmiddels overleden! Het wordt allemaal razendsnel steeds heillozer. We moeten nu de doelstellingen van Pistor op de keper gaan beschouwen om een verdergaand idee te vormen of dit werkelijk zo kan zijn. Of anders welke ontsnappingswegen er geformuleerd of getraceerd kunnen worden.